

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Diplomová práce

Analýza spotřeby spotřebitelského chování v ČR

Michaela Giertlová

© 2019 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Michaela Giertlová

Hospodářská politika a správa
Podnikání a administrativa

Název práce

Analýza spotřeby a spotřebitelského chování v České republice

Název anglicky

Analysis of Consumption and Consumers' Behaviour in the Czech Republic

Cíle práce

Cílem diplomové práce je zhodnocení vývoje spotřeby domácností v České republice v období 2004 – 2017 za účelem identifikace nejvýznamnějších faktorů ovlivňujících úroveň spotřeby a faktorů působících na změny ve spotřebitelském chování.

Pro splnění primárního cíle budou stanoveny vedlejší cíle. Následně budou jako další definováno i hypotézy, které budou ověřovány a na jejich základě budou vyvozeny závěry a doporučení.

Metodika

Diplomová práce bude obsahovat teoretickou část a praktickou část. V teoretické části práce bude obsaženo teoretické vymezení zkoumané problematiky a pro vypracování teoretické části bude použita vědecká a odborná literatura. Analytická část práce se bude zabývat vlastním zhodnocením vývoje spotřeby domácností v letech 2004 do roku 2017 v České republice. Následně budou identifikovány faktory ovlivňující spotřebu v ČR, pomocí vhodných metod bude vyhodnocena dlouhodobá tendence spotřeby domácností v České republice. V analytické části práce bude na základě dotazníkového šetření dokreslena situace o subjektivním cítění současné ekonomické situace domácností Středočeského kraje a dopadu na životní úroveň a změny spotřebního chování.

Hlavní metody pro naplnění cíle diplomové práce budou použity:

Regresní analýza – trendové funkce

Indexná analýza – Bazický a řetězový index

Data, které budou zkoumat vývoj spotřeby v ČR v období 2004 – 2017 budou především čerpány z Českého statistického úřadu zejména ze statistiky rodinných účtů a dále z dotazníkového šetření.

Doporučený rozsah práce

60 – 80

Klíčová slova

Spotřeba, spotřebitelské chování, regresní analýza, indexná analýza, statistika rodinných účtů, dotazníkové šetření

Doporučené zdroje informací

ČSÚ – Statistika rodinných účtů

HAWKINS, D. I. – MOTHERSBAUGH, D. L – BEST, R. J. Consumer behavior: Building Marketing Strategy. 12th ed. McGraw – Hill / Irwin, 2012. 790 p. ISBN 978- 00-7764-555-7

HINDLS, R, ARLTOVÁ, M, HRONOVÁ, S, MALÁ, I, MAREK, L, PECÁKOVÁ, I, ŘEZANKOVÁ, H. Statistika v ekonomii. Půhonice: Professional Publishing, 2018. ISBN 978-80-88260-09-7.

KOUDELKA, J. *Spotřebitelé a marketing*. V Praze: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-693-7.

MRHÁLKOVÁ, I. – ŠTIKOVÁ, O. – SEKAVOVÁ, H. *Vývoj spotřeby potravin a analýza základních faktorů, které ji ovlivňují*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2004. ISBN 80-86671-13-5.

Předběžný termín obhajoby

2019/20 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Lenka Rumánková, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomiky

Elektronicky schváleno dne 13. 3. 2020

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 13. 3. 2020

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 05. 04. 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Analýza spotřeby a spotřebitelského chování v ČR" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 04. 04. 2020

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mojí práce, Ing. Lence Rumánkové, Ph.D., za její velice cenné rady, podnětné připomínky a stálou podporu v průběhu zpracování této Diplomové práce.

Analýza spotřeby a spotřebitelského chování v ČR

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá tématem analýzy spotřeby a spotřebního chování domácností v České republice v období let 2004 až 2017. Diplomová práce a její teoretická část obsahuje literární rešerši, ze které vychází definice spotřeby, teorie spotřební funkce a určení role domácností v ekonomice. Analytická část práce se soustřeďuje na vývoj konečné spotřeby domácností v období let 2004 až 2017, následně na identifikaci faktorů, které ovlivňují výši a vývoj spotřeby domácností a na statistické zhodnocení těchto vlivů. Analýza konečné spotřeby domácností se soustředí na jednotlivé kategorie spotřebních výdajů domácností dle klasifikace CZ – COICOP, jež jsou vyhodnoceny na základě indexní a regresní analýzy. Za použití analýzy časových řad byla analyzována spotřeba, její vývoj a determinanty, které na spotřebu působí. Dle skupin základního souboru Statistiky rodinných účtů byly následně analyzovány příjmy a výdaje domácností. Součástí analytické části práce je dotazníkové šetření, které bylo zaměřeno na subjektivní cítění domácností ve Středočeském kraji, které se týkalo životní úrovně domácností, současné ekonomické situace a jejích dopadů na životní úroveň a změny spotřebního chování domácností.

Klíčová slova:

Spotřeba, spotřebitelské chování, regresní analýza, indexní analýza, statistika rodinných účtů, dotazníkové šetření

The Analysis of Consumption and Consumer's Behaviour in Czech Republic

Summary

The objective of this master's thesis is the analysis of consumption and consumers' behaviour of households in the Czech Republic between the years 2004 and 2017. The theoretical part of the master's thesis includes literary research from which definitions of consumption, the theory of consumption function, and the determination of households' role in the economy are derived. The analytical part of the thesis focuses on trends of final consumption expenditure of households between the years 2004 and 2017, further on the identification of factors affecting the amount and development of household consumption, and on the statistical evaluation of these impacts. The household final consumption analysis focuses on all the categories of consumption expenditures of households according to the CZ – COICOP classification. These expenditures are further evaluated based on index and regression analysis. Using time series analysis, the consumption, its evolution, and the determinants affecting it were analyzed. Subsequently, incomes and expenditures were analyzed based on the sets of household budgets statistics. A part of the analytical section of the thesis is a survey focusing on the subjective feelings of households in the Central Bohemian Region regarding the households' standard of living, the current economic situation and its impacts on the households' living standards and changes in consumer behavior.

Keywords: consumption, consumers' behaviour, index analysis, regression analysis, Household Budget statistic, survey

Obsah

1 ÚVOD	10
2 CÍLE PRÁCE.....	11
3 METODIKA.....	13
3.1 STATISTICKÉ METODY	13
3.1.1 Regresní a korelační analýza.....	13
3.1.2 Testování statistických hypotéz.....	15
3.1.3 Časové řady.....	16
3.1.4 Indexní analýza	18
3.2 ŠETŘENÍ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU	19
3.2.1 Statistika rodinných účtů.....	19
3.2.2 Výběrové šetření příjmů a životných podmínek domácností.....	21
3.3 METODA KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU	22
4 LITERÁRNÍ REŠERŠE.....	23
4.1 TEORIE SPOTŘEBNÍ FUNKCE	23
4.1.1 Keynesiánská spotřební funkce	23
4.1.2 Hypotéza životního cyklu.....	25
4.1.3 Hypotéza permanentního důchodu.....	27
4.1.4 Model mezičasové volby	28
4.2 SEKTOR DOMÁCNOSTÍ A EKONOMIKY	30
4.2.1 Spotřeba domácností	30
4.2.2 Příjmy domácností.....	32
4.2.3 Výdaje domácností.....	33
4.3 SPOTŘEBNÍ CHOVÁNÍ	34
4.3.1 Sledování spotřebního chování	34
4.3.2 Užitek spotřebitele	35
4.3.3 Spotřební predispozice	36
4.3.4 České spotřební chování.....	37
5 ANALYTICKÁ ČÁST PRÁCE.....	39
5.1 DETERMINANTY SPOTŘEBY DOMÁCNOSTÍ	39
5.1.1 Hrubý disponibilní důchod.....	39
5.1.2 Úroková sazba z vkladů domácností	41
5.1.3 Objem úvěrů poskytnutých domácnostem.....	43
5.1.4 Bohatství domácností.....	45
5.2 VÝVOJ SPOTŘEBY DOMÁCNOSTÍ V LETECH 2004 AŽ 2017	47

5.2.1 Výdaje na konečnou spotřebu a jejich význam v rámci ekonomiky	47
5.2.2 Vývoj výdajů na konečnou spotřebu domácností dle směru užití.....	51
5.2.3 Výdaje na konečnou spotřebu domácností dle skupin domácností základního souboru SRÚ.....	64
6 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	76
6.1 CÍL A VÝZKUMNÉ HYPOTÉZY.....	76
6.2 VÝZKUMNÝ VZOREK RESPONDENTŮ.....	77
6.3 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	80
6.4 ZHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	90
7 ZÁVĚR.....	94
LITERATURA	97
PŘÍLOHY	101
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ, PŘÍLOH A ZKRATEK	109
SEZNAM OBRÁZKŮ	109
SEZNAM TABULEK	109
SEZNAM GRAFŮ.....	110
SEZNAM PŘÍLOH	112
SEZNAM ZKRATEK	112

1 Úvod

Součástí každodenního života je spotřeba, protože dnešní svět se vyznačuje obrovskou spotřebou čehokoliv a zároveň nás ovlivňuje při rozhodování u nákupů, ale zároveň ji ovlivňujeme i my. Spotřeba je ovlivňována různými faktory, je řízená lidskými potřebami a je především hnacím motorem světové ekonomiky. Současná moderní společnost je označovaná jako společnost konzumní, jelikož je čím dál více zaměřená právě na spotřebu.

V dnešní době se z trhu pomalu vytrácejí malé prodejny a přímý kontakt mezi spotřebitelem a majitelem obchodu se vytrácí. Velké obchodní řetězce výrazným způsobem ovlivňují spotřebitelské ceny, a tudíž jejich úspory z celého rozsahu jsou enormní a malé prodejny se tak mohou jen obtížně bránit velkému tlaku na snižování cen. Zákazníci jsou nuceni k nákupu prostřednictvím průmyslových marketingových prostředků ale zároveň jim zákazník nakonec rád a dobrovolně podléhá.

Spotřeba, a především spotřeba domácností je hlavní složkou, která se účastní na ekonomickém růstu země. Lze tedy předpokládat, že vývoj spotřeby domácností byl rovněž ovlivněn hospodářskou krizí, ale aby bylo možno stanovit, zda se spotřeba změnila vlivem ekonomické krize, musíme analyzovat vývoj spotřeby z hlediska jejího trendu do vypuknutí recese. Diplomová práce je zaměřená na období let od 2004 do 2017. Výchozím bodem pro analyzování vlivu hospodářské krize na spotřebu domácností jsou roky 2004 až 2008.

Diplomová práce je rozdělena na tři části, a to na metodickou, teoretickou a analytickou část. Metodická část práce zobrazuje využití metody, které byly v práci použity, konkrétní šetření prováděné Českým statistickým úřadem a popis statistických metod. Teoretická část práce se zabývá teorií spotřební funkce, definováním problematiky spotřebitelského chování ale i rolí domácností v ekonomice. Na začátku analytické části práce se hodnotí vliv vybraných determinantů spotřeby, její výše a vývoj prostřednictvím regresní a korelační analýzy a testováním hypotéz. Vývoj jednotlivých spotřebních výdajů je hodnocen prostřednictvím indexní analýzy. Za pomoci časových řad a regresní analýzy je posuzován vývoj příjmů a výdajů domácností na základě Statistiky rodinných účtů. Analytická část práce je doplněna dotazníkovým šetřením s cílem zhodnotit současnou ekonomickou situaci a vliv na životní úroveň ze subjektivního pohledu domácností ve Středočeském kraji.

2 Cíle práce

Hlavním cílem této práce je rozbor dat a vyhodnocení vývoje spotřeby a spotřebitelského chování v České republice v období let 2004 až 2017. Účelem bude identifikace nejvýznamnějších faktorů, které ovlivňují spotřebu a rovněž faktorů, které působí na změny ve spotřebitelském chování domácností. Analýza je zaměřená na spotřební výdaje domácností dle klasifikace CZ – COIPCOP. Pomocí indexní a regresní analýzy je jednotlivě zhodnocen vývoj spotřebních výdajů, příjmů a naturální spotřeby. Hlavní cíl je tak naplněn pomocí vedlejších cílů.

Vlastní část práce je zaměřená na období 2004–2017, toto období se vyznačuje jako významné na základě změn, které nastaly v historii České republiky a těmito změnami byl především vstup České republiky do Evropské unie v roce 2004 a globální hospodářská krize v roce 2009. Pro analýzu jednotlivých časových řad byla použita data ze Statistiky rodinných účtů, pocházející z Českého statistického úřadu, dále byla analýza zpracována na základě bazických a řetězových indexů.

Vedlejší cíle:

- Pomocí regresní a korelační analýzy ověřit platnost teoretických vztahů mezi spotřebou a vybranými determinanty, které ovlivňují jejich hodnotu na skutečné údaje zjištěné v rámci statistik Českého statistického úřadu.
- Na základě analýzy časové řady analyzovat data z oblasti spotřebních výdajů domácností za účelem zhodnocení jejich vlivů na ekonomický vývoj.
- Pomocí indexní analýzy vyhodnotit vývoj spotřebních výdajů z hlediska jejich směru užití za účelem rozeznání hlavních odlišností ve struktuře spotřebních výdajů u různých typů domácností.
- Dále analyzovat vývoj příjmů a spotřebních výdajů domácností dle statistiky rodinných účtů za účelem rozeznání odlišností ve struktuře spotřebních výdajů u různých typů domácností.

Dotazníkové šetření

- Na základě dotazníkového šetření provést zhodnocení subjektivního cítění domácností ve Středočeském kraji ohledně současné ekonomické situace ale rovněž i následného vlivu na životní úroveň domácností, které byly osloveny.

- Analyzování vlivu hospodářské recese na změny spotřebního chování domácností Středočeského kraje.

Hypotézy

Pomocí hypotéz, které budou vyvráceny anebo potvrzeny a na jejichž základě budou vyvozeny závěry, blíže specifikující dopady na chování spotřebitelů v České republice.

- Zvýšení příjmů domácnosti ovlivňuje celkovou spotřebu tak, že se celková spotřeba zvýší;
- V závislosti od cen spotřebních skupin se měnila struktura spotřebních výdajů;
- Vyznačuje-li se hospodářská recese především snížením hrubého domácího produktu, rostoucí mírou nezaměstnanosti a zároveň klesajícím disponibilním důchodem domácností, lze dojít k závěru, že ekonomická krize z roku 2009 významně ovlivnila spotřebu domácností.

3 Metodika

Teoretická část práce je zpracována na základě studia odborné literatury, která se věnuje problematice spotřeby a spotřebitelského chování. Pomocí odborné literatury budou popsány i hlavní přístupy k teorii spotřební funkce a vymezení role domácností v národní ekonomice a následně vymezena oblast spotřebitelského chování domácnosti.

Analytickou část práce, tvoří většina sekundárních dat které, pro její zpracování vychází ze šetření Českého statistického úřadu. Pro zhodnocení vývoje výdajů domácností využívá několika statistických metod, a to analýzu časových řad, regresní a korelační analýzu, indexní analýzu a statistiku rodinných účtů. Data pro vlastní analýzu budou čerpána především ze statistiky rodinných účtů.

3.1 Statistické metody

V analytické části práce je statisticky ověřováno působení vybraných determinantů které, ovlivňují výši spotřeby, a to na základě metody měření závislosti regresní a korelační analýzou a rovněž testováním statistických hypotéz o korelačních koeficientech.

Prostřednictvím analýzy časových řad a indexní analýzy je prověřován vývoj výdajů domácností v čase, určení jejich změn oproti předcházejícímu anebo základnímu období a následné modelování jejich trendů.

3.1.1 Regresní a korelační analýza

Hindls a spol. (2018) popisují, že metody regresní a korelační analýzy se využívají k matematickému popisu statistických závislostí, které se týkají kvantitativních statistických znaků.

Hindls a kol. (2018) definují regresní analýzu jako jednostrannou závislost, u níž se jedná o situaci, kdy proti sobě stojí vysvětlující (nezávislá) x proměnná, která je příčinou závislosti a vysvětlována (závislá) y proměnná, která je následkem závislosti. Zvykem regresní analýzy je zkoumání obecné tendence ve změnách vysvětlovaných proměnných vzhledem ke změnám vysvětlujících proměnných.

Synek a kol. (2009) uvádějí, že regresní a korelační analýza je úloha, která vyjadřuje vzájemnou souvislost ekonomických jevů (mluvíme o jejich korelaci) a stanovení formy a jejich závislost (opět mluvíme o jejich korelaci).

Dle Hindls a kol. (2018) kteří, dále konstatují, že vzájemnými závislostmi se zabývá korelační analýza, kde se důraz klade na sílu a intenzitu vzájemného vztahu jako na zkoumání závislosti veličin mezi příčinou – následkem. V následující tabulce č. 1 jsou uvedeny vzorce pro výpočet regresní a korelační analýzy, které byly následně využity i v analytické části práce pro výpočet koeficientu determinace, regresní přímky či koeficientu.

Tabulka 1: Vzorce pro regresní a korelační analýzu

Regresní rovnice	$\hat{y}_t = a + bx_i$
Regresní koeficient	$b = \frac{n \sum x_i y_i - \sum x_i \sum y_i}{n \sum x_i^2 - (\sum x_i)^2}$
Konstanta	$a = \bar{y} - b\bar{x}$
Koeficient korelace $ r \leq 0,3$ slabá závislost $0,3 < r < 0,8$ střední závislost $0,8 \leq r $ vysoká závislost	$r_{yx} = b_{yx} \frac{S_y}{S_x}$
Koeficient determinace Může nabývat <0; +1>	$(r_{yx})^2$

Zdroj: vlastní zpracování dle Kaňoková, 1997

V analytické části práce je regresní a korelační analýza vyhotovená následně: Na začátku byl stanoven model závislosti pomocí matematické funkce. Jako další se vyhodnotily parametry regresní funkce a následně se posoudila kvalita stanovené regresní funkce na základě výpočtů charakteristik těsnosti, a to konkrétně koeficienty a indexy korelace či determinace.

3.1.2 Testování statistických hypotéz

Hindls a kol. (2018) definuje, že úlohou statistické indukce je na základě získaných informací z náhodných výběrů rozhodnout, zda přijmeme anebo zamítneme hypotézu. Předpoklad, jenž je o určitém tvaru rozdělení či charakteristice v základním testovacím souboru vyjádřen se nazývá nulovou hypotézou H_0 . Naproti tomu hypotéza, která jistým způsobem popírá konstatování vyjádřené v nulové hypotéze se nazývá alternativní hypotéza H_1 .

Dle Marek a kol. (2005) se pod pojmem „test statistické hypotézy“ rozumí postup, při němž se na základě náhodného výběru vykoná rozhodnutí ve prospěch testované hypotézy H_0 anebo alternativní hypotézy H_1 . Hlavním cílem zpracovaných hodnot získaných náhodným výběrem je výpočet testového kritéria. Testové kritérium představuje množinu hodnot rozdělenou do dvou podprostor. Podprostor V obsahující hodnoty ukazující ve prospěch H_0 , tzv. obor přijetí, podprostor W obsahující hodnoty ukazující ve prospěch H_1 , tzv. kritický obor.

Hindls a kol. (2018) uvádějí všeobecný postup testování statistických hypotéz, jenž zahrnuje 6 po sebe jdoucích kroků:

1. Formulace nulové a alternativní hypotézy;
2. Výběr hladiny významnosti α (nejčastěji 5 %, anebo 1 %);
3. Výběr vhodného testovacího kritéria;
4. Vymezení kritického oboru;
5. Výpočet hodnoty testovacího kritéria;
6. Formulace závěrů testu.

Autoři dále uvádějí, že test vede ke dvěma možným výsledkům. Jedním z nich je že hodnota testového kritéria se nachází v kritickém oboru, takže hypotéza H_0 se zamítá a hypotéza H_1 platí s pravděpodobností $1 - \alpha$ a riziko nesprávnosti daného výroku je 100α %. V případě, že hodnota testovacího kritéria se nachází v oboru přijetí, hladinu významnosti hypotézy H_0 nelze zamítnout.

V rámci této práce je testování statistických hypotéz použito v testu významnosti korelačního koeficientu, který byl uskutečněn na základě F-testu. Na základě regresní a korelační analýzy budou získány hodnoty korelačního koeficientu. V tabulce č. 2 jsou uvedeny vzorce a podmínky, které byly využívány v rámci testování hypotéz.

Tabulka 2 Vzorce a předpoklady k testování významnosti korelačního koeficientu

H_0	H_1	Testovací kritérium	Kritický obor
$\rho_{yx} = 0$	$\rho_{yx} \neq 0$	$t = \frac{r_{yx}\sqrt{n-2}}{\sqrt{1-r_{yx}^2}}$	$W\alpha\{ t > t_{1-\alpha/2}\}$

Zdroj: upraveno dle Kaňková (1997)

Hypotéza H_0 v testu významnosti korelačního koeficientu ρ_{yx} je definována co nejjednodušeji, takže korelační koeficient není statisticky významný. V případě alternativní hypotézy byl předpoklad že daný korelační koeficient je statisticky významný.

3.1.3 Časové řady

Hindls a kol. (2018) popisují časové řady jako řady hodnot určitého ukazatele, věcně a prostorově vymezeného a tyto časové řady jsou uspořádány v čase směrem od minulosti do přítomnosti.

Dle Artla (2009) lze časovou řadu charakterizovat jako množinu sledování kvantitativních charakteristik, které jsou seřazeny v čase – z minulosti do přítomnosti.

Hindls a kol. (2018) dále uvádějí, že mezi jednu ze základních metod analýzy časových řad patří právě vizuální analýza chování ukazatelů využívající graf a určování statistických elementárních charakteristik.

Dle Kába a kol. (2008) jsou elementární statistické charakteristiky definovány jako rychlost změn, v závislosti na čase, která je určována různými statistickými charakteristikami a časové řady hodnot mají dynamický vývoj. Mezi elementární statistické charakteristiky patří tempo a přiměřené tempo růstu, relativní a absolutní přírůstky či úbytky a přiměřené hodnoty časové řady

Autor dále dodává, že dynamický vývoj časových řad, rychlost změn, změny v hodnotách v závislosti na čase jsou stanoveny různými statistickými charakteristikami. Mezi ně patří:

- ⇒ Absolutní charakteristiky: dle absolutních charakteristik lze porovnat hodnoty jednotlivých členů časových řad. První diference je nejvíce využívanou ze všech charakteristik.

- První diference určuje absolutní přírůstek nebo úbytek pozorovaného ukazatele v stanoveném časovém okamžiku proti okamžiku, který mu bezprostředně předcházela.
- Druhou diferencí dle Hinds a kol. (2007) je absolutní zrychlení anebo zpomalení v pozorované časové řadě. Druhá diference charakterizuje o kolik byl následující přírůstek vyšší anebo nižší oproti tomu předcházejícímu.

V následující tabulce č. 3 jsou uvedeny vzorce pro výpočet první a druhé diference, které jsou použity v této diplomové práci.

Tabulka 3 Vzorce pro výpočet první a druhé diference

První diference d^1y_t	Druhá diference d^2y_t
$d^1y_t = y_t - y_{t-1} \quad t = 2, 3, \dots, n$	$d^2y_t = dy_t - dy_{t-1}, \quad t = 3, \dots, n$
$y_t = \text{hodnoty časové řady}$	$y_t = \text{hodnoty časové řady}$
$y_{t-1} = \text{hodnota předcházející časové řady}$	$y_{t-1} = \text{hodnota předcházející časové řady}$

Zdroj: zpracováno dle Kába a kol. (2008)

- ⇒ Relativní charakteristiky: Dle Kába a kol. (2008) jsou určeny jako charakteristiky růstu anebo poklesu a jsou to bezrozměrné veličiny. Do této kategorie můžeme zařadit koeficient růstu.
- Koeficient růstu můžeme charakterizovat jako postupnou rychlost transformace všech hodnot v časové řadě. V případě, že vyjádříme koeficient růstu v procentech bude se jednat o tempo růstu. Na základě koeficientu růstu jde spočítat i průměrný koeficient růstu, který je vymezený jako geometrický průměr jednotlivých koeficientů k_t .

V tabulce č. 4 můžete vidět jednotlivé vzorce pro výpočet koeficientu růstu a průměrného koeficientu růstu.

Tabulka 4 Vzorce pro výpočet koeficientu růstu a průměrného koeficientu růstu

Koeficient růstu k_t	Průměrný koeficient růstu \bar{k}
$k_t = \frac{y_t}{y_{t-1}} \quad t = 2, 3, \dots, n$	$\bar{k} = \sqrt[n]{\frac{y_2}{y_3} \times \frac{y_3}{y_2} \dots \dots \frac{y_x}{y_{n-1}}} = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_1}}$
$k_t =$ koeficient růstu $y_t =$ hodnoty časové řady $y_{t-1} =$ hodnota předcházející řady	$\bar{k} =$ průměrný koeficient růstu $y_t =$ hodnoty časové řady

Zdroj: zpracováno dle Kába a kol. (2008)

Pro analýzu časových řad je nejdůležitější rolí popis tendence analyzované časové řady. Pro účely této práce byla analýza vyhotovená ve statistickém programu Gretl a některé analýzy byly vytvořeny v programu Microsoft Excel. V této práci se autorka zaměřovala především na funkce jednoduché: lineární, exponenciální a kvadratické.

3.1.4 Indexní analýza

V této práci byla indexní analýza ohraničena pouze na individuální (jednoduché) indexy, které porovnávají dvě hodnoty stejného ukazatele. Indexní analýza byla využita ke zjištění, zda hodnota ukazatele, která je vyjádřena ekonomickou skutečností znamená změnu určité skutečnosti oproti minulému období, která byla získaná podílem dvou hodnot.

Hindls a kol. (2018) uvádějí, že indexní analýza se v praxi používá ke zjištění, zda ekonomická skutečnost vyjádřená určitou hodnotou ukazatele znamená změnu oproti určité skutečnosti v minulém období a dosáhnout se to dá podílem těchto dvou hodnot.

Autoři dále popisují individuální indexy tzv. jednoduché, které se velice často vyskytují sdružené v dalších časových řadách, a proto mohou být náležité indexy počítány buďto vždy ke stejnému anebo proměnlivému základu. V případě, že je základ porovnávání stejný bude se jednat o bazické indexy, avšak pokud se jedná o porovnávání vždy po sobě jdoucích hodnot v časové řadě jedná se o řetězové indexy.

3.2 Šetření Českého statistického úřadu

V této práci byla použita sekundární data, využitá k posouzení vývoje výdajů domácností. Tato data vycházejí ve velké míře ze šetření, které vykonává v rámci domácností Český statistický úřad (dále jen „ČSÚ“).

3.2.1 Statistika rodinných účtů

Tvrdoň (2014) uvádí, že Statistika rodinných účtů (dále jen „SRÚ“), zobrazuje průřezová data, která zkoumají ekonomické ale i mimoekonomické vlivy na poptávku.

Dle ČSÚ (2019) SRÚ v první řadě sleduje a poskytuje údaje o hospodaření soukromých domácností ale i informace o výši výdajů domácností a struktuře spotřeby. Využití výsledků SRÚ je velice široké, a proto slouží jako podklad pro kvalifikované rozhodování, zda již při realizaci sociální politiky státu anebo pro ekonomický a sociální výzkum ale i pro interní využití v ČSÚ, a především i pro mezinárodní srovnávání.

ČSÚ (2019) doplňuje, že domácnosti pro SRÚ byly vybrány takzvaným záměrným kvótním výběrem. V tomto výběru je jednotkou a zpravodajskou jednotkou hospodařící domácnost, jako soubor osob, které spolu bydlí a podílejí se na úhradě základních výdajů na výživu, údržbu a provoz bydlení apod.

Dále autoři ČSÚ (2019) dodávají, že ve statistice rodinných účtů se objevují dva typy souborů, a to základní a doplňkový soubor. V základním souboru se vyskytuje 3 000 domácností,

kteřé byly vybrány na základě zvolených výběrových znaků odpovídajících domácnostem v České republice (ČR). V doplňkovém souboru se nachází 400 domácností a představují zajištění údajů za domácnosti s minimálními příjmy.

ČSÚ (2019) dále popisuje metodiku do roku 2005, kdy byly výběrovými znaky právě sociální skupiny domácností a čistý peněžní příjem na osobu. Dalším, třetím znakem byl počet nezaopatřených dětí v domácnostech ekonomicky aktivních osob anebo počet členů a pohlaví v domácnostech důchodců bez aktivních členů. Změna v metodice nastala od roku 2006,

kdy se do vzorků zahrnují všechny typy domácností. Hlavním a základním výběrovým znakem je společenství domácností, která je odvozená od ekonomické aktivity a postavení

v zaměstnání v čele domácnosti. V úplných rodinách je osobou v čele domácností vždy muž, při neúplných rodinách je to většinou rodič. U typu nerodinných domácností se za osobu v čele považuje osoba s nejvyšším příjmem.

Jak autoři dodávají, členění domácností s ekonomicky aktivní osobou v čele se třídí dále dle postavení v zaměstnání, u domácností zaměstnanců je to rovněž na základě vzdělání. V domácnostech s neaktivní osobou v čele se dále člení v závislosti nato zda je některý z členů domácnosti ekonomicky aktivní, anebo je v čele domácnosti důchodce.

ČSÚ (2019) Hlavním předmětem zjišťování ve statistice rodinných účtů jsou výdaje, příjmy a spotřeba všech členů vybraných domácností. Dále sem patří údaje o složení domácností, zařízení bydlení a další ekonomické charakteristiky domácnosti. Následné zjišťování probíhá pravidelně každý měsíc po celou dobu, kdy je domácnost zařazena ve zpravodajském souboru. Informace a údaje, které domácnost poskytla slouží pouze pro statistické zpracování. Všechny individuálně výdajové položky jsou členěny od roku 1999 dle Klasifikace individuální spotřeby podle účelu, vytvořené v rámci transformace české verze mezinárodního standardu COICOP – Classification of Individual Consumption by Purpose.

V této práci je celková spotřeba všech typů domácností sledována od roku 2006 do roku 2016, v ostatních letech došlo ke změnám metodiky zjišťování údajů od domácností, ale změny nastaly i v samotném složení základního souboru.

CZ – COICOP klasifikace

Dle ČSÚ (2014) je hlavním předmětem dané klasifikace rozřídění a zařídění všech druhů individuální spotřeby – zboží, služeb apod. dle účelu. Klasifikace CZ – COICOP je především používána k identifikaci výdajů na individuální spotřebu třemi sektory: domácnostmi, vládními institucemi a neziskovými institucemi které slouží domácnostem (dále jen „NISD“). Klasifikace CZ – COICOP se rozděluje:

1. Oddíly 01-12: výdaje domácností na individuální spotřebu;
2. Oddíl 13: výdaje NISD na individuální spotřebu;
3. Oddíl 14: výdaje vládních institucí na individuální spotřebu.

Dále autoři doplňují, že klasifikace CZ – COICOP je složkou soustavy národních účtů a stejně je využívána v dalších třech oblastech jako je index spotřebitelských cen, přehledu rozpočtu domácností a mezinárodního porovnání hrubého domácího produktu (HDP)

a součástí výdajů (HDP). Struktura spotřebních výdajů se dělí na dvě nejdůležitější skupiny, kde do první skupiny patří potraviny, nealkoholické nápoje, ve druhé skupině se nacházejí kategorie bydlení energie, voda a paliva. Tyto dvě skupiny mají nejvyšší podíl v celkové spotřebě.

3.2.2 Výběrové šetření příjmů a životných podmínek domácností

ČSÚ (2019) od roku 2005 zjišťuje informace o výběrovém šetření příjmů a životných podmínek. V ČR se toto šetření stalo závazným v roce 2004, po vstupu do Evropské unie. Výběrové šetření příjmů a životných podmínek domácností je národní upravená verze celoevropského zkoumání European Union – Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)

ČSÚ (2019) uvádí, že prostřednictvím tohoto statistického zjišťování jsou k použití porovnatelná data o sociálním a ekonomickém stavu domácností, a to nejen v rámci ČR ale i v rámci Evropské unie. V rámci statistiky jsou vybrané data při šetření využívána především v souvislosti s přezkumem míry ohrožení chudobou. Hlavním účelem šetření je získání reprezentativních údajů o úrovni a rozčlenění příjmů v jednotlivých druzích domácností, ale i údaje o kvalitě, style a finanční náročnosti bydlení a dále o zařízení domácností předměty dlouhodobého využití, o hmotných, životních a pracovních podmínkách dospělých osob v domácnostech.

Dále ČSÚ (2019) doplňuje, že ve výběrovém šetření Životných podmínek je základní jednotkou byt a dalšími jednotkami, které podléhají šetření jsou tzv. hospodařící domácnosti,

jež jsou tvořeny hlavně osobami hradícími výdaje na své potřeby a které ve zvoleném bytě i bydlí.

ČSÚ (2019) dodává, že šetření životných podmínek využívá rotační panel, v němž jsou vybrané domácnosti navštěvovány po období čtyř let v ročním intervalu. Každým rokem se asi jedna čtvrtina domácností obmění.

ČSÚ (2019) uvádí, že v šetření se nacházejí tři stálé tematické části: dotazník za byt, domácnost a za osoby starší 16 let. Další část se každoročně mění, jsou to tzv. moduly, které rozšiřují některou z oblastí, na něž se šetření EU-SILC zaměřovalo (sociální anebo materiální vyloučení, peněžní chudoba, finanční situace anebo bydlení).

3.3 Metoda kvantitativního výzkumu

Johnová (2008) popisuje metodu kvantitativního výzkumu jako standardizovaný vědecký výzkum, který zobrazuje jevy na základě proměnných, které jsou navrženy a sestrojeny tak aby měřily určité vlastnosti.

Kozel (2011) uvádí, že mezi kvantitativní výzkum se i zařazuje dotazníkové šetření. Dotazníky jsou jedním z nástrojů, které představují formuláře ve dvou podobách, ať už v papírové anebo elektronické verzi, se sérií otázek, na něž respondenti odpovídají anebo zaškrťávají předem připravenou variantu odpovědí. Dotazníky jsou v porovnání s rozhovorem méně časově náročné a současně zajišťují rychlý sběr dat od velkého počtu respondentů.

Machková (2009) doplňuje, že kvantitativní výzkumy používají metody dotazování, které lze vykonávat formou osobních rozhovorů, telefonickým dotazováním, anketovým šetřením anebo zasláním dotazníku přes internet.

Autorka dále uvádí typy otázek u kvantitativních výzkumů a jsou to většinou otázky uzavřené, kdy si respondenti vybírají z předem předepsaných variant odpovědí. Tyto typy otázek, jsou výhodné ke zpracování a vyhodnocení odpovědí, u nichž se využívají různé statistické metody. Avšak tyto typy otázek mají i své nedostatky a jedním z nich je vnučování odpovědí respondentovi, čímž by mohlo dojít ke zkreslení. Druhým typem otázek jsou otázky otevřené, kdy respondent musí nad odpovědí přemýšlet.

Kozel (2011) dodává, že význam dotazníků spočívá ve čtyřech oblastech:

- Získávání informací od respondentů;
- ulehčování zpracování dat;
- poskytování struktury a směrování procesů rozhovoru – čtení;
- zabezpečování standardních matic – šablon k zapisování odpovědí.

V rámci diplomové práce se k uskutečnění dotazníkového šetření vybraly domácnosti ze Středočeského kraje. Dotazníkové šetření se na obyvatele Středočeského kraje zaměřovalo ve směru, jak vnímali hospodářskou krizi z roce 2009 a jak je ohrozila, a především jak tyto domácnosti tlumily své spotřební výdaje s obavou o svou ekonomickou situaci.

4 Literární rešerše

V dnešní době mají spotřebitelé mnohem víc možností a větší moc než kdykoliv předtím. Díky této moci tak mohou výrazně ovlivnit svou spotřebu. Spotřeba jako taková je velice důležitá k udržení zdravé ekonomiky ale i pro každého prodejce, který chce prodat co nejvíc, a proto musí znát své zákazníky, jejich potřeby a rozhodovací procesy.

4.1 Teorie spotřební funkce

Dle Holmana (2018) je spotřební funkce prvním krokem k pochopení trhu, zboží a služeb. Spotřeba závisí přímo úměrně na disponibilním důchodu, a naopak nepřímo úměrně na úrokové míře.

Samuelson (2013) tvrdí, že spotřební funkce je jednou z nejdůležitějších v celé ekonomii a zobrazuje vztah mezi výdaji domácností a disponibilním důchodem. Brčák a Sekerka (2010) konstatují, že pokud vztah mezi dvěma faktory, a to výdaji domácností a disponibilním důchodem tvoří spotřební funkci, jedná se o základní keynesiánskou spotřební funkci.

Dále autoři doplňují, že k pochopení spotřební funkce hledáme odpověď na otázku: na čem závisí spotřeba? Podkladem mnoha studií se stala Keynesiánská spotřební funkce, ale tuto funkci prokazovaly jen výzkumy z krátkodobých dat. Proto mezi nejznámější teorie s dlouhodobými vývoji spotřeby je teorie permanentního důchodu a hypotéza životního cyklu. Jelikož se teorie spotřební funkce stále vyvíjela v čase, zabývá se nejen vztahy mezi spotřebními výdaji a disponibilním důchodem i korelací mezi úrokovou mírou, bohatstvím, vývojem spotřeby a demografickými a sociálními faktory.

4.1.1 Keynesiánská spotřební funkce

Holman (2018) uvádí, že Keynesiánská spotřební funkce se začala používat na základě díla ekonoma Johna Maynarda Keynesa, který v Obecné teorii zaměstnanosti, úroků a peněz popsal teorii agregátní poptávky zkoumající závislost spotřeby na disponibilním důchodu.

Autor dále popisuje základní rovnici pro spotřební funkci od Keynesa, která je funkcí důchodu je vyjádřena ve tvaru:

$$C = C_A + c * Y_d, \quad (4.1)$$

kde C jsou výdaje domácností na konečnou spotřebu, C_A je autonomní spotřeba nezávislá na důchodu, c je mezní sklon ke spotřebě, Y_d vyjadřuje disponibilní důchod domácností.

Soukup (2018) tvrdí, že spotřeba má dvě základní složky: C_A spotřeba, která je nezávislá na velikosti důchodu, i s nulovým důchodem bude domácnost vykazovat spotřebu např. na základní potraviny a zdrojem financování jsou úspory. Druhá část rovnice je indukovaná spotřeba cY_d a výše této spotřeby je závislá na disponibilním důchodu. Disponibilní důchod je důchod, který mají domácnosti k dispozici.

Podle Holmana (2018) a Samuelsona (2013) je spotřební funkce charakterizovaná sklonem ke spotřebě a rozlišujeme průměrný sklon ke spotřebě a mezní sklon ke spotřebě. Podílem spotřeby a disponibilního důchodu dostaneme průměrný sklon ke spotřebě a mezní sklon ke spotřebě je přírůstek spotřeby způsobený tím, že se změní disponibilní důchod o jednotku:

$$a = \frac{c}{Y_d}, \quad (4.2)$$

$$c = \frac{\Delta C}{\Delta Y_d}, \quad (4.3)$$

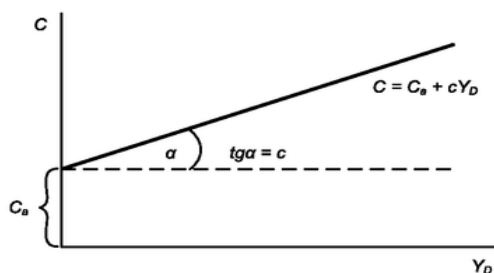
kde a je průměrný sklon ke spotřebě; c je mezní sklon ke spotřebě, pro který platí $0 < c < 1$.

Jurečka (2010) popisuje, psychologický zákon, dle něhož domácnosti rozčleňují svůj disponibilní důchod na spotřebu a úspory. Tento zákon hovoří, že roste-li důchod, roste rovněž spotřeba, avšak pomaleji než důchod, z čehož vyplývá, že podíl spotřeby na důchodu se snižuje a podíl úspor roste a domácnosti tak jednají v snaze udržet svojí životní úroveň.

Soukup (2018) popisuje keynesiánskou spotřební funkci, která je lineární a její sklon je mezním sklonem ke spotřebě. V grafu je znázorněná křivka v 45° uhlu, v bodě, v němž se protínají se spotřební výdaje rovnají disponibilnímu důchodu. V úrovni důchodu YD_0 je celý disponibilní důchod dáván na spotřebu.

V případě nachází-li se spotřeba nad touto osou kvadrantu je zřejmé, že domácnost spotřebovává více než je jej disponibilní důchod. V situaci, kdy je spotřeba menší a nachází se pod osou kvadrantu je disponibilní důchod vyšší než YD_0 , domácnosti poskytují část důchodu na úspory.

Graf 1 Keynesiánská spotřební funkce

Zdroj: Brčák, Sekera (2010)

Holman (2018) dodává, že Keynes vysvětloval spotřební funkci nejen jako funkci individuální spotřeby ale i agregátní spotřební funkci. Keynes si myslel, že roste-li národní důchod má to za následek pokles podílu spotřeby na národním důchodu, ale to se nepodařilo v dalších výzkumech prokázat, což se povedlo americkému ekonomovi Simonovi Kuznetsovi. Autor doplňuje, že v dalším období bylo proto nutno najít teorii spotřeby, která bude vysvětlovat dlouhodobou spotřební funkci. Teorie, jež dbají na používání mikroekonomických základů jsou:

- Modiglianiho-Brumbergová hypotéza životního cyklu;
- Friedmanova hypotéza permanentního důchodu;
- Fischerův model mezičasové volby.

4.1.2 Hypotéza životního cyklu

Brčák, Sekerka (2010) uvádějí model spotřeby v dlouhodobém období, jenž představil v roce 1954 italský ekonom Franco Modigliani v reakci na keynesiánskou teorii spotřeby. Hypotéza vychází z toho, že člověk bere do úvahy o spotřebě nejen přítomný ale i budoucí očekávaný důchod. Danziger a spol. (2015) uvádějí, že hypotéza životního cyklu je založená na myšlenkách zdravého rozumu, že domácnosti nečiní rozhodnutí o úsporách anebo o čerpaní úspor jen na základě svého současného příjmu, ale berou do úvahy i své budoucí příjmy, které jsou ovlivněny jejich předcházejícími zkušenostmi. Brčák, Sekera (2010) konstatují, že hypotéza obsahuje výrok že, člověk chce mít v průběhu života pravidelnou spotřebu. Tato spotřeba je stanovená:

- léty kdy začne pracovat;
- předpokládaným věkem dožití;
- léty odchodu do důchodu;
- čistou mzdou při zahájení zaměstnání;

- čistou mzdou při opuštění zaměstnání
 - meziročním přírůstkem mzdy;
- a nástup do důchodu;

Dále autoři dodávají, že v případě chce-li spotřebitel mít v průběhu svého života přibližně rovnoměrnou spotřebu a dokáže v mládí spolehlivě odhadnout svůj celoživotní důchod, pak lze dle výše uvedených dat tuto spotřebu stanovit.

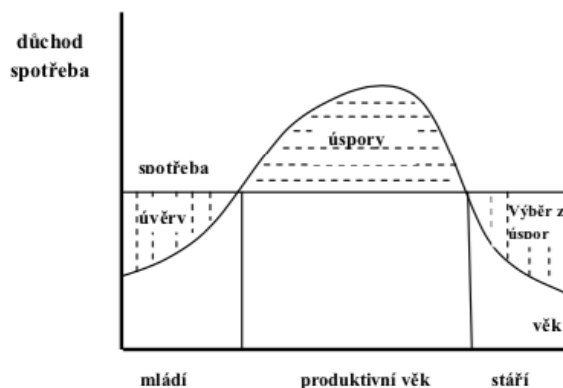
Soukup (2018) doplňuje tuto teorii podrobněji. Hypotéza životního cyklu pracuje s údaji a odhadem doby, že člověk bude žít L let a z toho bude P let pracovat. V penzi tak bude $L-P$ let. Zároveň ví, že disponuje určitým majetkem W . V případě, že chce mít spotřebitel rovnoměrnou spotřebu po celý svůj život, spotřebuje každý rok $1/L$ ze svých celoživotních úspor. Hypotéza životního cyklu je tak vyjádřena v následující rovnici:

$$C_t = \frac{1}{L}(Y_t + (P - 1)Y^e + W_t), \quad (4.4)$$

Kde C_t je spotřeba v roce t , Y_t je důchod v tomto roce, Y^e je očekávaný důchod v dalších letech práce a W_t je majetek na začátku roku t .

V následujícím grafu č. 2 je zachycen předloha hypotézy životního cyklu, kde je zachyceno, jak lidé rozvrhují spotřebu v průběhu života. Z grafu je zřejmé, že mladí lidé zarobí méně peněz, než spotřebují a k zajištění si půjčují peníze, aby měli dostatečný příjem. V produktivním věku člověk dosahuje vyšších příjmu, než je jeho spotřeba, proto část jeho úspor jde na splácení úvěrů a část důchodu spoří na dobu, odchodu do penze. Starší lidé spotřebují více peněžních prostředků, než vydělají, a proto spotřebovávají nasporené peníze, které v minulosti vytvořili. Z grafu je vidět, že důchod sice kolísá ale spotřeba je stabilní.

Graf 2 Vývoj spotřeby v průběhu života spotřebitele

Zdroj: Soukup (2018)

Podle Holmana (2005,) Modigliani doplnil rozvinutou podobu agregátních úspor domácností a dospěl k následujícím závěrům:

- běžné úspory jsou závislé na věkové struktuře a demografickém vývoji obyvatelstva;
- běžné úspory jsou dány růstem důchodu domácností, nikoliv jeho výší;
- úspory jsou podmíněny bohatstvím domácností a z toho vyplývá, že jsou závislé i na úrokové míře;
- Mezní daňové hodnotě se recipročně blíží multiplikační efekt zvýšení výdajů.

Brčák, Sekerka (2010) dodávají, že v realističtějším modelu je zapotřebí počítat s určitými likvidními omezeními, například v mládí, kdy si nebude moci půjčit tolik, kolik by si představoval. Proto průběh jeho celoživotní spotřeby bude mírná křivka a nikoliv konstanta. Samuelson (2013) doplňuje, že v modelu je rovněž reakce spotřebitele na nepředvídatelné změny spotřeby, důchodu v průběhu hospodářského cyklu, ale i odlišnosti ve spotřebě vlivem odlišností v mentalitě, tradicích, kultuře a způsobu života.

4.1.3 Hypotéza permanentního důchodu

Hušek (2009) popisuje jak Friedman v roce 1957 vypracoval hypotézu permanentního důchodu, která sestává z permanentní spotřeby C^P funkce celkového současného bohatství W a úrokové míry r . Dále Holman (2018) uvádí, že člověk mění svou spotřebu dle takových reakcí na důchod, které považuje za permanentní. V případě, že jsou změny důchodu přechodné, spotřeba reaguje málo anebo vůbec, anebo celý přechodný důchod odloží a uspoří jako rezervu pro případ poklesu důchodu v budoucnu.

Soukup (2018) popisuje, že důchod má dvě složky, a to permanentní složku (Y^P) a přechodnou (Y^T). Permanentní důchod je průměrný dlouhodobý očekávaný důchod, který závisí nejen na očekávaném důchodu z práce ale i na bohatství a očekávaných pracovních příležitostech.

Brčák, Sekerka (2010) spotřební funkci dle hypotézy permanentního důchodu definují takto:

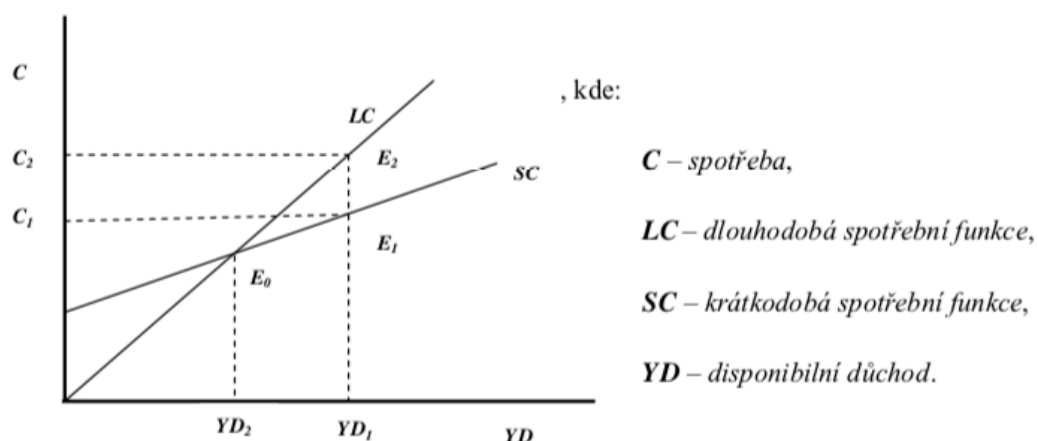
$$C = cY^P \quad (4.5)$$

Výše uvedenou rovnicí je zobrazeno, že spotřeba je funkcí permanentního důchodu. Hypotéza permanentního důchodu objasňuje krátkodobé a dlouhodobé spotřební funkce. Spotřební funkce z krátkodobého hlediska ukazuje vztah mezi jeho spotřebou a běžným

důchodem. V tomto případě spotřeba nereaguje na změny běžného důchodu ale pouze na změny permanentního důchodu. Lidé změny rozdělují na přechodné a stáله. Zvýšení důchodu, které je přechodné spotřebitel uspořídá, aby v budoucím období mohl pokrýt budoucí ztrátu. Jsou-li změny v důchodu způsobeny stálými vlivy, může je chápat jako permanentní změny, a proto se jeho spotřeba zvýší. Toto vysvětluje, proč v krátkodobém období pozorujeme klesající sklon ke spotřebě, přičemž v dlouhodobém období je sklon ke spotřebě stálý. V dlouhodobém období jsou změny permanentní, proto se přechodné výkyvy ruší.

Holman (2018) V grafu 4.3 je vidět, že spotřeba odpovídá na změnu důchodu v krátkém období slabší a v dlouhodobém období silnější. Z výše uvedených důvodů lze vysledovat konstantní sklon ke spotřebě v dlouhodobém období a klesající sklon ke spotřebě v krátkém období.

Graf 3 Krátkodobá a dlouhodobá funkce hypotézy permanentního důchodu

Zdroj: Soukup (2018)

4.1.4 Model mezičasové volby

Soukup (2018) informuje, že tento model načrtl v roce 1930 americký ekonom Irvin Fisher a jde o mikroekonomický model, který zkoumá období života, v nichž se spotřebitel rozhoduje o své spotřebě. Spotřebitel se tedy rozhoduje mezi přítomností a budoucností.

Dle Holmana (2018) je spotřebitel omezen mezičasovým omezením, představující přítomný a budoucí důchod ale i úrokovou míru. Preference spotřebitele v přítomné a budoucí spotřebě jsou znázorněny jako indifferenční křivky. Indifferenční křivka představuje pro spotřebitele jednotlivé kombinace přítomné a budoucí spotřeby, které jsou pro daného

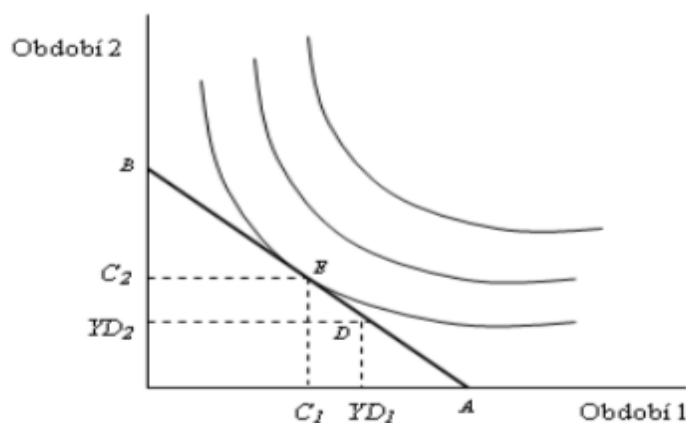
spotřebitele uspokojivé. Čím je tato křivka výše položená, tím vyšší uspokojení pro spotřebitele představuje.

Soukup (2018) uvádí, že spotřeba v prvním i druhém období má pro člověka pozitivní preference. Pozitivní vliv na velikost prvního období C_1 a druhého období C_2 bude záviset na celkovém užitku. Funkci užitku pro mezičasový model volby jde vyjádřit takto:

$$U = f(C_1, C_2) \quad (4.6)$$

Autor doplňuje důvodem nižší spotřeby, než by si lidé přáli je disponibilní důchod. V grafu č. 4 je mezičasové omezení spotřebitele a je formulováno spojnicí mezi body A a B, která spojuje maximálně dostupné kombinace spotřeby v jednotlivých obdobích. Neoptimálnější kombinace přítomné a budoucí spotřeby se nachází v bodě, kde se nejvýše dosažitelná indifferenční křivka dotýká rozpočtového omezení a tento bod je v grafu označen jako bod E.

Graf 4 Mezičasová volba spotřebitele

Zdroj: Soukup (2018)

Brčák, Sekerka (2010) doplňují, že dle výše uvedeného ovlivňuje změna úrokové sazby přítomnou spotřebu a na ní působí důchodový a substituční efekt. *Substituční efekt* vyplývá z toho, že úrok je nákladem příležitosti. V případě rozhodne-li se subjekt pro přítomnou spotřebu, pak obětuje úrok, který by získal při úsporách.

Soukup (2018) doplňuje, že zvýší-li se úroková míra, stává se pro spotřebitele spotřeba dražší v prvním období, a v tomto bodě začíná spotřebitel šetřit a spotřebu odloží do druhého období.

Brčák, Sekerka (2010) konstatují, že při *důchodovém efektu* je úrok důchodem. Zvýší-li se úroková míra, zvyšuje se i důchod, což působí na spotřebitele. Zvýšením důchodu spotřebitel obvykle reaguje i zvýšením spotřeby přítomné i budoucí. Oba efekty působí na spotřebu protichůdně.

Soukup (2018) popisuje, že důchodový efekt u spotřebitelů, kteří spoří a jejichž spotřeba v prvním období roste je kladný. Opakem u dlužníků je důchodový efekt záporný, protože zaplacení úroků snižuje důchod, a proto jejich spotřeba je v první etapě klesající. Substituční účinek je u dlužníků i u spořících lidí záporný.

Jurečka (2018) dodává, že důchodový a substituční efekt na přítomnou spotřebu působí protichůdně. V případě substitučního efektu, zvýší-li se úroková míra, tak efekt spotřebitele motivuje, aby snížil přítomnou spotřebu a důchodový efekt ho vede ke zvýšení přítomné spotřeby. Převedl-li by substituční efekt nad důchodovým efektem, pokud se zvýší úroková míra, tak v tom momentě by došlo ke snižování přítomné spotřeby. Neumíme tedy přesně určit, jak změna úrokové míry ovlivní současnou spotřebu.

4.2 Sektor domácností a ekonomiky

Hindls (2007) popisuje sektor domácností, který představuje soubor fyzických osob sdružených do jednotek, jež jsou charakterizovány samostatným rozhodováním jako spotřebitelé. Tato charakteristika jim dodává znaky inštitucionality.

Autor dále dodává, že domácnosti k zajištění svého chodu získávají určité příjmy, které buďto vláda získá formou transferů anebo prodejem výrobních faktorů. Domácnosti jako hospodářské jednotky respektují principy ekonomické racionality.

Samuelson (2013) uvádí, že domácnosti tvoří velkou část podílu na ekonomickém trhu, především jako spotřebitelé, jelikož výdaje domácností na finální spotřebu jsou jednou ze složek výkonu ekonomiky. Spotřeba představuje nejvýznamnější složku ve struktuře HDP, kdy jen za posledních pár let představovala až 70 % celkových výdajů.

4.2.1 Spotřeba domácností

Evropská environmentální agentura (dále jen EEA) (2006) popisuje chápání spotřebních návyků domácností na základě chápání lidského chování. Spotřební návyky se

neustále mění. Mezi faktory, ovlivňující spotřebu patří růst příjmů, globalizace hospodářství, zmenšování domácností, stárnutí obyvatel, převratné technické objevy (internet, mobilní telefon, ...) ale i zvyklosti a kultura.

Kušková (2009) konstatuje, že dle Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj spotřeba domácností zahrnuje nákup, výběr, použití, udržování, opravy a vyhození produktu anebo služby, ale nezahrnuje spotřebu veřejného sektoru anebo mezi spotřebu služeb a produktů produkčním sektorem.

Dále autorka dodává, že jedním ze základních pohybů trhu jsou spotřebitelé, kteří nakupují na základě uspokojení svých potřeb.

Mrhálková (2004) doplňuje, že spotřeba je komplex výdajů domácností za finální služby a statky, které domácnosti spotřebovávají a jejich užitím uspokojují své potřeby. Statky a služby lze rozdělit do dvou skupin, a to statky krátkodobé, které se spotřebovávají do jednoho roku a statky dlouhodobé povahy kde jejich životnost je delší než jeden rok.

Vlček (2000): Potřeby lze popsat jako pocit nedostatku, něco, co nám chybí anebo čeho máme nedostatek. Potřeby uspokojující se spotřebou statků a služeb a vznikají z podnikání můžeme nazývat ekonomické potřeby. Ekonomické potřeby se rozlišují na základní a luxusní. Základní potřeby vycházejí z biologických vlastností spotřebitele (potřeba bydlení, jídla, oblečení) a projevem civilizační a kulturní úrovně společnosti (např. umění, sport) jsou potřeby luxusní.

Soukup (2018) uvádí, že spotřebou domácností chápeme její výdaje na netrvanlivé výrobky (potraviny, nápoje, tabák, noviny), předměty střednědobé a dlouhodobé spotřeby, trvanlivé výrobky (auta, nábytek, elektronika...) a poslední kategorii jsou služby (vzdělávání, rekreace, doprava, ...).

Brčák, Sekerka (2007) i Jurečka a kol. (2017) konstatují, že pod spotřebou si můžeme představit souhrn výdajů domácností za koneční statky a služby, jejichž spotřebou se uspokojují a naplňují potřeby. Jedná se o statky krátkodobé i dlouhodobé spotřeby.

Kotler (2007): Chce-li člověk svoji potřebu uspokojit zvolí si jednu z následujících možností:

- vyhledá předmět, který danou potřebu uspokojí;
- omezit potřebu.

4.2.2 Příjmy domácností

Vladová (2005) definuje příjem domácností jako součet běžných příjmů domácností (mzdu, sociální dávky, přijaté úroky...), zredukované o běžné výdaje domácností jiným sektorem (daně, odvody na soc. a zdrav pojištění). Každá domácnost rozhoduje sama o tom, jak se svým disponibilním důchodem naloží, co půjde na financování spotřeby a co zůstane na tvorbu úspor.

Příjmy domácností Ministerstvo práce a sociálních věcí (2019) (dále jen MPSV) rozděluje do třech skupin, a to na příjmy sociální, pracovní a ostatní.

MPSV dále popisuje všechny příjmy. Sociální příjmy jsou příjmy vydávány státem, aby pomohly zlepšit životní podmínky domácností, které jsou z nějakého důvodu znevýhodněny společensky. Jedná se především o starobní důchod, dávky nemocenského pojištění, dávky státní sociální podpory anebo hmotné zabezpečení pro uchazeče o zaměstnání.

Pracovní příjmy, jak již z názvu vyplývá jsou vypláceny zaměstnavatelem jako odměna za sjednanou práci v pracovněprávním vztahu, anebo to mohou být příjmy plynoucí z podnikání.

Ostatní příjmy představují především příjmy z prodeje anebo pronájmu nehmotného dlouhodobého anebo hmotného dlouhodobého majetku či pozemku. Do této kategorie rovněž patří i příjmy z prodeje akcií anebo úrokové výnosy.

Smrčka, Dvořáková a kol. (2011) konstatují, že doplňující příjmy domácností můžeme rozdělit na pravidelné a mimořádné.

Do pravidelných příjmů se zařazuje pevná složka mzdy za práci vykonávanou na základě pracovněprávního vztahu, příjmy z podnikání, příjmy ze živnosti, dále sem patří příjmy od státu, kde je nutno počítat s tím, že o těchto příjmech se rozhoduje opakovaně a složitě a jako další sem patří vyplácení invalidních důchodů a penzí.

Na opačné straně jsou příjmy mimořádné, u těchto příjmů je velmi nebezpečné, že se mohou stát obvyklými, a tak je domácnost začne považovat za pravidelné. Do skupiny mimořádných příjmů se zařazují příjmy jako dividendy, prémie, bonusy, tantiémy, prodej akcií ale i dědictví. V případě mimořádných příjmů je utrácení tohoto příjmu ekonomicky nerozumné a z dlouhodobého hlediska i velice škodlivé.

4.2.3 Výdaje domácností

Helísek (2002) člení spotřební výdaje na autonomní a na indukované spotřební výdaje. Autonomní spotřební výdaje jsou nezávislé na disponibilním důchodu (nákup potravin, úhrada nájemného) a financovat se mohou z úvěru anebo z čerpání úspor či jiných zdrojů. Druhou skupinou jsou indukované spotřební výdaje, kdy z každé další jednotky disponibilního důchodu, kterou domácnosti získají je část vynaložená na spotřebu.

Smrčka, Dvořáková (2011): Spotřební výdaje domácností jsou součástí hrubého domácího produktu. Jednou z největších složek HDP jsou právě spotřební výdaje domácností, které tvoří až polovinu HDP. V případě, že domácnosti omezí svoji spotřebu, bude to mít významný dopad na celý hrubý domácí produkt.

Dále Dvořáková a Smrčka (2011) doplňují, že spotřební výdaje domácností se dají rozlišit na mandatorní výdaje, které vyplývají ze smluv anebo jiných závazků domácností jako například splátky úvěrů, nájemného a nutné výdaje, jako platby jejichž vykonání je spočítatelné ekonomicky příznivější než jejich nevykonání (výhodné nákupy). Dále sem patří výdaje, které zabezpečují základní životní náklady na oblečení anebo výživu.

A konečně poslední kategorii jsou výdaje zbytné, kdy jde o výdaje, které uspokojují potřeby nad rámec základních potřeb. Domácnosti tyto výdaje vynakládají dobrovolně, a vědí že nákup takového zboží anebo služby není nutno realizovat.

Faktory ovlivňující spotřební výdaje

Dle Hřebíka (2013) je faktorů, které stimulují spotřební výdaje samozřejmě více než jeden jediný, a to disponibilní důchod. Jako další determinanty, které ovlivňují spotřební výdaje můžeme uvést úrokovou míru zdanění, úroveň sociálního zabezpečení, míru inflace, bohatství domácností. Úrokové sazby ovlivňují spotřebu významným způsobem a to tak, že část spotřeby je krytá prostředky, které jsou získány formou půjček.

Fuchs a Tuleja (2003) dodávají, že spotřební výdaje závisí na působení několika činitelů, především jde o identifikaci důchodů, kde nemá vliv pouze disponibilní důchod ale i permanentní důchody vyjadřující dlouhodobý důchodový trend – minulé a budoucí důchody.

Neekonomické faktory, které rovněž ovlivňují spotřební výdaje domácností jsou zahrnuty například věková struktura obyvatelstva, postoje k zadluženosti domácností ale i předpokládání domácností v závislosti na budoucí ekonomické situaci země.

4.3 Spotřební chování

Koudelka (2018) udává, že u spotřebitelů, vedou jejich potřeby, očekávání a užívání produktů k uspokojování potřeb. Spotřební chování je v podstatě jednání lidí, které se týká získávání, užívání a odkládání spotřebních produktů.

Hawkins (2012) popisuje spotřební chování jako chování spotřebitelů, kteří získávají produkty k uspokojení svých potřeb, do spotřebního chování je zařazeno i to kdy a jak spotřebitelé přestanou užívat výrobky a jak je odkládají.

4.3.1 Sledování spotřebního chování

Jasson – Boyd (2010) dodávají, že sledovat spotřební chování lze z různých úhlů, a to z racionálního, psychologického a sociologického. Racionální modely se snaží vysvětlit spotřební jednání na základě ekonomické racionality. Spotřebitelé jsou vnímání především jako racionálně uvažující osoby, které jednají na základě ekonomické výhodnosti.

- Dle Koudelky (2018) jsou racionální modely založeny na tom, že spotřebitelé jsou rozumní a racionální, a proto o uspokojování svých potřeb přemýšlejí, zvažují přednosti ale i nevýhody. Spotřebitelé jsou dostatečně informováni o všech variantách a jejich parametrech. Výhodou těchto modelů je, že si dokážou vybudovat vlastní algoritmus rozhodnutí, který dodržují. V racionálním modelu jsou pozorovány vazby mezi příjmem, cenami, cenová pružnost, příjmová pružnost, křížová pružnost, marginální užítky, indifferenční křivky apod.
- Autor dále uvádí psychologické modely, které zdůrazňují psychické procesy spotřebitele. Vysvětlování spotřebního chování sleduje především psychické podmínění spotřebního chování například: při nákupu zboží normální spotřeby, kdy spotřebitel často nakupuje impulzivně, anebo jak chápe spotřebitel stimuly z vnějšího prostředí. Psychologické modely především zdůrazňují psychické procesy vnímání, učení a formování postojů.

- Koudelka (2018) dodává, že sociologické modely představují vliv sociálního prostředí, v němž spotřebitelé žijí, a to je výchozí poloha modelů. Chování lidí do velké míry ovlivňují sociální normy, jde tedy o působení sociálních pravidel, vztahů, projevů, sociálního srovnání. Sociální modely odrážejí vliv primárních skupin počínajíc rodinou a sekundárních skupin, především sociálních tříd. Sleduje se, do jakých sociálních skupin spotřebitel patří, jakou roli v nich zastává, jak jsou pro něj významné, jak je spotřebitel posuzován členy skupin, jak se vyrovnává s tlaky a požadavky, které sociální prostředí vyvíjí.

4.3.2 Užitek spotřebitele

Hřebík (2013) definuje obecně užitek jako míru uspokojení vznikající na základě spotřeby všech ekonomických statků. Domácnosti rozhodují dle nutnosti uspokojit svoji potřebu a tím tedy rozhodují i o své spotřebě. Spotřeba zakoupeného statku představuje ekonomické rozhodování, které je podmíněno užitekem.

Vlček (2005): cílem spotřebitele je dosažení maximálního užitku, který získá spotřebou statků a služeb. Všichni spotřebitelé si na trhu volí svůj tzv. spotřební koš a tato volba má dvě stránky kvalitativní a kvantitativní. Předmětem volby kvalitativní stránky jsou druhy ekonomických statků. Kvantitativní stránka se zabývá předmětem volby množství jednotlivých druhů ekonomických statků.

Hřebík (2013) popisuje závislost velikosti užitku spotřebitele na celé řadě faktorů. Jedním z nich je množství spotřebovaných produktů a služeb. Čím více statků budeme spotřebovávat, tím pro nás bude daný produkt všednějším a bude poskytovat menší užitek. Druhým faktorem je kvalitativní stránka produktů a služeb, bude-li růst kvalita produktu tak i celkový užitek bude růst, a posledním faktorem je subjektivní vztah spotřebitele k ekonomickému statku či službě, takže pokud velice toužíme po statku, tím větší užitek z něj budeme mít. Bod užitkového maxima se nazývá bodem nasycení, jak z názvu vyplývá s rostoucí spotřebou statku náš užitek se bude zmenšovat, anebo budeme tohoto statku nasycení.

Vlček (2005): Spotřebitel při hledání svého spotřebního koše posuzuje obsah, velikost koše, který mu poskytne co největší užitek. Při analýze chování spotřebitele lze předpokládat tři

základní axiomy, které definují preference k uměle vytvořeným souborům zboží a služeb. Autor dále popisuje 3 základné axiomy:

- Axióm úplnosti srovnání, kdy každé dvě spotřební situace jsou porovnávány z hlediska spotřebitele a jeho preferencí. Proto pro každé dva spotřební koše A a B nastane jedna ze tří následujících situací:
 - spotřební koš A je více preferovaný před spotřebním košem B;
 - spotřební koš B je více preferovaný před spotřebním košem A;
 - spotřební koše A i B, jsou stejně atraktivní (indiferentní).
- Axióm tranzitivity – pro každé tři spotřební koše platí, je-li preferovaný spotřební koš A před B a spotřební koš B je preferovaný před C, potom je i spotřební koš A preferovaný před C.
- Axióm chamtivosti (nenasytnosti) – obsahuje-li spotřební koš A více z jednoho druhu zboží než koš B a minimálně stejné množství jiného zboží než B, tak spotřební koš A je více preferovaný než B.

4.3.3 Spotřební predispozice

Koudelka (2018) tvrdí, že každý člověk je v jistém smyslu a do určité míry disponovaný a předurčený k nějakému spotřebnímu jednání. Společným jmenovatelem jeho spotřebního jednání jsou jeho predispozice.

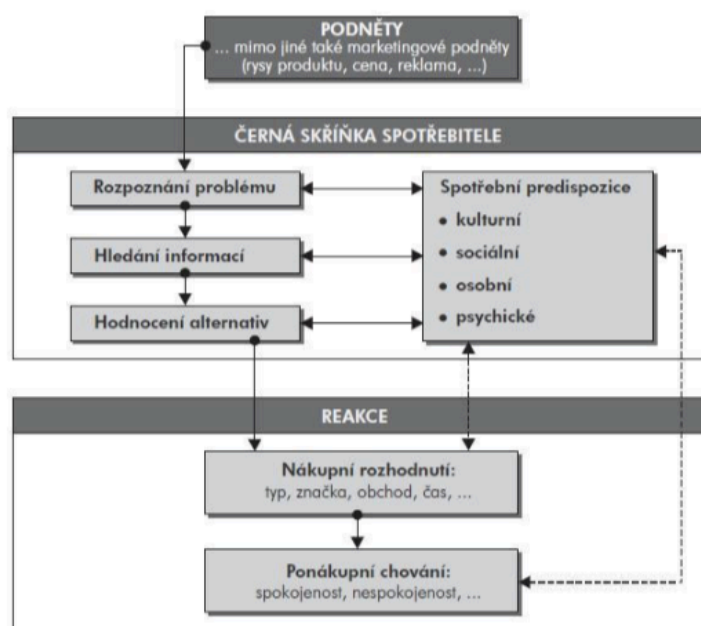
Macinnis, Deborah (2010) dodávají, že chování spotřebitele usměrňují faktory, které jsou součástí tzv. černé skříňky spotřebitele. První fází modelu je potřeba a uvědomění si, že potřebujeme koupit nějaký statek. Spotřebitele následně ovlivňují různé řady faktorů, které na něj působí buďto přímo anebo nepřímo. Jedním z prvních vlivů, které působí na spotřebitele je kulturní prostředí, které vytváří tzv. základní rámec rozhodování v kulturním prostoru. Kultura ve spotřebitelském chování je jako souhrn umění, vědy, zvyků, náboženství či politiky a tímto se odlišují jednotlivé společnosti od jiných.

Stávková a kol. (2005) popisují další vlivy, které působí na rozhodování a chování spotřebitele, a především vplyv sociální. Spotřebiteli je nejbližší rodina, která na spotřebitele působí nejsilněji. Potom jsou tu sekundární skupiny tzv. sociální třídy a sem patří politické strany, různá společenská hnutí anebo zaměstnanecké skupiny. Vliv sociálního prostředí na spotřebitele sehrává úlohu v tom, jakou preferenční úlohu hrají sociální skupiny

při rozhodování a jakou roli má spotřebitel v jednotlivých skupinách a jaký životní styl zastává.

Koudelka (2018) popisuje třetí spotřební predispozici a tou je osobní predispozice. Mysl a psychika spotřebitele jsou jakýmsi filtrem, který přijímá, přetváří anebo přizpůsobuje vnější podněty ať už se jedná o kulturní, sociální prostředí anebo marketingové aktivity. Následující obrázek č. 1 znázorňuje černou skříňku spotřebitele.

Obrázek 1 Černá skříňka spotřebitele

Zdroj: Koudelka (2010)

Koudelka (2010) dále uvádí, že spotřebitel svými smysly vnímá určité stimuly a dle svých možností s nimi pracuje, přičemž může dojít k nepříznivému anebo příznivému hodnocení. V případě sledování spotřebního chování v marketingu se především zvažuje motivace, vnímání, učení, osobnost, postoje spotřebitele, která je podmíněná propojením psychických rysů jednotlivce. Každý spotřebitel má vlastní kombinaci charakteristických demografických rysů, které obsahují věk, pohlaví, velikost rodiny, vzdělání, příjem, povolání, bydliště a majetek

4.3.4 České spotřební chování

Následující kapitola popisuje spotřební chování, které se mění v čase. Nákupní chování se dynamicky měnilo v posledních letech, jak popisují někteří autoři. Obecně však lze konstatovat, že Česká republika se ve sledovaném období přiblížila západní Evropě.

Kušková (2009) uvádí, že evropské a české spotřební trendy se nijak výrazně neliší. Rostoucí úroveň spotřeby je navázána na rostoucí příjmy domácností, růstem nabídky zboží a služeb na trhu a rovněž klesajícími cenami komodit. V současné době se Česká republika nachází v období boomu konzumerizmu.

Vysekalová (2011) doplňuje, že úroveň spotřeby západoevropských zemí se podobá spotřebě a úrovni českých domácností, avšak je zde několik věcí, v nichž se český spotřebitel liší. Spotřebitelé v ČR se zaměřují na cenu, v případě zvýšení příjmů bere ohled i na kvalitu statků a služeb. V průzkumu bylo zjištěno, že český spotřebitel často nakupuje spíše intuitivně a často se nechá zlákat na slevové nabídky zboží a služeb. Zadluženost domácností v České republice se zvyšuje z důvodu, že spotřebitelé jsou ochotní kupovat více spotřebního zboží a služeb.

Kušková (2009) dodává, že faktory, které definují masovou spotřební společnost dle George Katona, zakladatele americké ekonomické psychologie platí už i v České republice:

- Vliv: většina domácností má v současné době volnou kupní sílu, kterou neustále nahrazuje a množství spotřebního zboží se tak neustále zvyšuje.
- Důležitost psychologie spotřebitele: ochota nakupovat je odrazem spotřebních motivů, očekávání a názorů spotřebitele, v ekonomice už není poptávka po spotřební funkci peněz.
- Spotřební síla: na spotřebiteli závisí do jisté míry inflace anebo deflace či cyklické fluktuace.

5 Analytická část práce

Analytická část této diplomové práce se věnuje vlastní analýze vývoje spotřeby domácností ve pozorovaném období let 2004 až 2017, dále určení a identifikaci faktorů, které následně ovlivňují výši a vývoj spotřeby domácností a následnému statistickému zhodnocení jejich vlivů. Na základě skupin primárního souboru Statistiky rodinných účtů je na základě použití analýzy časové řady, indexní a regresní analýzy posuzován vývoj jednotlivých spotřebních výdajů dle hlediska směru jejich použití a obecně vývoj příjmů a výdajů domácností.

5.1 Determinanty spotřeby domácností

Na základě teoretické části, která se zabývala ekonomickými teoriemi spotřební funkce, lze vyčlenit celou řadu ekonomických faktorů, majících vliv na vývoj spotřeby domácností. Mezi determinanty můžeme zařadit disponibilní důchod v rámci keynesiánské teorie anebo úrokovou míru předlohy mezi časové volby a následně v rámci hypotézy životního cyklu hodnotu majetku domácností a v neposlední řadě i objemy úvěrů poskytnutých domácnostem.

V další části práce bude prostřednictvím korelační analýzy zkoumáno, zda v období let 2004 až 2017 byla závislost mezi uvedenými determinanty a spotřebou domácností. V případě, že se prokáže závislost mezi spotřebou domácností a vybranými determinanty bude následně zkoumána i síla této závislosti. Dále bude analyzován průběh závislosti uvedených determinantů a spotřeby domácností pomocí regresní analýzy. Obě analýzy, ať už regresní anebo korelační za období 2004 až 2017 primárně pracují s daty institucionálního sektoru S 14 Domácnosti národních účtů ale i s daty a údaji z databáze ARAD České národní banky.

5.1.1 Hrubý disponibilní důchod

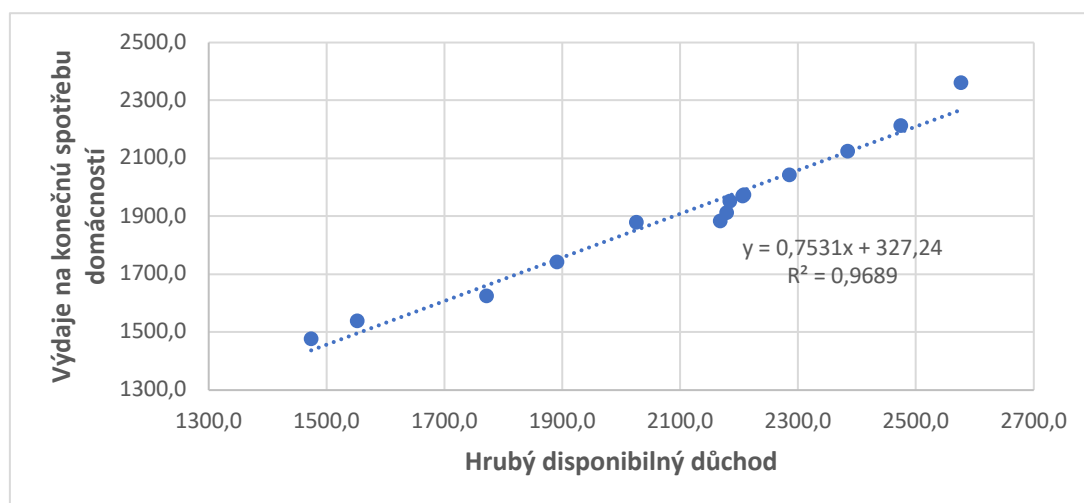
Hrubý disponibilní důchod je částka, která domácnostem zůstane po uhrazení daní a běžných výdajů. Je především určena k pokrytí konečné spotřeby a případné tvorbě úspor. Disponibilní důchod, jeho vývoj a výše se řadí mezi nejvýznamnější determinanty, které určují vývoj spotřeby domácností.

Důležitým krokem před vyhotovením regresní a korelační analýzy je představení vybraných vstupních veličin. Hodnoty y tedy závislé hodnoty anebo ovlivňované proměnné byly využity jako hodnoty výdaje na konečnou spotřebu domácností. Hodnoty x ovlivňující proměnné anebo i nezávislé proměnné byly využity jako údaje hrubého disponibilního důchodu domácností, tedy důchody včetně spotřeby stálého kapitálu.

Použitá data hodnot hrubého disponibilního důchodu jsou očištěna o vliv inflace a jsou používána v běžných cenách, a to z důvodu omezené dostupnosti. Použitá data obou uvedených veličin jsou vcelku dostačující pro záměr analýzy závislostí a následných vývojových tendencí.

Analýza byla vytvořena na základě pozorování empirických dat, která jsou zobrazená v grafu č. 5. Na základě modelového vztahu mezi výdaji na spotřebu domácností a disponibilním důchodem lze předpokládat, že by měl mít tento vztah podobu přímkové regrese a dále, že mezi oběma zkoumanými veličinami je silná přímá závislost.

Graf 5 Vyvíjení hrubého disponibilního důchodu domácností s výdaji na konečnou spotřebu domácností

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Ze získaného souboru hodnot uvedených v příloze č. 1, byla za pomoci editoru MS Excel získána regresní přímka vytvářející závislost výdajů na finální spotřebu domácností na hrubém disponibilním důchodu domácností a její tvar po zaokrouhlení je následující:

$$y_i = 327,241 + 0,7531x_i$$

Tak, jak bylo předpokládáno před vykonáním analýzy, regresní koeficient vyjádřený hodnotou 0,7531 potvrzuje, přímou závislost konečné spotřeby domácností na disponibilním důchodu. Získaná hodnota regresního koeficientu vypovídá o tom, že vzroste-li disponibilní důchod o jednotku v našem případě o 1 miliardu, tak náklady na spotřebu domácností vzrostou celkově o 753 100 tisíc Kč.

Koeficient korelace doplňuje analýzu o zjištění, že ve zkoumání daných veličin se jedná o velmi silnou přímou lineární závislost výdajů na finální spotřebu domácností na hrubém disponibilním důchodu domácností. V našem případě je korelační koeficient vyjádřen hodnotou 0,9843.

Testováním hypotéz na základě F-testu lze verifikovat, zda se reálně jedná o zásadní závislost mezi výdaji na konečnou spotřebu domácností na disponibilním důchodu. Pomocí softwaru Gretl jsou získány hodnoty uvedeny v příloze 3.

1. H_0 Není závislost mezi výdaji na spotřebu a disponibilním důchodem.
 H_1 Závislost mezi výdaji na spotřebu a disponibilním důchodem existuje.
2. Hladina významnosti $\alpha = 5\%$
3. Výpočet F – testu pomocí sw Gretl
4. $F = 373,547$
5. $0,000 < 0,05, p < \alpha$
6. Zamítáme H_0 , takže vyskytuje se zásadní závislost mezi výdaji na spotřebu domácností a hrubým disponibilním důchodem domácností.

Hodnota koeficientu determinace hodnotí kvalitu modelu jako kompletu. Ve zkoumaném modelu je hodnota koeficientu determinace formulovaná hodnotou 0,9689, což odvozuje skutečnost závislosti mezi zkoumanými proměnnými 96,89 %, tato skutečnost je uvedena i v grafu č. 5.

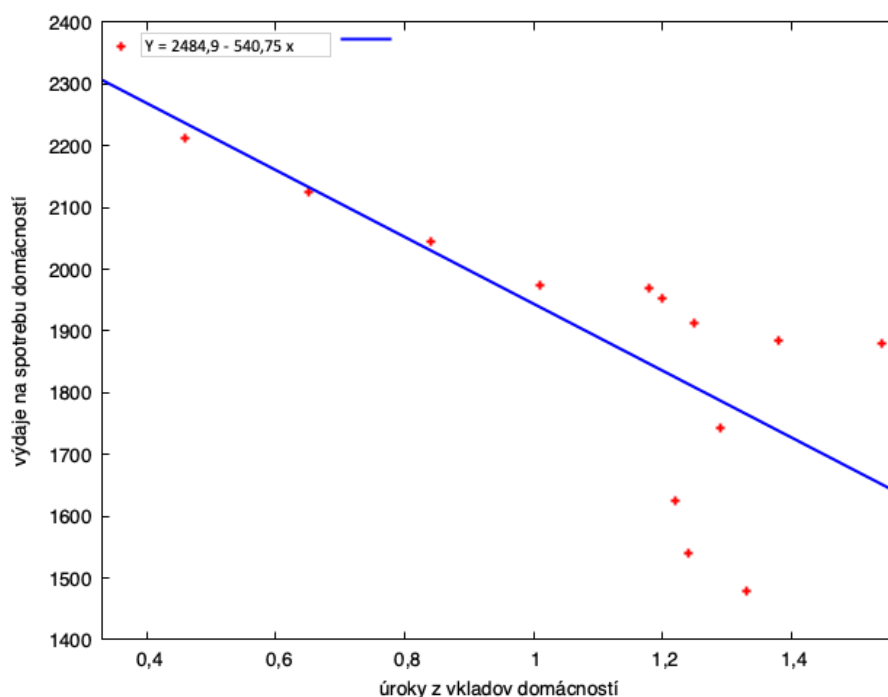
5.1.2 Úroková sazba z vkladů domácností

Následující podkapitola se bude zabývat dalším determinantem spotřeby domácností, a to reálnými úrokovými sazbami. Jednou z částí disponibilního důchodu, kterou domácnosti nespotřebují jsou úspory. Čím je vyšší úroková sazba z vkladů u bank tím více by měla domácnosti podněcovat k produkci úspor. Na základě toho by růst úrokových sazeb měl vést k tomu, že spotřeba domácností by měla klesat.

Česká národní banka (dále jen ČNB) stanoví základní úrokové sazby, od nichž se následně odvíjejí úrokové sazby z vkladů domácností a rovněž i platby za poskytnuté úvěry domácnostem. Působení úrokových sazeb je označováno jako nejednoznačný, neboť záleží na tom, zda domácnosti vystupují v roli dlužníka anebo věřitele. Na základě existence velkého množství úrokových sazeb byly využity průměrné roční úrokové sazby z vkladů domácností k vyhotovení analýzy za období 2004 až 2017, které poskytuje ČNB prostřednictvím databáze ARAD.

Použitá data a hodnoty nezávislé a závislé proměnné jsou uvedeny v příloze č. 1. Nezávislou proměnnou je úroková sazba z vkladů domácností a závislou proměnnou je konečná spotřeba domácností. V následujícím grafu č. 6 je zobrazen vývoj úrokových sazeb s výdaji na konečnou spotřebu domácností.

Graf 6 Vytváření úrokových sazeb domácností s výdaji na konečnou spotřebu domácností

Zdroj: sw Gretl, vlastní zpracování

V grafu č. 6 je vidět, že z hodnot úrokových sazeb z vkladů domácností a výdajů na spotřebu domácností, které jsou uvedeny v příloze č. 1 byla získána regresní přímka vytvářející závislost dvou proměnných. Regresní lineární přímka má následující tvar:

$$y_i = 2484,9 - 540,75x_i$$

Z výsledků analýzy vyplývá, že regresní koeficient dosáhl záporné hodnoty -540,75 což následně potvrzuje předpoklad nepřímé závislosti konečné spotřeby domácností na úrokových sazbách domácností.

Hodnota korelačního koeficientu je -0,7761 v daném případě se jedná o střední nepřímou lineární závislost mezi výdaji na konečnou spotřebu a úroky z vkladů domácností.

Za pomoci testování významnosti modelu pomocí F – testu bylo ověřeno, zda se ve skutečnosti opravdu jedná o střední závislost mezi vybranými proměnnými výdaji na spotřebu domácností a úroky z vkladů domácností (viz. příloha 4)

1. H_0 - Mezi výdaji na spotřebu a úrocích z vkladů domácností závislost není.
 H_1 – Závislost mezi výdaji o úrocích z vkladů a spotřebě domácností existuje.
2. Hladina významnosti $\alpha = 5\%$
3. Výpočet F – testu
4. $F = 18,17921$
5. $0,0011 < 0,05, p < \alpha$
6. H_0 se zamítá, jelikož trvá závislost mezi výdaji na spotřebu domácností a úrocích z vkladů domácností.

Koeficient determinace, který posuzuje kvalitu modelu jako celku je v tomto modelu vyjádřen hodnotou 0,6024. Tato skutečnost prokazuje, že mezi vybranými proměnnými existuje závislost pouze z 60 %, což může naznačit zlý odhad regresní funkce. Následně při použití jiných funkcí ať už kvadratické, exponenciální nebo mocninné se však koeficient výrazně nezměnil. Působení úrokových sazeb z vkladů na vývoj spotřeby domácností může vysvětlovat fakt, že úroková míra působí nikoliv jako samostatný ukazatel ale spolu s ostatními faktory.

5.1.3 Objem úvěrů poskytnutých domácnostem

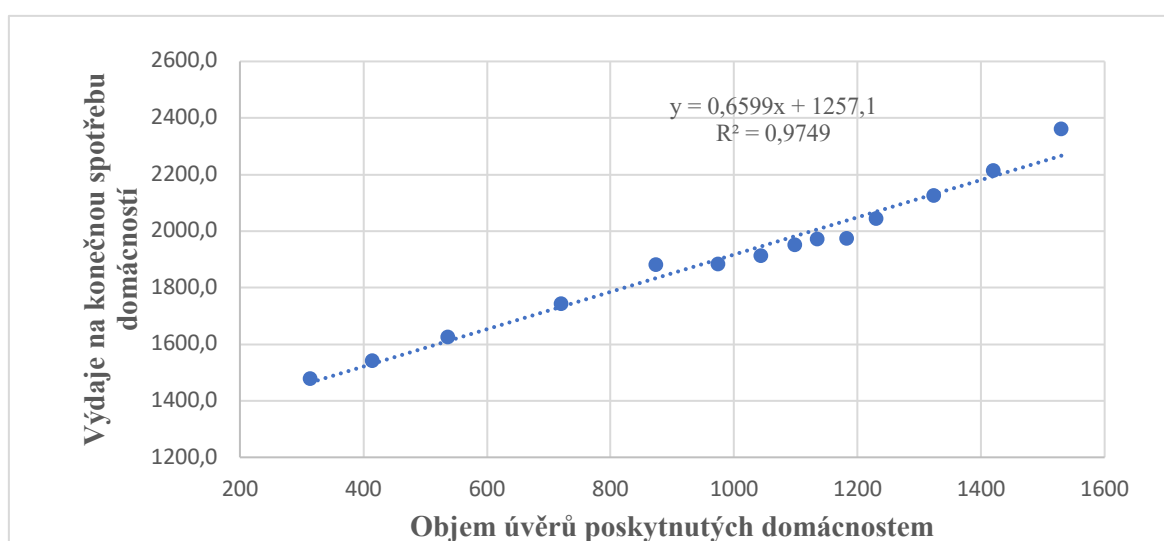
Spotřeba domácností může být financována i cizími zdroji, kam můžeme zařadit i úvěry poskytované bankovními i nebankovními institucemi. Úvěry poskytované domácnostem však nezvyšují disponibilní důchod domácností, ale mohou umožnit zvyšování spotřeby, což má za následek snižování úspor.

Poskytované úvěry domácnostem plní v procesu roli vyrovnávání disponibilního důchodu domácností, čím zajišťují plynulou spotřebu. Na základě vztahu obou uvedených

proměnných lze předpokládat, že zvýší-li se objem úvěrů poskytnutých domácnostem, tak se zvýší i výdaje na spotřebu domácností.

Graf č. 7 zobrazuje vývoj tendence výdajů na spotřebu domácností a objemy poskytnutých úvěrů domácnostem v období let 2004 až 2017. Použitá data a hodnoty závislé a nezávislé proměnné jsou uvedeny v příloze č. 1. Data použita při analýze byla využita z ČNB z databáze ARAD a ČSÚ.

Graf 7 Vytvoření objemů úvěrů poskytnutých domácnostem s výdaji na spotřebu domácností

Zdroj: ČSÚ, Databáze ARAD, vlastní zpracování

U testovaných veličin byla nalezena regresní přímka, která tvaruje závislost výdajů na finální spotřebu domácností na objemech úvěrů daných domácnostem. Po zaokrouhlení je její tvar následující:

$$Y_i = 1257,1 + 0,6599x_i$$

Hodnota 0,6599, kterou vyjadřuje regresní koeficient a potvrzuje, tak jak bylo předpokládáno přímou lineární závislost spotřeby na objemu poskytnutých úvěrů domácnostem.

Korelační koeficient vyjadřuje hodnotu 0,987. Korelační koeficient s touto hodnotou vyjadřuje silnou přímou lineární závislost výdajů na spotřebu domácností na objemech poskytnutých úvěrů pro domácnosti.

Mezi výdaji na spotřebu a objemem poskytnutých úvěrů domácnostem byly závislosti prověřeny pomocí F-testu a jeho hodnoty jsou uvedeny v příloze č. 5.

1. H_0 – Závislost mezi objemem úvěrů poskytnutých domácnostem a výdaji na konečnou spotřebu domácností neexistuje.
 H_1 – Závislost mezi objemem úvěrů poskytnutých domácnostem a výdaji na konečnou spotřebu domácností existuje.
2. Hladina významnosti $\alpha = 5\%$
3. Výpočet F-testu v softwaru Gretl
4. $F = 275,2$
5. $0,000 < 0,05; p < \alpha$
6. Hypotézu H_0 zamítáme, jelikož existuje závislost mezi výdaji na konečnou spotřebu domácností a celkových objemech úvěrů poskytnutých domácnostem.

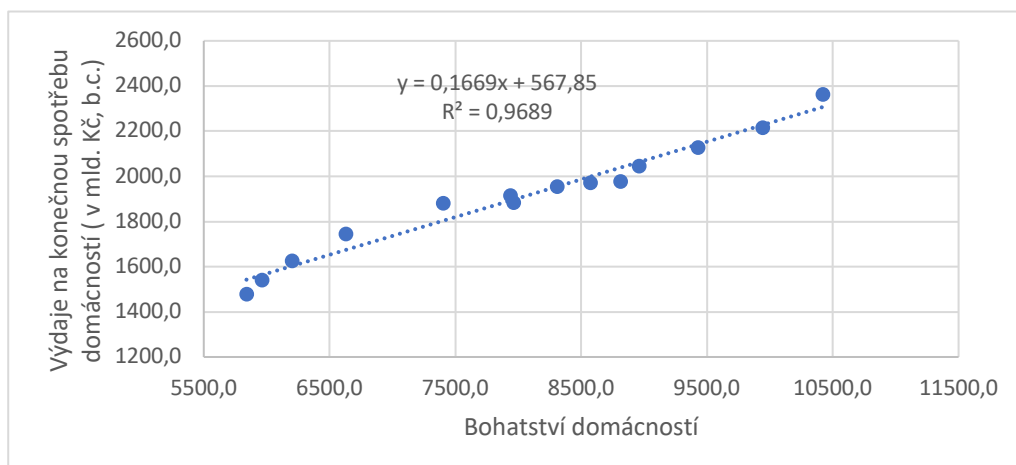
Koeficient determinace zkoumaného modelu, který hodnotí kvalitu modelu jako celku je vyjádřen hodnotou 0,9749, která dokazuje, že mezi zkoumanými proměnnými existuje závislost 97,49 %. Jak vyplývá i z grafu č. 7 zvolená regresní přímka vysvětluje vysokou až 97 % závislost zkoumaného modelu.

5.1.4 Bohatství domácností

Bohatství domácností je významným ukazatelem životní úrovně a jedním z důležitých faktorů, který ovlivňuje vývoj spotřeby domácností. Bohatství představuje čistý majetek domácností a je rovno rozdílu mezi aktivy domácností – majetkem a pasivy domácností – závazky. Aktiva domácností dle ČSÚ se rozlišují na nefinanční aktiva (fixní aktiva, zásoby, cennosti, vyrobená aktiva) a finanční aktiva (oběživo a vklady, cenné papíry, pojistné technické rezervy a účasti). Pasíva domácností jsou vytvářena především půjčkami a úvěry. Vlivem úspor a kapitálových transferů dochází nejčastěji k přírůstku čistého majetku domácností.

Následující graf č. 8 zobrazuje vývoj bohatství domácností, které srovnává s vývojem konečné spotřeby domácností v období let 2004 až 2017. Závislá proměnná výdajů na konečnou spotřebu domácností a nezávislá proměnná, kterou je čistý majetek domácností, vstupní hodnoty pozorovaných proměnných jsou uvedeny v příloze č. 1.

Graf 8 Vyvíjení bohatství domácností s výdaji na konečnou spotřebu domácností

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

U testovaných veličin byla nalezena regresní přímka, která na základě hodnot uvedených v příloze č.1 modeluje závislost výdajů na konečné spotřebě domácností a na bohatství domácností a její tvar je následující:

$$y_i = 567,85 + 0,1669x_i$$

Regresní koeficient nabývá hodnoty vyšší než 0, což potvrzuje přímou závislost. Mezi zkoumanými výdaji na konečnou spotřebu domácností a čistým bohatstvím domácností je velmi silná lineární závislost, což potvrzuje i hodnota korelačního koeficientu: 0,9843.

Za pomoci F-testu se ověřovalo, zda se jedná o významnou závislost mezi zkoumanými proměnnými. Údaje pro kontrolu významnosti modelu jsou uvedeny v příloze 6.

1. H_0 – Závislost není mezi výdaji na spotřebu a bohatstvím domácností.
 H_1 – Závislost existuje mezi výdaji na konečnou spotřebu domácností a bohatstvím domácností.
2. Hladina významnosti je $\alpha = 5\%$
3. Výpočet F-testu pomocí softwaru Gretl
4. $F = 373,608$
5. $0,000 < 0,05; p < \alpha$
6. H_0 se zamítá, takže existuje mezi výdaji na konečnou spotřebu domácností a bohatstvím domácností závislost.

Koeficient determinace zkoumaného modelu je vyjádřen hodnotou 0,9688. Závislost zkoumaného modelu vysvětluje, že mezi výdaji na konečnou spotřebu domácností a bohatstvím domácností je závislost na 96,88 %.

5.2 Vývoj spotřeby domácností v letech 2004 až 2017

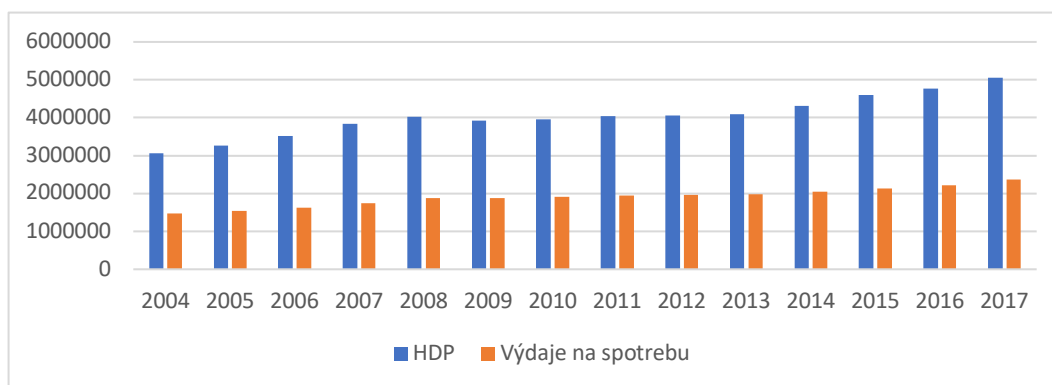
V rámci české ekonomiky ve zkoumaném období let 2004 až 2017 se dají sledovat různá období, ať už nepříznivého anebo příznivého vývoje, na jehož základě domácností měnily své způsoby hospodaření s finančními prostředky. V letech 2004 až 2008 je vidět rozmach hospodářství což mělo vliv i na domácnosti a jejich spotřebu. Na rozdíl od let 2009 a 2010 kdy byla hospodářská krize a do platnosti vstoupily i stabilizační opatření vlády k udržení rovnováhy veřejných financí. Následující podkapitoly se budou zabývat tím, jaký význam mají výdaje na konečnou spotřebu domácností v rámci ekonomiky, a zda i pro domácnosti byl či nebyl rok 2009 anebo 2010 krizový.

5.2.1 Výdaje na konečnou spotřebu a jejich význam v rámci ekonomiky

Role domácností je v ekonomice velmi významná, jak bylo uvedeno i v teoretické části této práce, jelikož výdaje na konečnou spotřebu domácností tvoří nejvyšší položku z celkového objemu spotřeby v rámci české ekonomiky. Domácnosti svými výdaji na spotřebu podporují ekonomický růst země.

Vazba výdajů na spotřebu s ekonomikou záleží i na tempu růstu spotřeby domácností ale rovněž na velikosti podílu výdajů spotřeby na hrubém domácím produktu. Graf č. 9 zobrazuje podíl výdajů na konečnou spotřebu domácností na hrubém domácím produktu. Jak znázorňuje graf č. 9 spotřeba výdajů domácností se pohybovala v průměru kolem 50 % a to během celého sledovaného období.

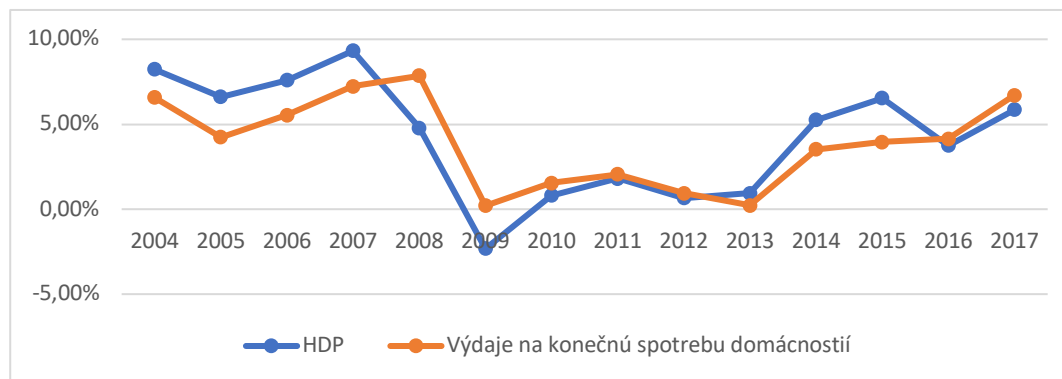
Graf 9 Podíl výdajů na spotřebu domácnosti na hrubém domácím produktu

Zdroj: vlastní zpracování, ČSÚ

Následující graf č. 10 znázorňuje odlišnosti meziroční změny vývoje výdajů na konečnou spotřebu domácností a hrubého domácího produktu.

Graf 10 Meziroční změna reálného HDP a výdajů na spotřebu domácností v ČR v %

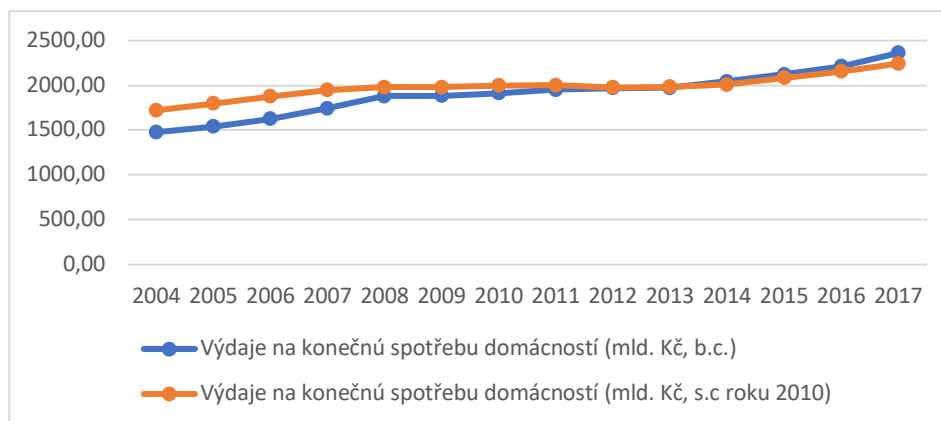

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Skutečností, kterou lze vidět v grafu je, že hrubý domácí produkt podléhá více cyklickým výkyvům české ekonomiky, než je tomu právě u výdajů na konečnou spotřebu domácností. Tento fakt je zjevný i při meziroční změně obou sledovaných veličin v krizovém roce 2009, kdy je vidět, že reálné HDP se meziročně „zpomalilo“ o 2,33 % oproti výdajům na konečnou spotřebu domácností, které vzrostly o 0.2 %. Dále je z grafu zjevné, že výdaje na konečnou spotřebu domácností podporovaly růst domácí ekonomiky, a to především v letech 2005–2007 a 2010–2011 a 2014–2017.

Vývoj výdajů na konečnou spotřebu domácností v období let 2004 až 2017 v běžných i ve stálých cenách roku 2010 uvádí graf č. 11, na základě, něhož lze sledovat, že během sledovaného období docházelo k růstu těchto výdajů.

Graf 11 Vývoj výdajů na spotřebu domácností v mld. Kč v b. c. a v s. c. ro 2010

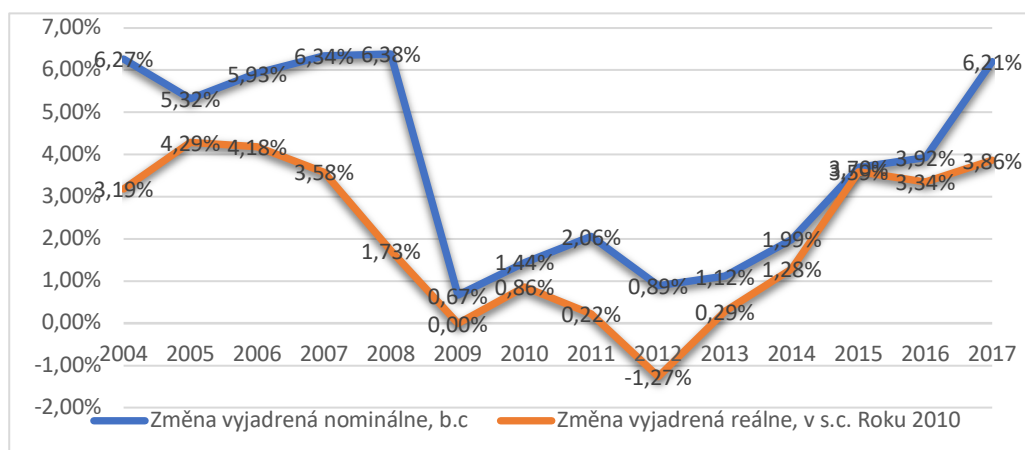

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Dle údajů v běžných cenách vzrostla spotřeba domácností z hodnoty 1 477,67 mld. Kč v roce 2004 na hodnotu 2 361,34 mld. Kč v roce 2017. Spotřeba domácností narostla tedy o 883,67 mld. Kč, což je procentuálně o 60 %. Spotřeba domácností ve sledovaném období reálně, takže ve stálých cenách roku 2010 vzrostla o 521,4 mld. Kč, tedy přibližně o 30,3 %.

V následujícím grafu č. 12 jsou zaznamenány údaje o meziročních změnách. Výdaje na spotřebu domácností v běžných cenách za sledované období vzrostly v průměru o 4 % ročně. V roce 2008 byl zaznamenán nejvyšší meziroční nárůst výdajů na konečnou spotřebu domácností v nominálním vyjádření vlivem příznivé situace na trhu práce, kdy míra nezaměstnanosti byla ve sledovaném období jedna z nejnižších (4,4 %) tím pádem měly domácnosti dostatek finančních prostředků k pokrytí svých spotřebních vydání. Dále růst spotřeby ovlivnilo i zavedení regulačních poplatků ve zdravotnictví. Zvýšení sazby DPH z 5 % na 9 % byl rovněž jedním z důvodů růstu spotřeby, což se následně promítlo i do cen komodit jako jsou potraviny, doprava, ubytování.

Graf 12 Meziroční změna výdajů na konečnou spotřebu domácností v %

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Spotřeba domácností v reálném vyjádření stoupala průměrným tempem 2,5 % ročně. Výdaje na konečnou spotřebu domácností v reálném vyjádření byl nejvyšší meziroční nárůst v roce 2005, kdy spotřeba domácností oproti předcházejícímu roku vykazovala nárůst 4,29 %. Výdaje domácností byly především stimulovány příznivým růstem reálných mezd. V období 2004–2008 vzrostla spotřeba domácností každoročně v průměru o 3,4 %.

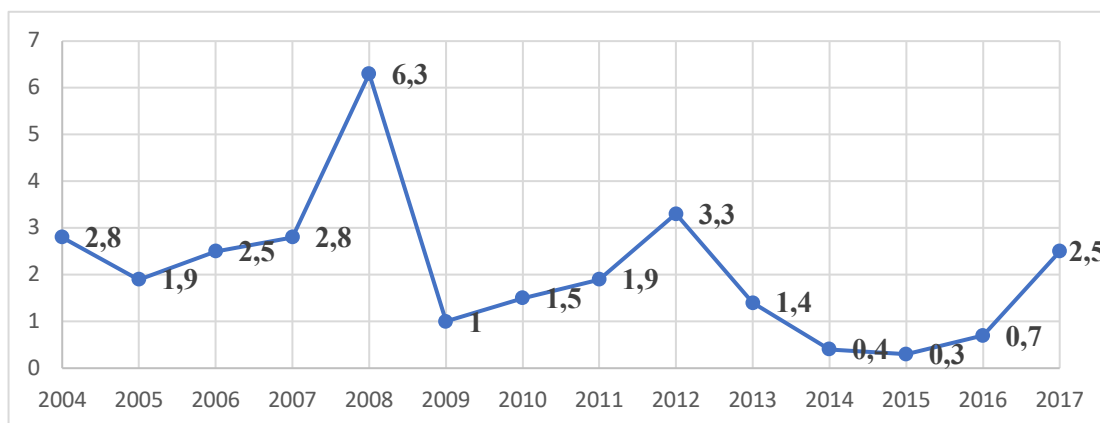
Jeden z nejnižších meziročních růstu v reálných vyjádřeních výdajů na konečnou spotřebu domácností byl zaznamenán v roce 2009. Hlavním důvodem byla především zvyšující se nezaměstnanost, která byla způsobena prudkým snížením pracovních míst

v automobilovém a zpracovatelském průmyslu. Z tohoto důvodu byla zhoršená příjmová situace domácností, která vedla i k tomu, že domácnosti začaly vytvářet úspory, aby pokryly případná rizika spojená s nejasnou finanční situací. Jedním z nízkých meziročních růstů byl rok 2012, kdy pokles výkonnosti ekonomiky a relativně vysoký růst cenové inflace se v tomto roce projevil v hospodaření českých domácností.

Disponibilní příjem domácností v roce 2012 vzrostl v nominálním vyjádření pouze o 2,0 % a průměrný příjem na domácnost, kupní síla příjmů v konfrontaci s cenovou inflací klesla. Meziroční nárůst spotřebitelských cen dosáhl 3,3 %, inflace nabrala kurz očekávané akcelerace a tím se významně podílela na útlumu spotřebitelské poptávky. Tempo výdajů na spotřebu se výrazně snížilo, domácnosti omezily nejen zbytné výdaje ale i kvantitativně a kvalitativně omezily nákupy základního zboží a služeb, a to především z důvodu nejistého vývoje budoucích příjmů a obav z rostoucí nezaměstnanosti a dalších restriktivních opatření.

V období hospodářské recese dopomáhala ke vzrůstu spotřeby domácností stagnace spotřebitelských cen. Meziroční nárůst spotřebitelských cen v roce 2009 o 1,0 %, na němž se nejvíc podílel vzestup cen vody, energií, paliv a bydlení můžete vidět v grafu č. 13.

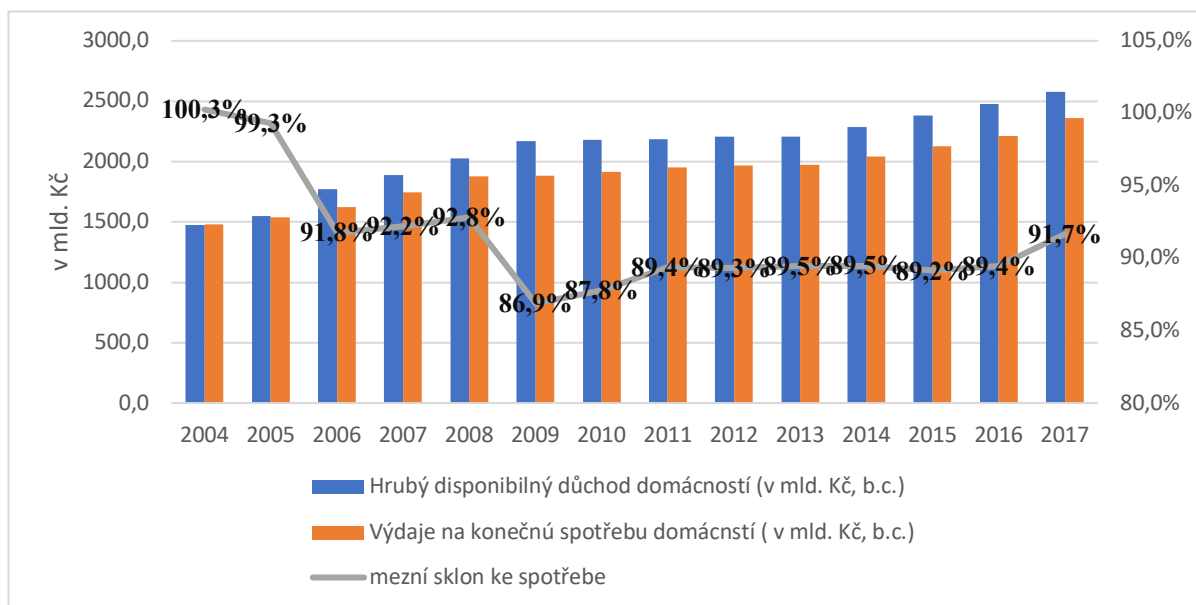
Graf 13 Vývoj inflace v ČR – měření indexem spotřebitelských cen

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Na základě analýzy v předchozí kapitole, je prokázáno, jak jsou výdaje na konečnou spotřebu domácností silně závislé na vývoji hrubého disponibilního důchodu. V dalším grafu č. 14 je charakterizován vývoj průměrného sklonu ke spotřebě v období let 2004 až 2017.

Graf 14 Průměrný sklon ke spotřebě v letech 2004 až 2017

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

V grafu č. 14 se nachází průměrný sklon ke spotřebě za sledované období, u nějž lze vidět, že pomyslným vrcholem byl rok 2004, kdy domácnosti vydávaly na spotřebu skoro celý svůj disponibilní důchod. Naopak to bylo v roce 2009 kdy domácnosti na spotřebu vydávaly 86,9 % disponibilního důchodu.

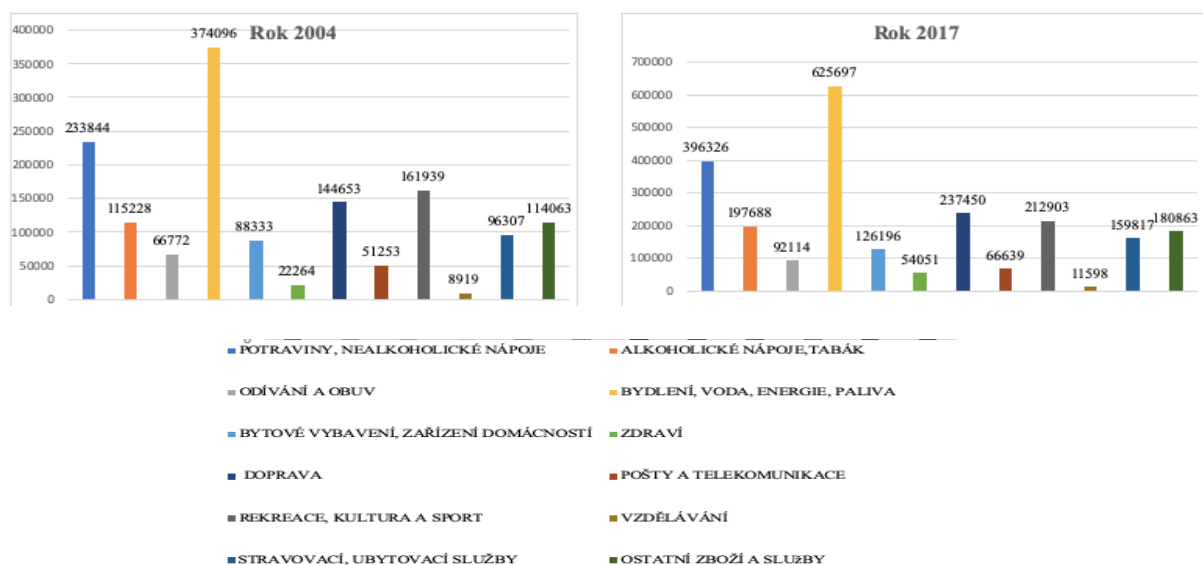
5.2.2 Vývoj výdajů na konečnou spotřebu domácností dle směru užití

Výdaje na finální spotřebu domácností dle směru užití, jak bylo uvedeno i v teoretické části práce se výdaje rozdělují do 12 hlavních skupin, dle mezinárodní klasifikace COICOP. Veškerá data a struktura výdajů na konečnou spotřebu jsou uvedeny v příloze č. 2.

1. Potraviny a nealkoholické nápoje;	7. Doprava;
2. Alkoholické nápoje a tabák;	8. Pošta a telekomunikace;
3. Oblečení a obuv;	9. Rekreace a kultura;
4. Bydlení, voda, energie, paliva;	10. Vzdělávání;
5. Bytové vybavení, zařízení domácností;	11. Stravovací a ubytovací služby;
6. Zdraví;	12. Ostatní zboží a služby.

V následujícím grafu je popsán vývoj jednotlivých výdajů na finální spotřebu domácností dle směru užití v letech 2004 a 2017.

Graf 15 Vývoj jednotlivých výdajů na konečnou spotřebu domácností v letech 2004 a 2017

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Jak je vidět v grafu č. 15 v letech 2004 a 2017 byly největšími položkami skupiny výdajů na bydlení, nájemné a výdaje na běžnou údržbu bytu, výdaje na vodu, výdaje na energie a paliva dle údajů v běžných cenách. Objemově druhou největší položkou byly výdaje na potraviny a nealkoholické nápoje, a to i v letech 2004 a 2017. Mezi třetí nejobjemnější skupinu patří v roce 2004 rekreace a kultura, jak je vidět v grafu č. 15 v roce 2017 třetí nejobjemnější skupinou jsou výdaje na dopravu. Jak vyplývá z grafu mezi nejnižší výdaje na konečnou spotřebu domácností byly v roce 2004 výdaje na vzdělávání a stejně to bylo i v roce 2017.

Následující část práce popisuje podrobný vývoj výdajů na konečnou spotřebu domácností dle jednotlivých kategorií.

1 Potraviny a nealkoholické nápoje

Z výdajů na spotřebu potravin a nealkoholických nápojů a hodnot, které jsou zaznamenány v tabulce č. 5 pomocí bazických a řetězových indexů je zřejmé, že v celém sledovaném období oproti základnímu roku 2004 rostly.

Tabulka 5 Indexní analýza výdajů na potraviny a nealkoholické nápoje

ROK	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bazický index	100,0	100,6	104,6	112,1	121,1	117,5	118,8	126,7	134,1	138,4	146,8	150,8	156,7	169,5
Řetězový index	X	100,6	103,9	107,2	108,1	97,0	101,1	106,7	105,8	103,2	106,1	102,7	103,9	108,2

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Na základě tabulky č. 5 je vidět, že nejvyšší nárůst výdajů při skupině potravin a nealkoholických nápojů oproti základnímu roku 2004 je zaznamenán v roce 2017 kdy nárůst výdajů vzrostl o 69,5 %. V tomto roce domácí spotřeba byla hnána hlavně zvyšováním peněžních příjmů, což se projevilo hlavně na výdajích domácností. Nejrychleji rostoucím segmentem spotřebitelského koše byly v roce 2017 hlavně potraviny. Dalším prvkem byla inflace, kterou vzhůru táhly ceny potravin v reakci na prudký nárůst cen hospodářských výrobců.

V tabulce č. 5 je vidět i řetězový index, který porovnává daný rok s rokem předcházejícím. V období let 2004 až 2017 lze poznat i období, kdy výdaje na potraviny a nealkoholické nápoje oproti předcházejícímu roku klesaly. V letech 2009, 2012, 2013, 2015 nastala největší změna v krizovém roce 2009. Jak již bylo uvedeno výše, za poklesem výdajů na potraviny a nealkoholické nápoje je vývoj spotřebitelských cen v roce 2009, kdy hlavně u kategorie bydlení, která je zároveň i nejobjemnější položkou spotřebních výdajů, ceny rostly podstatně rychleji než u potravin a nealkoholických nápojů. Proto domácnosti musely přerozdělit

na tyto kategorie více svých finančních prostředků ze svých příjmů. O tom, že se nejednalo o pokles spotřeby potravin jako takových svědčí i příloha č. 2, z níž je patrné, že výdaje na potraviny a nealkoholické nápoje meziročně trochu stoupla. V roce 2012 inflace spotřebitelských cen stoupla o 3,3 %, především vlivem cen potravin a nákladů na bydlení. Růst spotřebitelských cen v těchto letech ovlivňovalo i počasí, politika výrobců ale i prodejců, jelikož se ceny přizpůsobovaly cenám mezinárodní konkurence.

2 Alkoholické nápoje a tabák

Z hodnot bazického indexu, které jsou uvedeny v následující tabulce č. 6, výdaje na alkoholické nápoje a tabák a tabákové výrobky celé sledované období rostly. V roce 2017 byl zaznamenán nejvyšší nárůst oproti základnímu roku 2004 a to o 71,6 %.

Tabulka 6 Indexní analýza výdajů na alkoholické nápoje a tabák a tabákové výrobky

ROK	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bazický index	100	100,9	103,9	113,2	121,5	133,7	138,5	144,9	146,6	148,9	152,8	161,0	165,7	171,6
Řetězový index	x	100,9	102,9	109,0	107,3	110,0	103,6	104,7	101,2	101,6	102,6	105,4	102,9	103,6

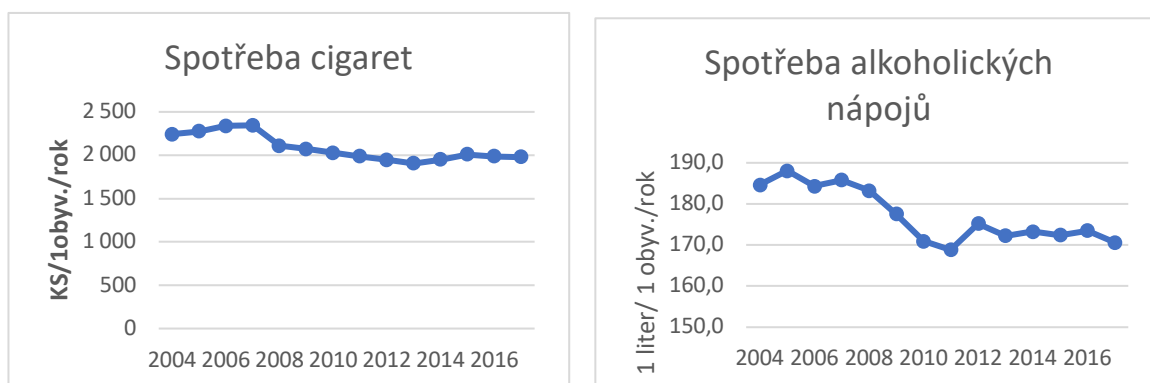
Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Růst cen alkoholických nápojů a tabáku byl především důsledkem zatížení spotřebitelských cen spotřební daní. V roce 2004 za krabičku cigaret Marlboro spotřebitel zaplatil 57,- Kč v porovnání s rokem 2017, kdy za stejnou krabičku Marlboro spotřebitel zaplatil 100,- Kč, musel tedy připlatit o 43,- Kč více.

Výdaje na alkoholické nápoje a tabák, tabákové výrobky ve sledovaném období rostly ale rostly pravděpodobně v důsledku zvyšování spotřební dane. V následujících grafech je znázorněná spotřeba alkoholu a cigaret ve sledovaném období. V grafu č. 16 je zobrazená spotřeba alkoholu a spotřeba cigaret s klesavou tendencí, přičemž jak bylo uvedeno jedním z hlavních důvodů je navyšování spotřebních daní na tyto komodity.

Dalším faktorem, který se může projevovat je nárůst životního stylu a rovněž různé vládní zásahy ale i zásahy médií či zdravotnických organizací, které varují před škodlivými účinky na život člověka. Vláda rovněž zavedla několik omezení pro uživatele tabákových výrobků v restauracích a od roku 2017 se omezení vztahuje i na klasické hospody a bary.

Graf 16 Vývoj spotřeby cigaret a alkoholu

Zdroj: vlastní zpracování, ČSÚ

3 Oblečení a obuv

Hodnoty na jejichž základě byly vytvořeny bazické a řetězové indexy jsou uvedeny v příloze č. 2. Kategorie oblečení a obuvi na základě následující tabulky č. 7, v níž jsou uvedeny hodnoty bazických a řetězových indexů zaznamenává, že výdaje těchto komodit do

roku 2008 rostly oproti výdajům v základním roce 2004. Nejvyšší nárůst výdajů na oblečení a obuv byl zaznamenán v roce 2008 a to konkrétně 8 %. Od roku 2009 až do roku 2012 jak je vidět v tabulce č. 7 byl zachycen velký pokles výdajů na tyto komodity.

Tabulka 7 Indexní analýza výdajů na oblečení a obuv

ROK	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bazický index	100	101,0	102,1	105,4	108,0	99,0	97,2	95,7	94,8	99,7	105,5	112,9	122,2	138,0
Řetězový index	X	101,0	101,1	103,2	102,5	91,7	98,1	98,5	99,1	105,1	105,9	106,9	108,3	112,9

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Významný pokles výdajů na tyto komodity je zřejmý i z řetězového indexu, který byl vypočítán na základě údajů z roku 2009 oproti roku 2008. Oproti příznivým cenám těchto komodit může být za poklesem skutečnost, že na domácnosti a na jejich výdaje dolehla hospodářská krize, kdy domácnosti raději šetřily na těchto komoditách, jelikož tato skupina není pro ně tak významná, bez toho, aby je to ohrožovalo.

Rostoucím výdajům v kategorii obuvi a oblečení velmi napomáhalo snižování cen tohoto zboží. Na trhu v této kategorii má spotřebitel mnoho příležitostí koupit laciné zboží. Velká obchodní centra, která lákají mnoho zákazníků na různé slevy, akce a existence nesčetných internetových obchodů či laciný textil a zboží z Číny způsobují, že se tento trh stává přesyceným, a to jsou příčiny stále snižujících cen oblečení a obuvi. Jelikož je trh těchto komodit téměř přesycen má spotřebitel mnoho možností výběru a může volit mezi obyčejným a laciným zbožím anebo může vybírat mezi zbožím kvalitnějším a drahým.

4 Bydlení, voda, energie a paliva

Údaje o výdajích na bydlení, energie, vodu a paliva, z nichž jsou následně vypočítány hodnoty řetězových a bazických indexů se nacházejí v příloze č. 2. V časové řadě od roku 2004 do roku 2017 v kategorii bydlení, energií, vody a paliv je zaznamenán velmi strmý nárůst. Hodnoty bazických a řetězových indexů se nacházejí v následující tabulce č. 8. Objemově nejvyšší nárůst byl zaznamenán v roce 2017 oproti výdajům v základním roce 2004 a to konkrétně o 67,3 %. Následkem průběžného zvyšování cen v oblasti bydlení ale především cen energií a paliv je růst výdajů. Na zvyšování výdajů v této kategorii mají vliv i paliva a pohonné hmoty, které rostly především z důvodu zdražování cen ropy na světových trzích.

Tabulka 8 Indexní analýza výdajů na bydlení, vodu, energie a paliva

ROK	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bazický index	100	105,4	113,4	121,8	132,9	143,6	147,8	148,6	150,2	151,6	148,4	153,4	158,4	167,3
Řetězový index	X	105,4	107,6	107,5	109,1	108,0	102,9	100,5	101,1	101,0	97,9	103,4	103,2	105,6

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

V tabulce č. 8 lze pozorovat z řetězového indexu meziroční poklesy, které jsou sice nepatrné pouze o několik procent. Meziroční poklesy nastaly v letech 2007, 2009, 2010, 2011, 2013, 2014 a 2016. Za důsledkem poklesu může být růst objemů hypoték a úvěrů, které byly poskytnuty domácnostem. Domácnosti tím pádem neplatí nájemné ale hypoteční nebo úvěrové splátky, takže platí výrazně nižší měsíční částky na rozdíl od nájemného včetně energií.

Důvody nárůstu v roce 2006 můžeme přisuzovat nejen následkům zvýšení cen energií a paliv ale rovněž zákonu o deregulaci nájemného. Přijetím zákona č. 107/2006 Sb., O jednostranném zvyšování nájemného bytů, kdy vlastníci, jako pronajímatelé mohli každoročně zvednout výši stanoveného nájemného, nedohodli-li by se s nájemníkem jinak.

V kategorii bydlení, energií, vody a paliv bylo dosaženo nejvyššího meziročního nárůstu v roce 2008 kdy výdaje vzrostly o 8,4 % oproti roku 2007. Nejvyšší pokles v této kategorii byl zaznamenán v roce 2014, výdaje na tyto komodity klesly o 2,2 %.

Jak vyplývá z řetězového indexu v tabulce č. 8 se v posledních letech meziroční nárůst v kategorii bydlení, voda, energie a paliva se procentuálně nezvyšuje. Jelikož v každé domácnosti v dnešní době se nachází mnoho elektrických spotřebičů. V poslední době je trend snižovat energetickou náročnost domácností, a to hlavně výrobou technologicky šetrnějších a lepších spotřebičů, které jsou co nejúspornější, a to by mohl být důvod proč se tato kategorie procentuálně až tak výrazně nezvyšuje. Následně některé domácnosti však stále používají zastaralé elektrické spotřebiče, které se vyráběly v 90. letech a mají vyšší energetickou spotřebu oproti současným elektronickým spotřebičům z nejúspornějších energetických tříd.

5 Bytové vybavení a zařízení domácností

Výdaje na bytové vybavení, zařízení domácností jsou uvedeny v příloze č. 2, z nichž jsou následně vypočítány hodnoty indexní analýzy, která se nachází v tabulce níže. Výdaje na bytové vybavení a zařízení domácností patří ke stabilním skupinám konečné spotřeby

domácností a vykazují rostoucí tendenci. Kategorii výdajů uvedených komodit domácnosti zvyšují především kvůli vlivu zahraničních velkoobchodních společností a prodejců, kteří na českém trhu nabízejí své výrobky. Nejobjemnější nárůst nastal v posledním roce sledovaného období oproti roku základnímu a to o 42,9 %.

Tabulka 9 Indexní analýza výdajů na bytové vybavení, zařízení domácností

ROK	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bazický index	100	103,3	107,0	112,9	122,6	115,7	119,3	121,5	117,3	117,4	123,2	129,0	135,6	142,9
Řetězový index	X	103,3	103,6	105,6	108,6	94,4	103,1	101,8	96,6	100,1	105,0	104,7	105,1	105,4

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Z tabulky č. 9 z řetězového indexu vyplývá, že ve sledovaném období nastaly dva výraznější propady, které byly v letech 2009 a 2012. V roce 2009 byl zaznamenán pokles výdajů sledovaných komodit hlavně důsledkem hospodářské krize, kdy se domácnosti snažili ušetřit, a bytové vybavení bylo pro ně méně významné a nedávali své příjmy ke koupi těchto komodit.

Urbánek (2013) uvádí, že v roce 2012 nastal pokles v důsledku vývoje zahraničního obchodu a příspěvku na tvorbu HDP. Zahraniční poptávka se postupně snižovala, což se promítlo do exportních možností tuzemské ekonomiky. Celkový dovoz a vývoz zboží a služeb klesl v meziročním srovnání o 2,1 % a zároveň se snížilo i aktivní saldo. Zahraniční obchod přestal působit pozitivně na vývoj HDP po více než třech letech.

Oblíbeným zahraničním prodejcem může být u spotřebitelů švédská firma IKEA, která prodává bytové vybavení. Tato společnost nabízí cenově výhodný nábytek, kterým si domácnosti mohou dovolit zařídit celou domácnost bez vyšších výdajů. Zboží je zákazníkovi společnosti doručováno v rozebraném stavu, čímž jsou ceny produktu příznivější, náklady na uskladňování se snižují a jeho montáž je zajištěna specializovanými pracovníky.

6 Zdraví

Hodnoty výdajů v kategorii zdraví jsou uvedeny v příloze č. 2. Na základě přílohy 2 byly vypočítány bazické a řetězové indexy, které jsou uvedeny v následující tabulce č. 10. Kategorie výdajů na zdraví členů domácností byla ve zkoumané časové řadě velmi výrazná. Výdaje v kategorii zdraví mají rostoucí trend, což bylo zjištěno na základě bazických indexů, které se nacházejí v tabulce č. 10. Výdaje v sledovaném období vzrostly o 142,8 %.

Ve zkoumaném období časové řady je vidět, že v kategorii výdajů na zdraví nastaly i poklesy, a to v letech 2009, 2012, 2013, 2015.

Tabulka 10 Indexní analýza výdajů na kategorii zdraví

ROK	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bazický index	100	112,3	129,1	160,2	203,6	192,5	191,8	197,8	198,7	195,2	208,8	221,7	230,9	242,8
Řetězový index	x	112,3	115,0	124,1	127,1	94,6	99,6	103,1	100,5	98,2	107,0	106,2	104,2	105,1

Zdroje: ČSÚ, vlastní zpracování

V roce 2008 byl zaznamenán nejvyšší meziroční nárůst, kdy domácnosti na tuto kategorii vydávaly oproti předcházejícímu roku o 21,3 % více. Jedním z hlavních důvodů výrazného zvýšení v roce 2008 byla reforma zdravotnictví. Zdravotní reforma souvisela se zvýšením regulačních poplatků ale i se zvýšením cen poskytovaných služeb v nemocničních zařízeních a zvyšováním cen léků.

Jako další důvod k výraznému růstu výdajů v kategorii zdraví může představovat vliv médií a zdravotních zařízení a lékařů, kteří neustále upozorňují na zvýšenou ochranu svého zdraví.

Především apelují na očkování dětí, případně očkování proti chřipce, ale i proti smrtelným nemocem jako je například rakovina děložního čípku či klíšťová encefalitida. V posledních letech výdaje na zdraví zprostředkované různými nákupy vitamínů, minerálů anebo doplňků stravy či antikoncepčních přípravků rostly.

Na základě řetězového indexu lze vidět nejvyšší pokles v roce 2009, který může ale nemusí být spojen především s hospodářskou krizí. Jedním z důvodů však může být vysoký nárůst v předešlém roce, kdy byla zavedená zdravotní reforma, která zavedla regulační poplatky a zvýšení cen léků a poskytovaných služeb ve zdravotnictví.

7 Doprava

Výdaje na dopravu jsou uvedeny v příloze č. 2 na základě kterých jsou v následující tabulce č. 11 uvedeny hodnoty indexní analýzy výdajů na dopravu domácností. V časové řadě sledovaného období na základě bazického indexu je vidět, že došlo ke zvýšení výdajů domácností na dopravu v porovnání se základním rokem 2004 o 64 %. Hlavní důvod ke zvyšování výdajů v této kategorii je spatřován především ve zvyšování cen v rámci hromadné dopravy ale i cen pohonných hmot. Domácnosti stále častěji dojíždějí za zaměstnáním mimo místo trvalého bydliště, ať už jde o pracující anebo studenty, kteří

dojíždějí za studiem. Ceny výdajů na dopravu se zvyšují i v souvislosti modernizací automobilů a jejich koupí.

Tabulka 11 Indexní analýza výdajů na dopravu

ROK	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bazický index	100	108,0	114,2	119,6	124,7	119,4	118,9	126,2	126,6	126,1	135,6	140,7	148,0	164,2
Řetězový index	x	108,0	105,7	104,7	104,3	95,8	99,6	106,2	100,3	99,6	107,6	103,7	105,2	110,9

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Jeden z nejvyšších meziročních nárůstů nastal v roce 2004 kdy dosáhl 7,4 %. Na základě řetězového indexu v tabulce č. 11 je vidět, že rostoucí trend byl přerušen výrazným poklesem v následujících letech sledovaného období v letech 2009, 2013, 2015. Jak bylo již uvedeno, v roce 2009 zasáhla nejen domácnosti hospodářská krize, která měla za následek, že domácnosti odkládaly investice do automobilového průmyslu na jiný čas a příznivější situaci.

V důsledku krize se domácnosti snažily ušetřit a tím pádem volily různé strategie kdy změnilly i způsob přepravy z osobní automobilové na hromadnou dopravu. Jedním z důvodů, proč domácnosti měnily způsob dopravy je i zvyšování cen pohonných hmot. V letech 2013, 2015 mohly být příčinou poklesu výdajů na dopravu domácností ceny pohonných hmot, ale i vliv médií na zdravý životní styl a ochranu životního prostředí, kdy lidé začínají přemýšlet i o jiných dopravních prostředcích a využívání zdravějšího způsobu dopravy, například jízdou na kole.

8 Pošta a telekomunikace

V rámci analýzy výdajů na poštu a telekomunikační služby, které jsou uvedeny v příloze č. 2 a provedení indexní analýzy, která se nachází v tabulce č. 12, můžeme pozorovat růst výdajů na tuto kategorii komodit. Na základě bazického indexu uvedeného v tabulce č. 12 výdaje ve sledovaném období vzrostly o 30 % oproti základnému roku 2004. Jak je vidět v tabulce tempo růstu se na začátku sledovaného období zrychlovalo až do roku 2008, po tomto roce se tempo růstu mírně zpomalilo, anebo nastal pokles výdajů. Na konci sledovaného období je zase vidět, že výdaje na poštu a telekomunikační služby začaly růst rychlejším tempem. Zpomalení tempa růstu má na svědomí i přesycení trhu v oblasti mobilních technologií.

Tabulka 12 Indexní analýza výdajů na poštu a telekomunikační služby

ROK	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bazický index	100	101,2	119,0	123,0	125,6	122,9	121,0	120,6	117,6	117,0	119,1	121,5	125,8	130,0
Řetězový index	x	101,2	117,6	103,4	102,0	97,9	98,5	99,6	97,5	99,5	101,9	102,0	103,6	103,3

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

K poklesu výdajů domácností na poštu a telekomunikaci, jak vyplývá z bazického a řetězového indexu došlo v rozmezí let 2009–2013. Na začátku těchto let to bylo především v důsledku hospodářské krize. Od roku 2010 většinou docházelo k poklesu v důsledku rozvoje telekomunikací a většího pokrytí Wi-Fi připojením, čímž se snížilo využití zpoplatněných volání a posílání zpráv ale i využívání mobilního internetu. Tyto služby jsou následně využívány na základě Wi-Fi připojení a přes mobilní aplikace, které je poskytují zdarma.

Ceny v souvislosti s poskytováním telefonních služeb za posledních pár let mají klesající tendenci. Mobilní operátoři se v poskytování telefonních služeb předhánějí a snaží se získat co nejvíc potencionálních zákazníků.

Opětovný nárůst je zaznamenán od roku 2014, který mohl být důsledkem toho že, spotřebitelé si momentálně potrpí na kvalitnější mobilní telefony, za něž jsou ochotní zaplatit vyšší cenu a s nimiž mohou pracovat odkudkoliv pouze s internetovým připojením.

9 Rekrece, kultura a sport

Jak vyplývá z přílohy č. 2 výdaje v kategorii na rekreaci, sport a kulturu rostly. Na základě údajů o výdajích daných komodit, byly vypočítány hodnoty bazických a řetězových indexů, které jsou zaznamenány v tabulce č. 13. Výdaje v dané kategorii, jak je vidět v tabulce č. 13 v průběhu sledované časové řady rostly s výjimkou na roky 2009–2012. Na základě bazického indexu byl zaznamenán nárůst výdajů na rekreaci, sport a kulturu oproti základnímu roku o 31,5 %. Jedním z nejvyšších meziročních nárůstů byl v roce 2008 kdy dosáhl 7,8 %.

V roce 2008 výdaje na tuto komoditu vysoce vzrostly a následně rok nato následoval propad, kdy i tuto kategorii zasáhla hospodářská krize. Výdaje na kulturu, rekreaci a sport v daném období šly bokem, protože některé domácnosti si buď tyto komodity nemohly dovolit anebo jejich finanční příjem byl použit a přerozdělen na jiné kategorie a k pokrytí základních potřeb jako je úhrada nájemného anebo splátek hypotéky na bydlení, či nákup potravin.

Některé z domácnosti, však finanční prostředky vyčleněné na rekreaci či sport a kulturu využily na tvorbu úspor z důvodu nejasné ekonomické situace v budoucnosti.

Tabulka 13 Indexní analýza výdajů na rekreaci, sport a kulturu

ROK	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bazický index	100	102,9	104,3	107,2	116,2	111,3	109,7	109,7	106,8	107,1	109,5	113,2	122,5	131,5
Řetězový index	x	102,9	101,4	102,7	108,4	95,8	98,6	100,0	97,4	100,3	102,2	103,4	108,3	107,3

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Jak vyplývá i z řetězového indexu je vidět v tabulce č. 13 vyšší nárůst výdajů v roce 2008 a propad v roce 2009. Následně se však výdaje od roku 2013 začaly postupně zvyšovat a zvyšují se až do roku 2017.

Ve zkoumané časové řadě je zaznamenána v posledních letech tendence růstu, která se týká především příznivé ekonomické situace země ale i samotných domácností, jelikož příjmy domácností se v posledních letech zvyšují. Výdaje v této kategorii se zvyšují především i kvůli růstu cen vstupenek do kina či divadla ale i na různé sportovní události. Zvýšení cen vstupenek v oblasti kultury se dá připisovat i novým technologiím jako jsou 3D, 4D a 5D technologie, které divákům přinášejí kvalitnější a zajímavější představení.

10 Vzdělávání

Údaje potřebné k vypracování bazického a řetězového indexu se nacházejí v příloze č. 2 a následně vypočítané hodnoty indexní analýzy jsou zaznamenány v tabulce č. 14. Hodnoty bazického indexu ukazují, že výdaje na vzdělávání oproti roku základnímu vzrostly. Jeden z nejvyšších nárůstů je ve zkoumané časové řadě zaznamenán v roce 2007 a 2008 kdy nárůst byl kolem 50 %.

Tabulka 14 Indexní analýza výdajů na vzdělávání

ROK	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bazický index	100	114,1	117,3	142,9	150,1	139,3	142,2	135,4	129,6	118,0	121,9	123,6	127,9	130,0
Řetězový index	x	114,1	102,8	121,8	105,0	92,8	102,1	95,2	95,7	91,0	103,3	101,4	103,5	101,7

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Řetězový index v tabulce č. 14 ukazuje, že výdaje na vzdělávání v roce 2009 klesly, když důvodem byla hospodářská krize a domácnosti vydávaly na vzdělávání méně svých finančních prostředků kvůli složitější ekonomické situaci a raději se zaměřily na tvorbu úspor a zajištění základních potřeb. V ostatních letech mohla být důvodem i skutečnost, že státní školy se dostávaly do popředí a stávaly se prestižnějšími a studenti dávali přednost

právě státním školám. Tím pádem se poptávka po soukromých školách snížila a tím klesly i výdaje domácností na vzdělávání.

Mnoho pracujících domácností ale i mladých lidí, kteří se připravují na povolání vidí ve vzdělávání svoji budoucnost, protože skoro každý zaměstnavatel v dnešní době vyžaduje minimálně dokončené střední odborné vzdělání, které by mělo být doplněno schopností dorozumět se alespoň jedním světovým jazykem. Zvyšování výdajů domácností na vzdělávání lze vysvětlit poptávkou po různých soukromých vzdělávacích zařízeních poskytujících vzdělávání v různých oblastech, ať už jde o jazykové, rekvalifikační a kvalifikační kurzy, jimiž lze doplnit své schopnosti a vědomosti, které si spotřebitel platí většinou sám.

11 Stravovací a ubytovací služby

Následující kategorie výdajů se dělí na poskytování stravovacích služeb a poskytování ubytování. Výdaje v této kategorii jsou uvedeny v příloze č. 2 a hodnoty bazického a řetězového indexu jsou zaznamenány v tabulce č. 15. Hodnoty bazického indexu ukazují, že výdaje v této kategorii mají rostoucí tendenci a nejobjemnější nárůst nastal v roce 2017 kdy dosáhl oproti základnímu roku o 66 % větší hodnoty.

Tabulka 15 Indexní analýza výdajů na stravovací a ubytovací služby

ROK	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bazický index	100	101,6	106,5	116,8	122,6	121,8	122,7	125,4	129,1	130,9	136,7	142,5	151,3	165,9
Řetězový index	x	101,6	104,8	109,7	104,9	99,4	100,7	102,2	102,9	101,4	104,4	104,2	106,2	109,7

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Ceny v kategorii výdajů na stravovací a ubytovací služby se ve sledovaném období zvyšovaly, a to především z důvodu rozvoje cestovního ruchu a modernizace ubytovacích a stravovacích služeb, které postupně zvyšují své ceny. Rozvoj v posledních létech zaznamenalo i objednávání a doručování jídel přímo domů, čímž se zvýšily stravovací výdaje. Kategorie stravovacích a ubytovacích služeb blízko souvisí i s kategorií rekreace, sportu a kultury kdy spotřebitelé při cestování na dovolené anebo výlety v tuzemsku většinou upřednostňují ubytování v ubytovacích zařízeních a využívají stravování buď zprostředkované v ubytování anebo využijí okolní restaurace či rychlé občerstvení, čímž zvyšují výdaje v této kategorii.

V tabulce č. 15 byl zaznamenán pokles výdajů na stravovací a ubytovací služby v roce 2009, kdy domácnosti omezily výdaje na tuto kategorii z důvodu hospodářské krize a obavy o svou budoucí finanční situaci, a proto tyto finanční prostředky použily k tvorbě úspor, jak již bylo uvedeno v kategorii rekreace, sportu a kultury.

12 Ostatní služby a tovary

Kategorie výdajů na ostatní služby a zboží je poněkud specifickou kategorií, která doplňuje ostatní kategorie, jelikož zahrnuje položky výdajů, které nemají své vlastní zařazení v předcházejících skupinách. Výdaje na tuto kategorii jsou uvedeny v příloze č. 2. Neurčitost a rozsah této kategorie komodit je vzhledem na její různorodost poněkud obtížné hodnotit. V následující tabulce č. 16 je uveden bazický a řetězový index sledovaného období.

Tabulka 16 Indexní analýza výdajů na ostatní zboží a služby

ROK	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bazický index	100	112,4	120,7	135,1	148,3	140,8	146,3	142,6	142,5	147,2	146,3	155,2	154,6	158,6
Řetězový index	X	112,4	107,4	111,9	109,8	95,0	103,9	97,5	99,9	103,3	99,4	106,1	99,6	102,5

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Na základě indexní analýzy, která je uvedena v tabulce č. 16 je zaznamenán růst těchto výdajů během skoro celého sledovaného období. Jediný výrazný výkyv byl zaznamenán v roce 2009 kdy se hodnoty řetězového indexu snížily oproti předchozímu roku. Nejvyšší nárůst výdajů uvedené kategorie oproti roku základnímu nastal v posledním roce časové řady, a to konkrétně o 58,6 %.

Naopak pokles výdajů byl zaznamenán v roce 2009, kdy důvodem mohlo být stejně jako u jiných dříve uvedených kategorií tvorba úspor a šetření domácností v oblastech, které nejsou až tak potřebné anebo nevyhnutné pro život. Kategorie ostatních služeb a zboží zahrnuje výdaje na různé kosmetické výrobky, kadeřnické výrobky a služby, jichž se lze na jistou dobu vzdát v případě nepříznivých finančních situacích. Na druhé straně do této kategorie spadají i služby jako různé druhy pojištění, různé správní poplatky, které samotný spotřebitel nemůže příliš ovlivnit, a právě tyto výdaje mají rostoucí tendenci.

5.2.3 Výdaje na konečnou spotřebu domácností dle skupin domácností základního souboru SRÚ

Výdaje na konečnou spotřebu domácností dle skupin domácností základního souboru Statistiky rodinných účtů tvoří hospodaření domácností, které prostřednictvím SRÚ poskytuje informace o struktuře spotřeby domácností ale i výši spotřebních výdajů. Celá spotřeba všech typů domácností je sledována už od roku 2006 do roku 2016, v ostatních letech došlo ke změnám metodiky zjišťování údajů z domácností, ale změny nastaly i v samotném složení základního souboru.

Jak bylo uvedeno i v teoretické části diplomové práce je hospodaření domácností sledováno prostřednictvím Statistiky rodinných účtů. Cílem následující podkapitoly bude analýza vývoje spotřeby jednotlivých typů domácností dle osoby v čele domácností a na základě ekonomické aktivity osoby v čele domácností posoudit dopad hospodářské recese na spotřební možnosti a čistý příjem domácností.

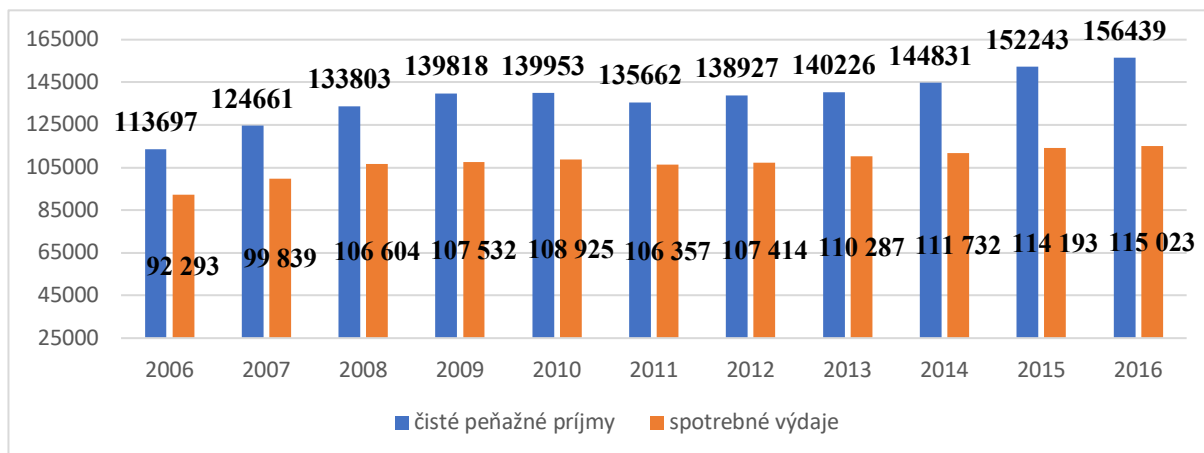
Statistika rodinných účtů pracuje s čistými peněžními příjmy, takže i v této práci operujeme s čistým peněžním příjmem, který představuje příjem očištěný od příslušných částek na sociální a zdravotní pojištění a daně z příjmů. Rovněž se v následující analýze budeme zabývat čistými peněžními výdaji, které se liší od hrubých výdajů o odvody na sociální a zdravotní pojištění a daně z příjmů a dále se člení na spotřební výdaje a výdaje neklasifikované jako spotřební.

Dále bylo využito šetření Českého statistického úřadu – životní podmínky, které doplnilo analýzu příjmů a výdajů domácností dle aktivní osoby v čele.

Skupina zaměstnaneckých domácností s nižším vzděláním

Ve skupině zaměstnaneckých domácností s nižším vzděláním v celém sledovaném období spotřební výdaje domácností i čisté peněžní příjmy domácností rostly. V Následujícím grafu č. 17 je zobrazen vývoj spotřebních výdajů a vývoj čistých příjmů domácností.

Graf 17 Vývoj spotřebních výdajů a vývoj čistých příjmů domácností zaměstnanců s nižším vzděláním v Kč/rok/osoba

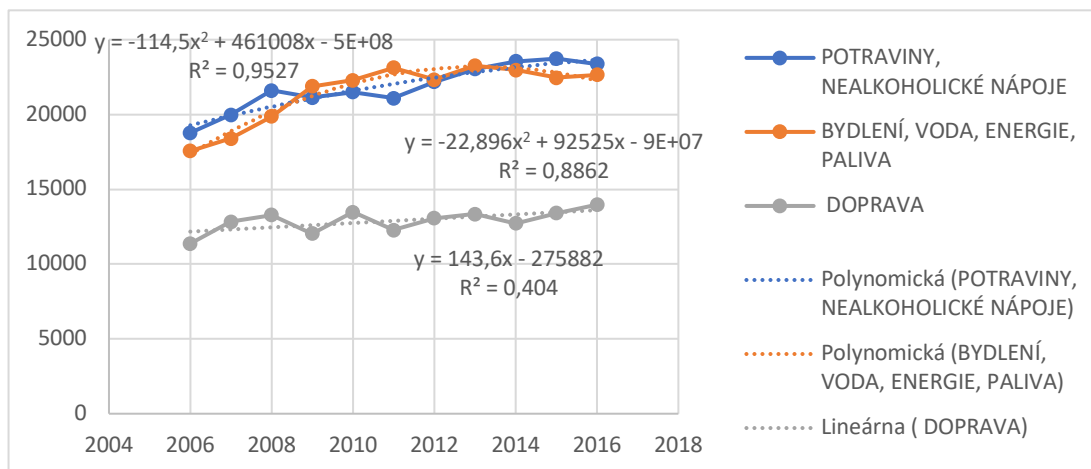
Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

V grafu č. 17 lze vidět, že čisté peněžní příjmy se do roku 2008 zvyšovaly rychleji, především díky dobrým ekonomickým podmínkám, které jsou spojeny hlavně s růstem nominálních mezd ale i poklesem nezaměstnanosti. Jelikož spotřební výdaje úzce souvisí s peněžními příjmy, výdaje domácností na spotřebu rostly průměrným tempem 7 % ročně. Změna ve spotřebních výdajích domácností nastala v krizovém roce 2009, kdy je v grafu vidět, že výdaje sice vzrostly ale pouze minimálně.

Meziroční změna výdajů na spotřebu domácností v roce 2009 vzrostla o 0,86 %. Ve srovnání s čistými peněžními příjmy domácností, které v konkrétním roce meziročně vzrostly o 4,5 %. Domácnosti zaměstnanců s nižším vzděláním krize zasáhla tak, že část svých příjmů využívaly k tvorbě zásob i v případě, že jejich příjmy vzrostly. V následujícím roce se růst příjmů zpomalil a meziroční nárůst byl jen 0,2 %. V roce 2011 růst spotřeby výdajů zpomalil v důsledku slabé dynamiky disponibilních příjmů, vyšší inflace, i vlivem daňových změn. V dalších letech sledovaného období příjmy i výdaje na spotřebu rostly.

V celé časové řadě, která byla sledována byly nejvíce ze spotřebních výdajů v této kategorii domácností zastoupeny výdaje na bydlení, energii a paliva, dále výdaje na potraviny a dopravu. V roce 2016 v domácnostech zaměstnanců s nižším vzděláním tvořily výdaje na potraviny a nealkoholické nápoje z celkových spotřebních výdajů 20,3 %, výdaje na dopravu tvořily 12,15 % a výdaje na bydlení tvořily 19,70 % z celkových výdajů. V následujícím grafu č. 18 jsou zaznamenány tendence vývoje těchto kategorií, jelikož tvoří více než 50 % z celkových spotřebních výdajů domácností zaměstnanců s nižším vzděláním.

Graf 18 Hlavní skupiny spotřebních výdajů u domácností zaměstnanců s nižším vzděláním a jejich trendy

Zdroje: ČSÚ, vlastní zpracování

Výdaje na bydlení, energie a paliva ve sledovaném období u domácností se zaměstnanci s nižším vzděláním rostly. Kategorii bydlení a její trendový vývoj nejlépe vystihuje kvadratická funkce. Jak je vidět v grafu č. 18 rostoucí tendence cen bydlení je spojená s růstem výdajů zkoumaných komodit.

V případě výdajů na potraviny a nealkoholické nápoje je v grafu č. 18 v roce 2008 zaznamenáno vychýlení, které bylo způsobeno prudkým vzrůstem spotřebitelských cen potravin. Kategorie výdajů na potraviny a nealkoholické nápoje nejlépe vystihuje vývojovou tendenci, která má nejvyšší hodnoty indexu determinace a v tomto případě je to kvadratická funkce.

V případě výdajů na dopravu domácností je nejlepší funkcí právě funkce lineární, která vykazuje následný trend. V krizovém roce 2009 je vidět nejvyšší výkyv, který je současně nejvyšším poklesem ze všech zkoumaných kategorií. Meziroční pokles je ve výši 10,6 % oproti roku předcházejícímu. Důvodem je hlavně skutečnost, že domácnosti se snažily co nejvíce tvořit úspory, aby se připravily na nejasnou budoucnost, a proto v této době neinvestovaly

do hmotných aktiv.

Na základě studií o životních podmínkách domácností, jimiž se zabývá ČSÚ se u domácností zaměstnanců s nižším vzděláním v krizovém roce 2009 oproti roku 2008 nezjistili výrazné změny, jelikož většina domácností – až 65 % vycházela s peněžním příjmem v obou uvedených letech, buďto lehce anebo jen s mírnými problémy. Zaplatit nečekaný výdaj ve výši 7 500,- Kč v roce 2008 a 8 000,- Kč v roce 2009 by si nemohlo

dovolit až 50 % domácností a kolem 45 % domácností v tomto období nemohlo jít na týdenní dovolenou mimo svůj domov.

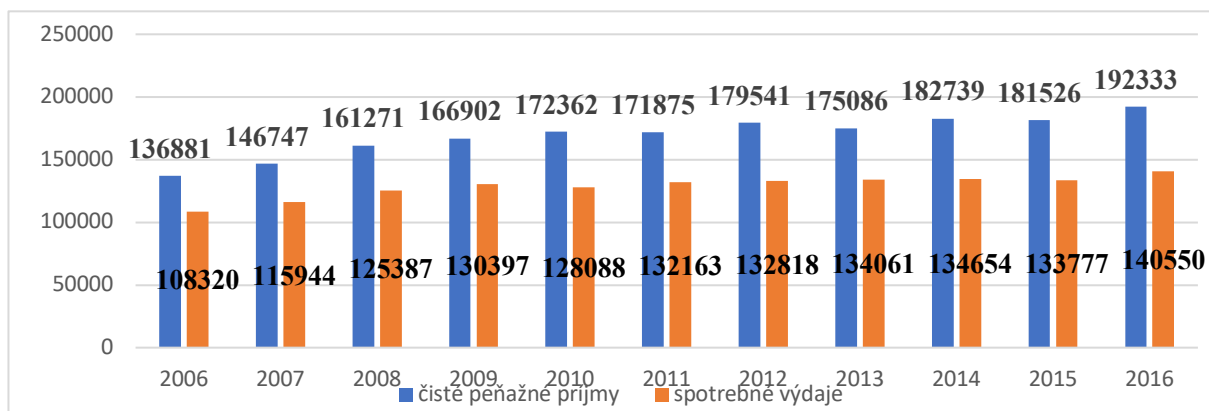
Skupina zaměstnaneckých domácností s vyšším vzděláním

Ve sledovaném období se u zaměstnaneckých domácností s vyšším vzděláním vyskytuje růst čistých peněžních příjmů ale i spotřebních výdajů, které zaznamenaly pokles pouze v roce 2010. Graf č. 19 znázorňuje vývoj čistých peněžních příjmů a spotřebních výdajů dané kategorie domácností za jednotlivé roky šetření.

Na základě zkoumání grafu č. 19 lze potvrdit, že příjmy zaměstnaneckých domácností s vyšším vzděláním měly rostoucí tendenci. Mezi skupinami domácností s vyšším a nižším vzděláním je vidět rozdíl v poklesu výdajů na spotřebu domácností v roce 2010. Spotřeba výdajů meziročně klesla o 1,8 % oproti předcházejícímu roku 2009. Na rozdíl od čistých příjmů domácností, kdy meziročně vzrostly oproti roku 2009 o 3,2 %.

Z jednotlivých typů domácností byly v roce 2010 příjmy zaměstnaneckých domácností s vyšším vzděláním nejvyšší, kdy příjmy dosahovaly na osobu a rok celkově 172,4 tisíc Kč. Hlavním důvodem poklesu spotřebních výdajů v roce 2010, je především to, že domácnosti využily značnou část příjmů k rekonstrukci nebo ke koupi domu anebo bytu, a to díky příznivým úrokovým sazbám úvěrů na nákup nemovitostí a tato kategorie výdajů představuje výdaje neklasifikované jako spotřební výdaje. V dalším sledovaném období spotřeba výdajů domácností rostla.

Graf 19 Vývoj spotřebních výdajů a čistých peněžních příjmů domácností zaměstnanců s vyšším vzděláním v Kč/rok/osoba

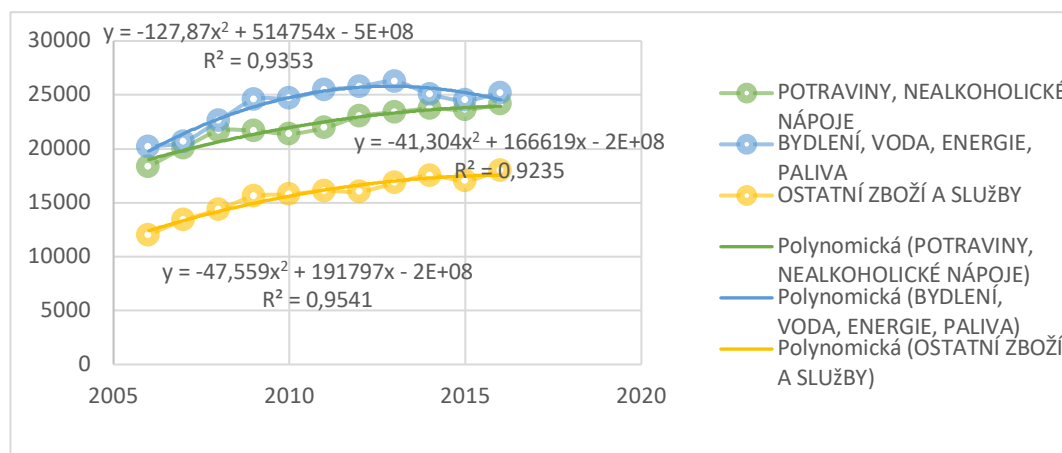

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Výdaje na dopravu v roce 2010 zaznamenaly jeden z nejvyšších poklesů ze všech kategorií, konkrétně meziroční pokles výdajů oproti předcházejícímu roku byl 11,3 %. Tento pokles nastal hlavně v podkategorii nákup osobních automobilů.

V následující části budou zobrazeny tři objemově největší položky spotřebních výdajů domácností zaměstnanců s vyšším vzděláním a jejich vývoj ve sledované časové řadě. V posledním roce časové řady byly nejobjemnější položky spotřebních výdajů u domácností zaměstnanců s vyšším vzděláním především výdaje na bydlení, které tvořily 17,9 % z celkových spotřebních výdajů, výdaje na potraviny a nealkoholické nápoje, které představovaly 17,2 %, a jako poslední byly výdaje na ostatní služby a zboží, které tvořily 12,8 % z celkových výdajů na spotřebu domácností. V následujícím grafu č. 20 jsou zaznamenány trendy hlavních skupin výdajů u domácností zaměstnanců s vyšším vzděláním. Ve všech třech kategoriích spotřebních výdajů nejlépe vystihla vývoj kvadratická funkce.

Graf 20 Hlavní skupiny spotřebních výdajů v domácnostech zaměstnanců s vyšším vzděláním a jejich vývojové trendy

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Na základě grafu č. 20 je vidět v kategorii ostatní služby a zboží, že tato kategorie během sledovaného období měla rostoucí trend. Tato kategorie obsahuje různé druhy pojištění, jehož ceny v posledních letech v čase rostou, a proto stoupaly i výdaje na tuto kategorii výdajů.

Další kategorií jsou potraviny a nealkoholické nápoje, u nichž výdaje začaly klesat v roce 2009, a větší pokles nastal v roce 2010. Tak jak bylo uvedeno výše pokles nastal především, kvůli výdajům na rekonstrukci anebo nákup domu či bytu. V této kategorii nastal pokles v podkategorii nealkoholických nápojů.

V poslední nejobjemnější kategorii výdajů na bydlení je vidět v grafu č. 20 nárůst výdajů až do roku 2013. V roce 2009 byl zaznamenán viditelný meziroční nárůst v této kategorii výdajů. Důvodem bylo zvýšení spotřebitelských cen při nájemných bytech, což vedlo domácnosti v následujícím roce, aby své finanční prostředky k nákupu vlastního bytu nebo domu. V roce 2014 ceny klesly oproti roku 2013 o 1,4 % na což mělo vliv hlavně snížení cen elektřiny a zemního plynu.

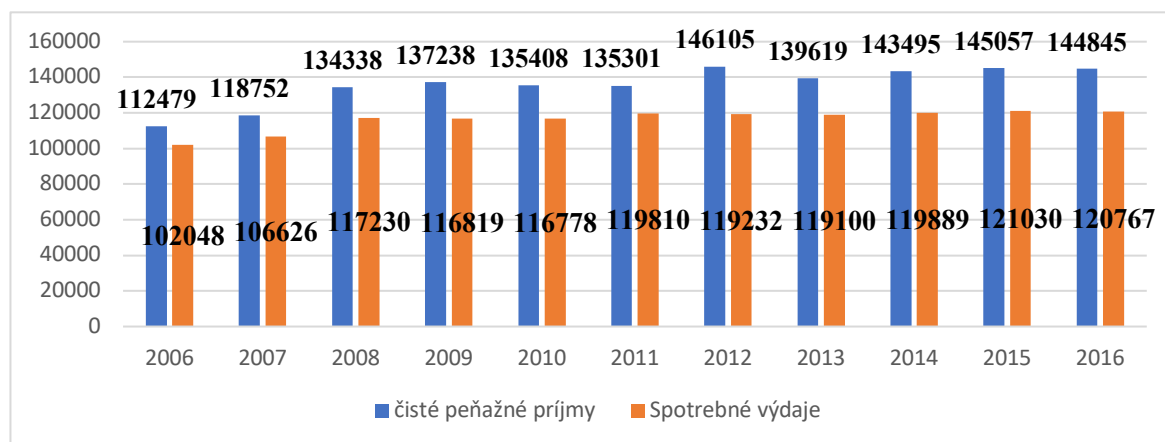
V krizovém období hospodářské recese v subjektivních názorech u domácností zaměstnanců s vyšším příjmem označilo v roce 2008 až 84 % těchto domácností že by měli problém vyjít se svým příjmem. V letech 2009, 2010 tuto skutečnost uvedlo přibližně stejné procento. Kolem 20 % domácností by si nemohlo dovolit týdenní dovolenou mimo svůj domov v roce 2008, v roce 2009 číslo vzrostlo na 21 % a v roce 2010 na 22 %. V průměru 25 % domácnosti zaměstnanců s vyšším vzděláním by si nemohlo dovolit nečekané výdaje, které byly v roce 2008 ve výši 7 500,- Kč, v roce 2009 8 000,- Kč. Dle uvedené statistiky domácnosti zaměstnanců s vyšším vzděláním dokazuje, že tyto domácnosti uveřejňují lepší životní podmínky jako domácnosti zaměstnanců s nižším vzděláním.

Skupina domácností osob samostatně výdělečně činných

Zisky a výdaje u domácností osob samostatně výdělečně činných mají tendenci růstu až na jednotlivé roky, kdy příjmy ale i spotřeba a výdaje klesaly. Klesání příjmů osob samostatně výdělečně činných v roce 2010 bylo o 1,4 %. Naopak v roce 2009 kdy nastala hospodářská krize čisté peněžní příjmy vzrostly o 2,1 %, tento vzrůst příjmů se připisuje poskytovanými výhodami legislativy – například nižší dane, které si živnostníci uplatňovali při vyšších výdajových paušálech anebo i proto, že živnostníci reagovali na zhoršování poptávky úspornými opatřeními a změnily své chování.

V následujícím grafu č. 21 je vidět, že spotřební výdaje v roce 2009 klesly v důsledku hospodářské krize. V tomto roce nejvíce klesly výdaje na dopravu – nákup osobních automobilů o 14,73 %, v tomto roce klesly i výdaje na vzdělávání o 12,34 %. V následujících letech se u spotřebních výdajů projevuje stagnace.

Graf 21 Vývoj spotřebních výdajů domácností a čistých peněžních příjmů osob samostatně výdělečně činných

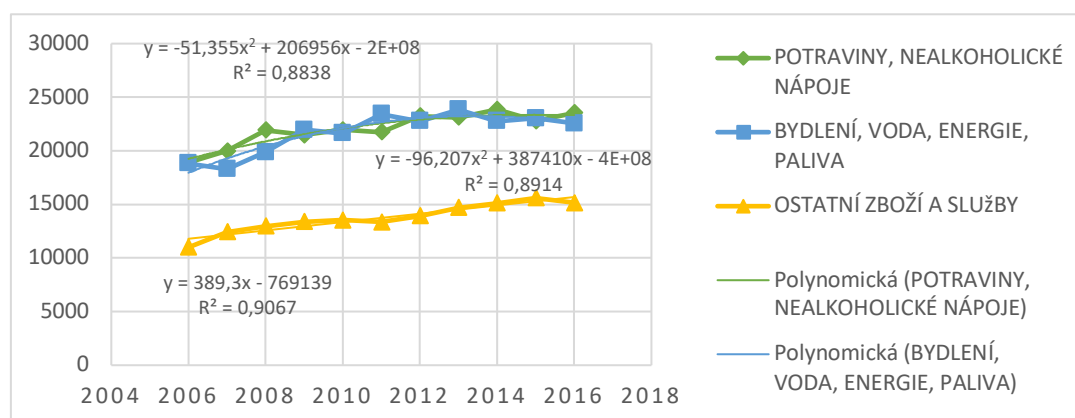

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

V následujícím grafu č. 22 jsou vyjádřeny trendové funkce spotřebních výdajů domácností osob samostatně výdělečně činných, které byly ve sledovaném období objemově největší. Nejobjemnější skupinu výdajů v této kategorii domácností jsou výdaje na potraviny a nealkoholické nápoje. Pokles výdajů potravin a nealkoholických nápojů nastal v roce 2009, vlivem vývoje spotřebitelských cen, jelikož výdaje na bydlení rostli mnohem rychleji než u kategorie výdajů na potraviny.

Jednou z dalších skutečností je, že většina domácností osob samostatně výdělečně činných žije ve vlastním bytě anebo domě. V roce 2014 se výdaje na bydlení propadly a mezi hlavní důvod patří hlavně snížení cen energií, což způsobilo, že výdaje na bydlení oproti roku 2013 klesly. Vhodnou trendovou funkcí pro vývoj výdajů potravin a výdajů na bydlení je funkce kvadratická.

Graf 22 Hlavní skupiny spotřebních výdajů domácností osob samostatně výdělečně činných a jejich trendy

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

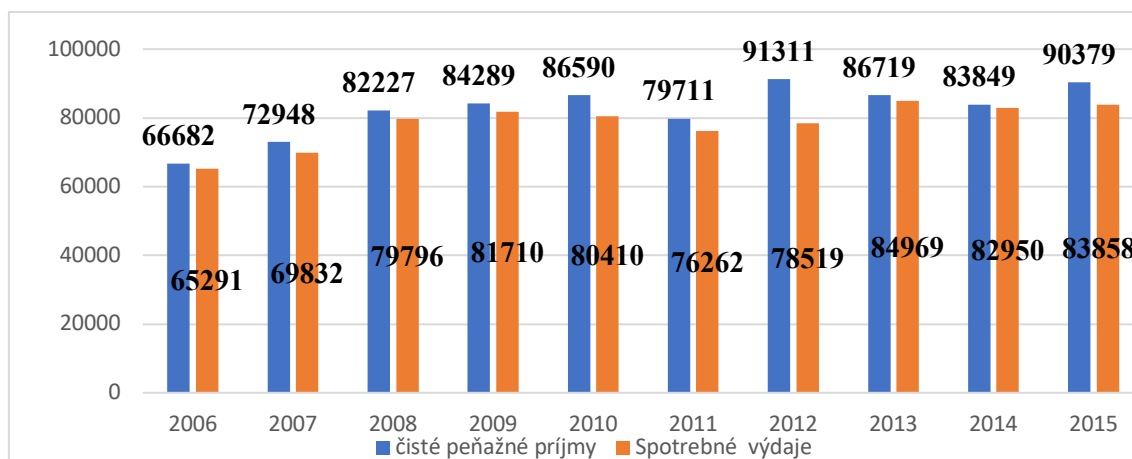
Poslední nejobjemnější složkou spotřebních výdajů domácností osob samostatně výdělečně činných jsou výdaje na ostatní služby a zboží. Jak je vidět v grafu č. 22 výdaje na ostatní služby a zboží postupně ve sledovaném období rostly. Jak je uvedeno výše, tuto kategorii spotřebních výdajů tvoří hlavně různé druhy pojištění. Ve většině sledovaného období výdaje rostly, a to hlavně z důvodu, že ceny pojistného rostou a tím pádem rostou i výdaje v této kategorii.

Životní podmínky domácností osob samostatně výdělečně činných, které jsou zajišťovány šetřením ČSÚ. Dle subjektivních názorů domácností, problém vyjít s příjmem v letech hospodářské krize by mělo až kolem 84 %. Až 22 % domácností by si v letech 2008 až 2010 nemohlo dovolit dovolenou mimo svůj domov. Stejně procento domácností osob samostatně výdělečně činných by si nemohlo dovolit nečekané výdaje v průměru 8 000,- Kč.

Skupina domácnosti nezaměstnaných

U domácnosti nezaměstnaných je z následujícího grafu č. 23 vidět, že peněžní prostředky jsou téměř celé spotřebovávány na spotřební výdaje. Jak je vidět v grafu č. 23 čisté peněžní příjmy ve sledovaném období rostly až na roky 2011, 2013, 2014. V roce 2011 je vidět, že peněžní příjmy domácností nezaměstnaných zaznamenaly nejvýraznější propad právě v tomto roce a klesly o 8,6 %. Hlavním důvodem bylo rušení pracovních míst a zvyšování počtu nezaměstnaných. Domácnostem nezaměstnaných klesla podpora v nezaměstnanosti ale i jiné sociální příjmy. Průměrná měsíční výše podpory se snížila v důsledku snížení procentní výměry při delším pobírání podpory a zhoršující se výdělečné situaci, tím pádem poklesly i čisté peněžní příjmy domácností nezaměstnaných.

Graf 23 Vývoj spotřebních výdajů a čistého peněžního příjmu domácností nezaměstnaných

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Spotřební výdaje domácnosti nezaměstnaných ve sledovaném období rostly do roku 2009, zlom nastal v roce 2010. Peněžní příjmy v roce 2010 rostly, ale spotřební výdaje se meziročně snížily o 1,6 % a v roce 2011 meziročně klesly spotřební výdaje oproti roku předcházejícímu až o 5,4 %. Hlavním důvodem byla stoupající nezaměstnanost ale i zvyšování spotřebních výdajů. Výdaje na spotřebu se v roce 2011 zpomalily k čemuž přispěla i vyšší inflace a vliv daňových změn. Nejvyšší meziroční pokles v kategorii spotřebních výdajů nastal mezi léty 2010 a 2011 v kategorii zdraví kdy výdaje klesly meziročně o 63 %. Další skupinou výdajů, která klesla výrazněji jsou výdaje na vzdělávání, konkrétně o 24,27 %. V důsledku snižování podpory v nezaměstnanosti, která nastala v tomto roce a rušení pracovních míst, domácnosti nezaměstnaných se snažily omezit výdaje, které nejsou až tak nevyhnutné pro život.

Následující část bude zaměřená na trendové funkce spotřebních výdajů, které jsou nejobjemnější při domácnostech nezaměstnaných. Mezi nejobjemnější položky výdajů patří především výdaje na bydlení, potraviny a nealkoholické nápoje a výdaje na dopravu.

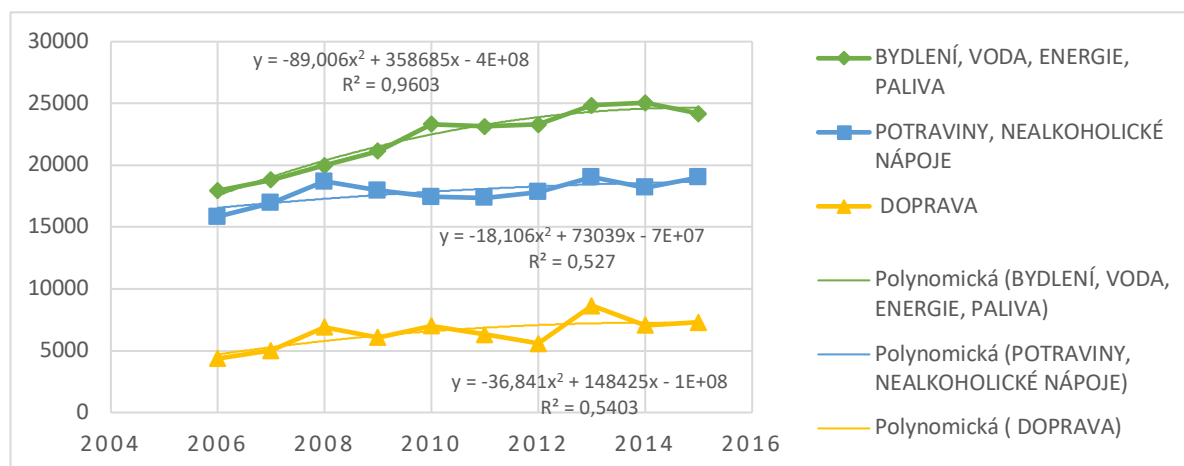
Nejobjemnější položkou u domácností nezaměstnaných jsou výdaje na bydlení, které se každý rok zvyšovaly až na rok 2011, kdy výdaje v této kategorii klesly. Domácnosti na základě vysokých výdajů v kategorii bydlení jsou nuceny snižovat výdaje v ostatních kategoriích, k zobrazení trendové funkce byla použita kvadratická funkce. Nejvyšší meziroční nárůst výdajů na bydlení byl zaznamenán v roce 2009, důvodem bylo zvýšení spotřebitelských cen při nájemných bytech. Výdaje na bydlení ve sledovaném období mají stoupající tendenci.

Potraviny a nealkoholické nápoje a výdaje spojené s touto kategorií vystihuje kvadratická funkce. Meziroční změny výdajů na potraviny a nealkoholické nápoje, jak je vidět i v grafu č. 24 nevykazují zásadní změny, přičemž domácnosti nezaměstnaných svoje peněžní příjmy využívají především k pokrytí základních výdajů a potřeb, a nemohou nijak zásadně ovlivnit jejich vývoj.

Poslední skupinou výdajů jsou výdaje na dopravu. Při této skupině výdajů byla rovněž použita kvadratická funkce, jelikož tu byl zaznamenán nejvyšší koeficient determinace. Výdaje na dopravu se nijak významně neodlišují od výdajů na dopravu v jiných skupinách domácností.

V roce 2013 byl zaznamenán výraznější nárůst v této kategorii, který nastal z důvodu zvýšení cen za pohonné hmoty.

Graf 24 Hlavní skupiny výdajů na spotřebu domácností nezaměstnaných a jejich trendy

Zdroje: ČSÚ, vlastní zpracování

Šetření životných podmínek v období hospodářské krize u domácností nezaměstnaných v roce 2009 až kolem 75 % domácností vycházelo se svými příjmy s obtížemi. Následně v roce 2010 se situace poněkud zhoršila a obtížně vycházelo se svým příjmem 89 % domácností nezaměstnaných a s velkými obtížemi dokázalo vyjít s daným současným příjmem až 41 % domácností nezaměstnaných. Týdenní dovolenou mimo domov si nemohlo dovolit v průměru kolem 80 % a v roce 2010 se toto číslo trochu snížilo a bylo to 72 % domácností v této kategorii. V souvislosti s nečekanými výdaji v roce 2009 kdy to bylo 8 000,- Kč a v roce 2010 8 500,- Kč by si jí nemohlo dovolit 83 % domácností nezaměstnaných. V souvislosti s touto kategorií domácností, které jsou specifitější od ostatních domácností, tyto domácnosti uvedly, že největší zátěží jsou pro ně výdaje na bydlení, které jsou velmi často spojeny s neuhrazením nájemného či výdajů na energie.

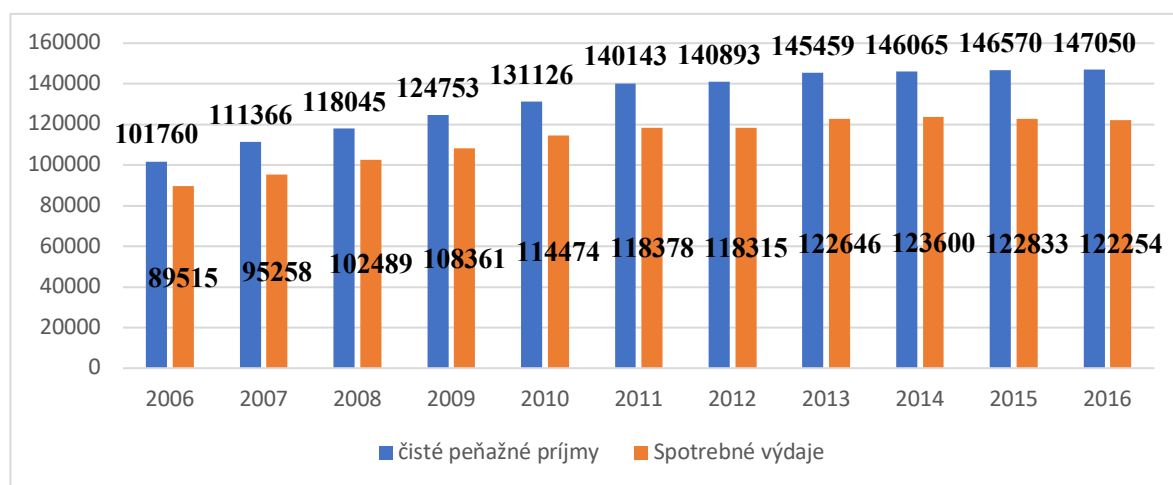
Skupina domácností důchodců

Skupina domácností důchodců je jednou z nejstabilnějších skupin domácností, jak je vidět v grafu č. 25, tak čisté příjmy mají v celém sledovaném období rostoucí tendenci. Domácností důchodců i v letech hospodářské krize vykazují nejvyšší nárůsty příjmů. Na tento nárůst měla vliv i vysoká inflace v letech 2008 a 2009 kdy čisté příjmy důchodců narostly v průměru kolem 5,5 %. V dalším roce 2010 se oproti příjmům ostatních skupin domácností nejvíce dařilo příjmům důchodců, kdy nárůst oproti minulému roku byl o 4,9 %

a v roce 2011 meziroční nárůst byl 6,4 %. V roce 2012 až 2015 měl růst příjmů důchodců nejnižší dynamiku růstu.

Spotřební výdaje domácnosti důchodců tak jako čisté příjmy rostly ve sledovaném období do roku 2011 rostly rychleji, od roku 2012 se výdaje na spotřebu zpomalily anebo mírně klesly. Dynamiku spotřeby důchodců ovlivňují peněžní příjmy a výdaje ale i spotřebitelské ceny a inflace.

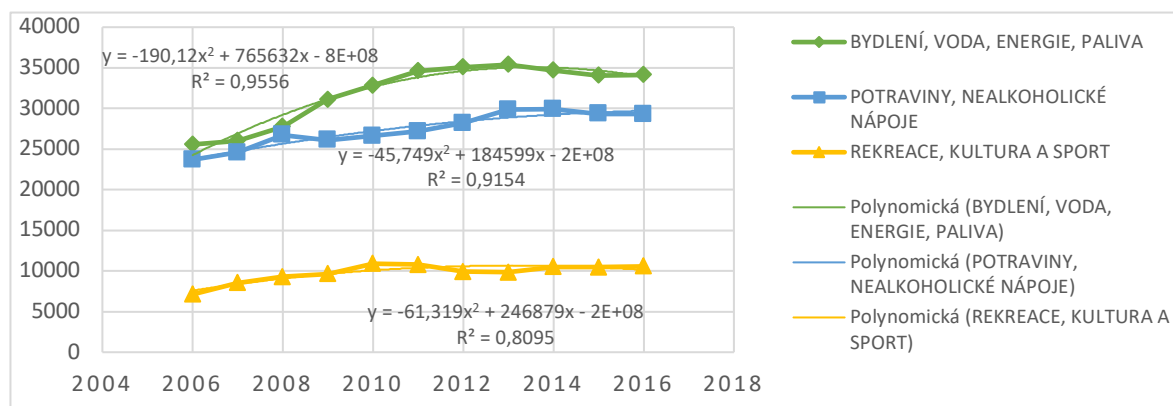
Graf 25 Vývoj výdajů na spotřebu a čistých peněžních příjmů u domácností důchodců

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Domácnosti důchodců používají největší podíl svých příjmů ke krytí výdajů na bydlení. Ve sledovaném období výdaje na bydlení u domácností důchodců vzrostly o 25 %. Důvodem vysokého nárůstu výdajů na bydlení u domácností důchodců je, že důchodci tráví více času doma, a tedy i spotřebují více energie, vody či tepla. Jak je vidět v grafu č. 26 výdaje na bydlení ve sledovaném období rostly. Z jednotlivých položek v oddíle bydlení byl největší nárůst zaznamenán právě u elektřiny, plynu a tepla.

Graf 26 Hlavní skupiny spotřebních výdajů domácností důchodců a jejich trendy

Zdroje: ČSÚ, vlastní zpracování

Druhou největší skupinou výdajů jsou potraviny a nealkoholické nápoje, jak je vidět z trendových funkcí, které vykazují, že výdaje v roce 2008 stouply na základě prudkého růstu spotřebitelských cen. Z grafu je vidět, že výdaje na potraviny mají opačný trend. Výdaje na bydlení v roce 2009 vzrostly o 10,8 % a výdaje na potraviny klesly o 2,5 % v důsledku toho, že v tomto roce v kategorii bydlení spotřebitelské ceny rostly mnohem rychleji než ceny potravin a nealkoholických nápojů. Tento trend pokračoval i v dalších letech ve sledovaném období.

Třetí nejobjemnější kategorií výdajů domácností nezaměstnaných jsou položky na rekreaci a kulturu. Jelikož domácnosti tím, že necestují do zaměstnání, nepotřebují nové elektronické spotřebiče či různé moderní produkty, tvoří více úspor a následně nato si mohou dovolit více utratit za kulturu či různou rekreaci. V grafu č. 26 je vidět, že výdaje na rekreaci a kulturu mírně rostly a znázorňuje jí kvadratická funkce.

Životní podmínky domácností důchodců dle jejich subjektivních názorů v letech hospodářské krize až 70 % důchodců v letech 2009, 2010 by s peněžními příjmy vycházelo buď lehce anebo s menšími problémy. Přibližně 50 % domácností důchodců si v letech krize nemohlo dovolit týdenní dovolenou a přibližně 44 % domácností důchodců by si nemohlo dovolit nečekané výdaje ve výši 8 000,- Kč a 8 500,- Kč v roce 2010.

Shrnutí analýzy

Z analýzy, která byla vyhotovená ze spotřebních výdajů a základního souboru domácností, které sledovala Statistika rodinných účtů vyplývá, že hospodářská krize v roce 2009 byla více krizová pro českou ekonomiku, ale všechny kategorie domácností se s krizí vyrovnaly mnohem lépe a výdaje domácností na spotřebu se výrazně neomezily. V krizovém období příjmy domácností měly sice nízký přírůstek a nerostly obvyklým tempem, ale ani při jedné kategorii domácností meziročně neklesly. Domácnosti zaměstnanců svůj nízký přírůstek čistých příjmů většinou vyrovnávaly především ušetřenými penězi z předcházejících let. Domácnostem neaktivních důchodců se jejich příjem během krizového období zvýšil především díky valorizaci a domácnosti nezaměstnaných, jak již bylo uvedeno výše byly podporovány hlavně formou zvýšení sociálních příjmů. Ze strany státu byly domácnosti osob výdělečně činných podporovány poskytováním daňových výhod, kdy se čistý příjem neodlišoval od hrubého tak výrazně.

6 Dotazníkové šetření

Dotazník je složen z 23 otázek, z nichž je 6 identifikačních. Celý dotazník je v příloze č. 7. Dotazník byl nejdříve testován na vzorku 5 domácností, jímž byl rozeslán elektronicky kvůli zjištění, zda jsou otázky srozumitelné a jednoznačné a dále byl zjištěn čas potřebný na vyplnění dotazníku a dostatečnost nabízených odpovědí.

V dotazníku byly uskutečněny menší stylistické změny a elektronický dotazník byl následně distribuován domácnostem Středočeského kraje. Rozesláno bylo 135 dotazníků. Návratnost byla vysoká, až 79,3 %.

První vlna elektronických forem dotazníků byla rozeslána pomocí emailů, a podílela se na ní samotná autorka, která je rozeslala svým přátelům, známým, kolegům a spolužákům.

Druhá vlna dotazníků byla následně rozeslána pomocí sociálních sítí a emailů. Zvolená forma elektronických dotazníků je pro respondenty výhodnější, jelikož je zde větší anonymita, časová flexibilita, dotazník mohou vyplnit kdekoliv, mají-li přístup k internetu. Dotazník byl rozeslán v průběhu prosince 2019 do Středočeského kraje, okresy: Kladno, Beroun, Benešov, Kolín, Mělník, Mladá Boleslav, Nymburk, Praha-Západ a Praha-Východ.

6.1 Cíl a výzkumné hypotézy

Cílem dotazníkového šetření bylo vysledovat, jak subjektivně pocítují domácnosti ve vybraném kraji svojí životní úroveň, ale i spotřební chování či vývoj ekonomické situace země.

Na základě předcházející kapitoly a jejich závěrů byly pro dotazníkové šetření stanoveny následující hypotézy, které na základě dotazníku budou buď potvrzeny anebo vyvráceny.

Hypotéza 1: Za předpokladu, že životní úroveň je propojená s mírou uspokojování materiálních životních podmínek, budou domácnosti pobírající nejvyšší příjmy konkrétní domácnosti zaměstnanců s vyšším vzděláním a osoby výdělečně činné deklarovat vyšší spokojenost se svou životní úrovní.

Hypotéza 2: Předpoklad, že domácnosti věří ve zlepšení ekonomické situace, bude spíše zaznamenán u kategorie domácnosti, které hodnotí kladně anebo spíše kladně svou současnou životní úroveň.

Hypotéza 3: V případě, že se domácnosti zaměstnanců musely v době hospodářské krize, spolehnout na sebe tím, že vyvažovaly dopady hospodářské krize svými úsporami, budou tyto domácnosti právě ty, které v rámci reakce na krizi střídaly své spotřební chování, a hlavně v omezování spotřeby.

6.2 Výzkumný vzorek respondentů

Malý (2008) uvádí, že sociodemografické znaky respondentů, by měly být zařazeny do závěrečné části dotazníku, ale při vyhodnocování výsledků dotazníku byly tyto otázky přesunuty do přední části, aby se osoby, které dotazník vyplnily představily.

Pohlaví respondentů

Údaje v tabulce č 17, zaznamenávají zastoupení žen a mužů v dotazníkovém šetření. Z odpovědí získaných z dotazníků bylo zjištěno, že z celkového počtu 107 respondentů, dotazník vyplnilo 74 (69 %) žen a 33 (31 %) mužů.

Tabulka 17 Pohlaví respondentů

Odpověď	Počet	%
Muž	33	31
Žena	74	69
Celkově	107	100

Zdroj: vlastní zpracování

Větší počet zastoupení žen v odpovědích respondentů v dotazníku nehrají velkou roli, jelikož otázky v dotazníku jsou sestaveny a týkají se celé domácnosti, a nikoliv jednotlivé osoby.

Věk respondentů

V následující tabulce č. 18 zobrazuje věkové složení jednotlivých respondentů, kteří vyplnili dotazník. V dotazníku bylo zvolených 5 věkových skupin, od mladých lidí až po osoby starší. Z šetření bylo zjištěno, že dotazníku se zúčastnilo všech 5 skupin domácností.

Tabulka 18 Věk respondentů

Odpověď	Počet odpovědí	%
18–25	31	29
26–35	10	9
36–45	62	58
46–60	2	2
61 a více	2	2
Celkově	107	100

Zdroj: vlastní zpracování

Jak vyplývá z tabulky č. 18 nejpočetnější skupinou respondentů je kategorie 36–46 let. Ve Středočeském kraji je průměrný věk obyvatel kolem 40 let.

Místo bydliště respondentů

Na základě odpovědí z dotazníkového šetření vyplynulo, že většina respondentů žije ve městě. Z tabulky je vidět, že převážná většina respondentů konkrétně 90 % žije ve městě, zbylých 8 % uvedlo že žije v okolitých vesnicích. Pouhá 2 % uvedla, že v průběhu roku střídavě žijí ve městě ale i na venkově, tato odpověď byla uvedena na základě osobní zkušeností autorky.

Tabulka 19 Místo bydliště respondentů

Odpověď	Počet odpovědí	%
Na venkově	9	8
Ve městě	96	90
Střídavě ve městě a na venkově	2	2
Celkově	107	100

Zdroj: vlastní zpracování

Vzdělání respondentů

Odpovědi v následující tabulce č. 20 ukazují na nejvyšší dosažené vzdělání respondentů. Největší zastoupení respondentů – 45 % dosáhlo vysokoškolské vzdělání, středního vzdělání s maturitou dosáhlo 20 %, ale větší zastoupení respondentů mají respondenti, kteří mají dosažené vzdělání s výučním listem. Dotazník vyplnil i jeden respondent se základním vzděláním a jeden respondent s vyšším odborným vzděláním.

Tabulka 20 Vzdělání respondentů

Odpověď	Počet odpovědí	%
Základní	1	1
S výučním listem	35	33
Středoškolské s maturitou	22	20
Vyšší odborné	1	1
Vysokoškolské vzdělání	48	45
Celkově	107	100

Zdroj: vlastní zpracování

Složení domácností respondentů

Tabulka č. 21 poskytuje informace o složení domácností respondentů. 47 % respondentů uvedlo, že v domácnosti žije so svojí partnerem/kou či manželem/kou. Dalšími početnými skupinami respondentů byli jednotlivci, kteří zastupují 22 % respondentů. 25 % respondentů jsou rodiče s dětmi. Poslední skupinou jsou domácnosti vícegenerační, tvořící 6 % respondentů.

Tabulka 21 Složení domácností

Odpověď	Počet odpovědí	%
Jednotlivec	24	22
Rodič/e s dítětem/mi	27	25
Manželé/partneři žijící bez dětí	50	47
Vícegenerační domácnost	6	6
Celkově	107	100

Zdroj: vlastní zpracování

Domácnosti dle osoby v jejím čele

Zařazení domácností dle osoby v čele domácností je důležitá otázka vzhledem k porovnání skupin domácností, ale i v rámci výzkumných hypotéz. Nejpočetnější skupinou, která dotazník vyplnila jsou osoby zaměstnanecké s vyšším vzděláním a to konkrétně 62 %. Skupina zaměstnanců s nižším vzděláním tvoří 17 % a osoby samostatně výdělečně činné tvoří 16 %. Dotazník byl vyplněn pouze 2 osobami důchodců a 3 osobami nezaměstnaných.

Tabulka 22 Domácnosti dle osoby v jejím čele

Odpověď	Počet odpovědí	%
Zaměstnanecká s nižším vzděláním	18	17
Zaměstnanecká s vyšším vzděláním	67	62
Osoby samostatně výdělečně činné	17	16
Nezaměstnaní	3	3
Důchodci	2	2
Celkově	107	100

Zdroj: vlastní zpracování

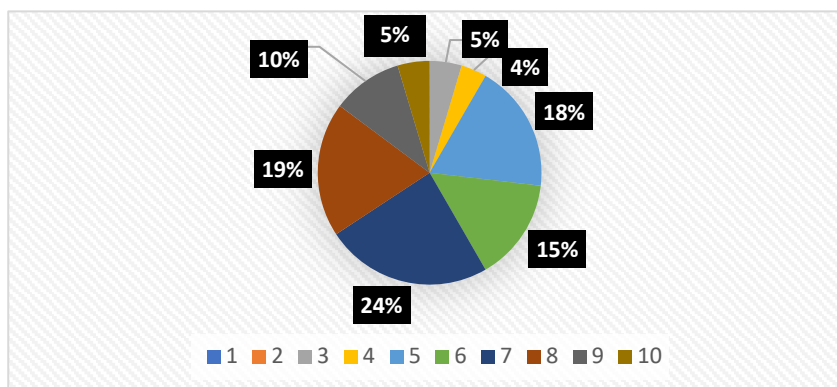
6.3 Dotazníkové šetření

V následující podkapitole bude provedeno vyhodnocení vlastního dotazníkového šetření a potvrzení, či vyvrácení hypotéz uvedených výše, dotazník je příloze č. 7.

Otázka č. 1: Vyjádřete pomocí stupnice 1 až 10 svůj vlastní názor na přítomnou ekonomickou situaci v ČR (1- nejhorší, 10- nejlepší)

První otázka se zaměřovala a týkala toho, jak respondenti vidí současnou ekonomickou situaci v České republice. V grafu č. 27 jsou zachyceny výsledky, které ukazují, jak respondenti hodnotí ekonomickou situaci. Z výsledků vyplývá, že současnou situaci vnímají spíše pozitivně než negativně. Respondenti nejčastěji hodnotili známkou 7, z toho vyplývá, že ekonomickou situaci v České republice hodnotili spíše nadprůměrně. 21 % respondentů zvolilo i střední cestu, že ekonomická situace je průměrná. Nízká hodnocení jsou v této otázce spíše ojedinělé.

Graf 27 Hodnocení současné ekonomické situace v ČR

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 2: Jak byste ohodnotili životní úroveň Vaší domácnosti?

Respondenti ohodnotili svou životní úroveň spíše kladně. Jak vyplývá z tabulky č. 23 více než polovina – konkrétně 55 % respondentů hodnotí svou životní úroveň spíše dobře. 23 % se přiklání k odpovědi, že jejich životní úroveň není ani dobrá ani zlá. Velice kladně hodnotilo svojí životní úroveň 21 % dotázaných. Svojí životní úroveň hodnotí spíše zle pouze 3 % respondentů a jenom 1 % hodnotí svou životní úroveň jako velice zlou.

Tabulka 23 Hodnocení životní úrovně domácností respondentů

Odpověď	Počet odpovědí	%
Velice dobrá	22	20
Spíše dobrá	58	55
Ani dobrá ani zlá	23	21
Spíše zlá	3	3
Velice zlá	1	1
Celkově	107	100

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 3: Jaký je cíl Vaší domácnosti do budoucna?

O cílech domácností respondentů ohledně jejich životní úrovně v budoucnu, hovoří výsledky jasně. Až 67 % chce zvýšit svojí životní úroveň. Respondenti, kteří označili tuto odpověď

by chtěli svoje podmínky zlepšit a do budoucna budou chtít podniknout nějaké kroky, jelikož se svou životní úrovní nejsou spokojeni. Odpovědi na to, jak chtějí zlepšit svojí životní úroveň bude poskytovat následující otázka č. 4. Udržet svou životní úroveň by chtělo kolem 29 % dotázaných a 4 % respondentů neplánuje do budoucna svojí životní úroveň zvýšit či udržet.

Tabulka 24 Cíle do budoucna domácností ohledem životní úrovně.

Odpověď	Počet odpovědí	%
Zvýšit životní úroveň	72	67
Zachovat životní úroveň	30	29
Do budoucna neplánují	5	4
Celkově	107	100

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 4: V případě, že do budoucna plánujete životní úroveň zvýšit, uveďte, jak byste toho chtěli dosáhnout?

V této otázce respondenti měli uvést, jak by chtěli zvýšit svojí životní úroveň, na výběr měli buď předem vyplněné odpovědi, ale rovněž měli možnost navrhnout i svou vlastní odpověď. Zvýšit svojí životní úroveň, znamená pro každého z nás něco jiného a je mnoho faktorů, které ovlivňují naši životní úroveň.

Mezi nejčastější odpovědi na tuto otázku je právě změna zaměstnání, kterou uvedlo 46 respondentů. Respondenti dále odpovídali, že by chtěli více šetřit a vytvářet úspory, konkrétně 27 respondentů a 23 respondentů odpovědělo, že zvýšit životní úroveň by chtěli změnou životního stylu. Konkrétně 12 respondentů uvedlo, že pro zvýšení životní úrovně by se přesahovali i do jiného města či země. Mezi další odpovědi patřilo pobírání úvěrů či půjčky, pro něž by se rozhodlo 7 respondentů. Koupě bytu, domu či auta, tak odpověděli 2 respondenti. Následně 1 respondent odpověděl, že by svojí životní úroveň zvýšil otevřením nové provozovny. Jeden respondent uvedl, že zvýšit životní úroveň se pokusí investováním a tvorbou pasivního příjmu.

Otázka č. 5: Jak Vaše domácnost vystačuje so současným příjmem?

V následující otázce respondenti odpovídali, jak dokážou vyjít z jejich měsíčního příjmu, zda lehce, či obtížně. Z tabulky č. 25 vyplývá, že téměř polovina respondentů se svým příjmem dokáže vyjít spíše lehce konkrétně 41 %. 31 % dotázaných odpovědělo, že se svým současným příjmem dokážou vyjít lehce. Až 15 % dokáže vyjít s příjmem velmi lehce. Na druhé straně ve Středočeském kraji dokáže spíše obtížně vyjít 8 % a 3 % respondentů označilo odpověď obtížně. Velice obtížně vyjít se svým současným příjmem dokážou 2 % dotázaných.

Tabulka 25 Hospodaření domácností respondentů s měsíčními příjmy

Odpověď	Počet odpovědí	%
Velice lehce	16	15
Lehce	34	31
Spíše lehce	43	41
Spíše obtížně	9	8
Obtížně	3	3
Velice obtížně	2	2
Celkově	107	100

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 6: Dokáže Vaše domácnost ze současného příjmů vytvářet úspory?

V případě, že spotřeba domácností poklesne, lze usuzovat, že domácnosti část svého příjmů použijí k vytváření úspor. Na následující otázku ohledem tvorby úspor respondenti odpovídali způsobem uvedeným v tabulce č. 26.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že až 73 % respondentů ze svých příjmů dokáže vytvářet úspory, konkrétní odpověď „rozhodně ano“ označilo 30 % respondentů a 43 % dotázaných označilo odpověď „spíše ano“. Na druhé straně 27 % dotázaných nedokáže ze svých příjmů vytvářet úspory, konkrétně 6 % označilo odpověď „rozhodně ne“. Odpověď „spíše ne“ označilo 21 %, u některých z těchto domácností se můžeme domnívat, že v příznivých obdobích anebo při omezení nějakých druhů zboží a služeb je schopno vytvářet určité úspory.

Tabulka 26 Schopnost vytvářet úspory z příjmů domácností

Odpověď	Počet odpovědí	%
Rozhodně ano	32	30
Spíše ano	45	43
Spíše ne	23	21
Rozhodně ne	7	6
Celkově	107	100

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 7: Změnil se Váš měsíční příjem za poslední 3 roky?

Příjmy domácností respondentů za poslední 3 roky se zvýšily. Tuto odpověď označilo až 81 % respondentů. Konkrétně těmito osobami mohou být učitelé, lékaři, sestřičky. Celkové příjmy respondentů se nezměnily u 18 % dotázaných. Pouze jeden z dotázaných označil, že se jeho příjmy za poslední 3 roky snížily.

Tabulka 27 Změna měsíčního příjmů respondentů v horizontu posledních 3 let

Odpověď	Počet odpovědí	%
Zvýšil	87	81
Nezměnil	19	18
Snížil	1	1
Celkově	107	100

Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 8: Upravili se Vaše spotřební návyky v reakci na ekonomickou krizi?

V následující tabulce č. 28 jsou výsledky na otázku, jak na respondenty působila hospodářská krize. U této otázky je důležitým aspektem uvědomění si jaké změny v důsledku krize opravdu proběhly. Respondenti nejčastěji odpovídali, že jejich spotřební návyky se v důsledku krize nezměnily a to konkrétně 42 %. Naopak 36 % respondentů uvedlo, že jejich spotřební návyky se změnily buďto nepatrně jak odpovědělo 31 % anebo 5 % uvedlo, že se jejich spotřební návyky změnily výrazně. V souvislosti s touto otázkou 22 % respondentů uvedlo, že to nedokážu posoudit.

Tabulka 28 Změna spotřebních návyků dotázaných v závislosti na hospodářskou krizi

Odpověď	Počet odpovědí	%
Ano, výrazně	5	5
Ano, nepatrně	33	31
Ne, vůbec	45	42
Nedokážu odpovědět	24	22
Celkově	107	100

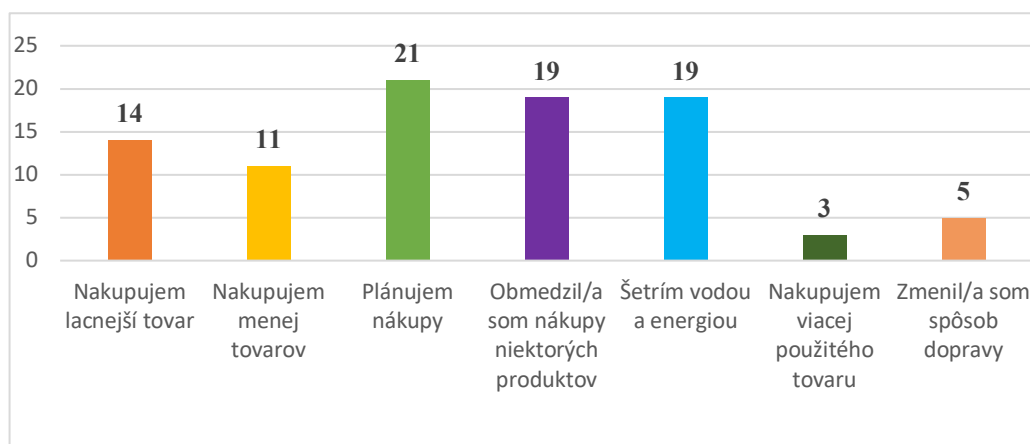
Zdroj: Vlastní zpracování

Otázka č. 9: Jakým způsobem se změnilo Vaše spotřební chování? (možnost výběru více odpovědí)

V následující otázce č. 9 měli respondenti konkretizovat jakým způsobem se změnily jejich spotřební návyky v souvislosti s hospodářskou krizí. V otázce měli respondenti na výběr celkově 8 odpovědí, ale pro úplnost byla poskytnutá respondentům i odpověď „jiné“, z výsledků dotazníku tyto varianty odpovědí byly dostačující.

V následujícím grafu můžeme vidět, jak respondenti odpovídali na způsob změny spotřebitelského chování respondentů v důsledku hospodářské krize. Z grafu č. 28 vyplývá, že respondenti nejčastěji odpovídali že plánují nákupy – konkrétně 21 respondentů, 19 respondentů označilo odpověď, že by omezili nákupy určitých produktů anebo šetřili energiemi či vodou. Nákup levnějšího zboží označilo 14 respondentů a 11 respondentů odpovědělo, že by nakupovali méně zboží. Pouze 5 respondentů odpovědělo, že by změnili způsob dopravy a 3 respondenti odpověděli, že nakupují použité zboží.

Graf 28 Způsob změny spotřebitelského chování respondentů v závislosti na krizi

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 10: Změnili jste nějakým způsobem nákup pochutin jako sú chipsy, čokoláda, káva?

Následující dotaz se zaměřoval na nákup pochutin, mezi které můžeme zařadit chipsy, oříšky, čokolády, sušenky, bonbóny, různé druhy sladkostí. Tabulka níže zobrazuje údaje, zda domácnosti omezili nákup těchto pochutin. Na tuto otázku odpovědělo 21 respondentů možností NE a 8 respondentů odpovědělo, že omezili nákup pochutin. Možnost nevím využilo 11 respondentů.

Tabulka 29 Omezení nákupu pochutin

Odpověď	Počet odpovědí	%
Ano	8	20
Nevím	11	28
Ne	21	52

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 11: Řekli byste, že si dopřejete volnočasové aktivity stejně jako před krizí?

V dnešní době, každý potřebuje nějaký čas anebo aktivitu na odreagování se jako například dovolená, sport anebo kultura. Otázka zněla, zda si domácnosti Středočeského kraje mohou dovolit volnočasové aktivity stejně jako před krizí. V tabulce níže jsou uvedeny údaje, z nichž vyplývá, že až 70 % respondentů si může časové aktivity dopřát stejně často jako v období před krizí. Naopak 13 % uvedlo, že si tyto aktivity dovolit nemohou a 17 % respondentů uvedlo, že na tuto otázku neumí odpovědět.

Tabulka 30 Volnočasové aktivity

Odpověď	Počet odpovědí	%
Ano	75	70
Nevím	18	17
Ne	14	13
Celkově	107	100

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 12: Máte osobní zážitek s tzv. „utahováním opasku“?

Následující otázka se řadí mezi filtrační, která má vyjádřit osobní zkušenost domácnosti dotázaných s tzv. „utahováním opasku“ a následně rozděluje respondenty dle toho, zda se mohou dále k danému problému konkrétněji vyjádřit anebo nikoliv.

Tento pojem se často spojuje s vládními opatřeními, jako bylo např. zvyšování sazeb DPH, zvyšování spotřebních daní, zprísňení vyplácení sociálních dávek a mnoho dalších. Všechny mají vesměs negativní dopad i na domácnosti a na jejich spotřebu a tím pádem omezují spotřebu a snaží se vytvářet úspory.

Z tabulky č. 31 vyplývá, že respondenti se skoro rovnoměrně rozdělili na dvě poloviny. Zkušenost s utahováním opasku má 49 % respondentů a 46 % respondentů s utahováním opasku zkušenost nemá a 5 % označilo možnost nevím a tento pojem neznají.

Tabulka 31 Osobní zkušenosti respondentů s "utahováním opasku"

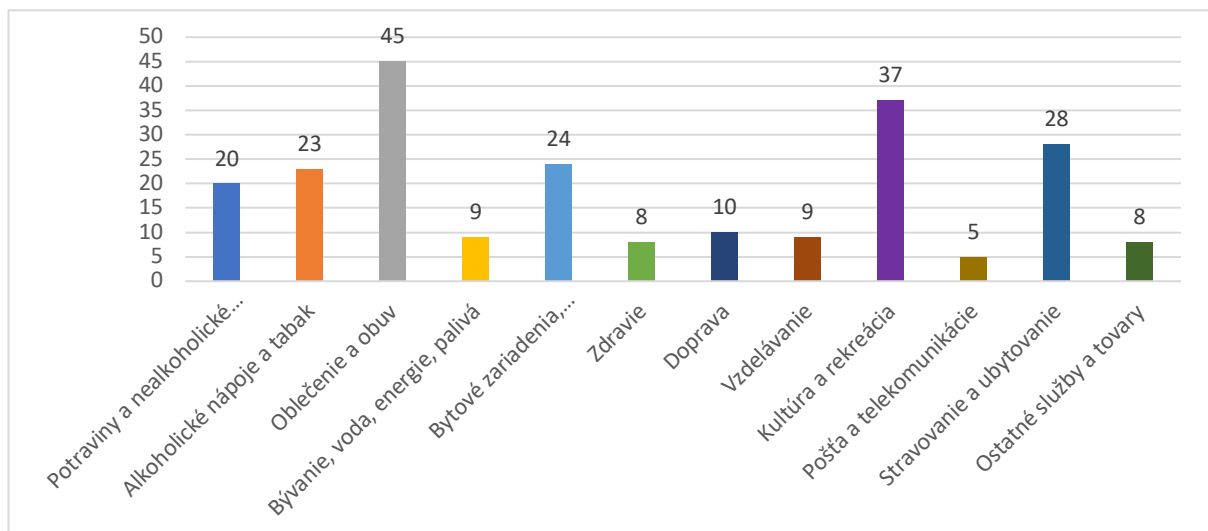
Odpověď	Počet odpovědí	%
Ano	54	49
Ne	47	46
Nevím, co tento pojem znamená	6	5
Celkově	107	100

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 13: Jakých oblastí ve vaší domácnosti se utahování opasku týkalo?

Z výsledků předcházející 12 otázky vyplynulo, že 54 respondentů má zkušenost s utahováním opasku. V následující otázce měli respondenti více specifikovat jakých oblastí se toto tzv. utahování opasku týkalo, na výběr měli vícero variant odpovědí. Graf č. 29 poskytuje údaje jakých oblastí se toto omezení týkalo.

Graf 29 Osobní zkušenost s "utahováním opasku" u konkrétních skupin výdajů

Zdroj: vlastní zpracování

Z výsledků odpovědí respondentů vyplývá, že se utahování opasku nejvíce dotklo skupiny výdajů na oblečení a obuv, tato skupina je jasným příkladem zbytečného zboží, konkrétně 45 dotázaných označilo tuto odpověď.

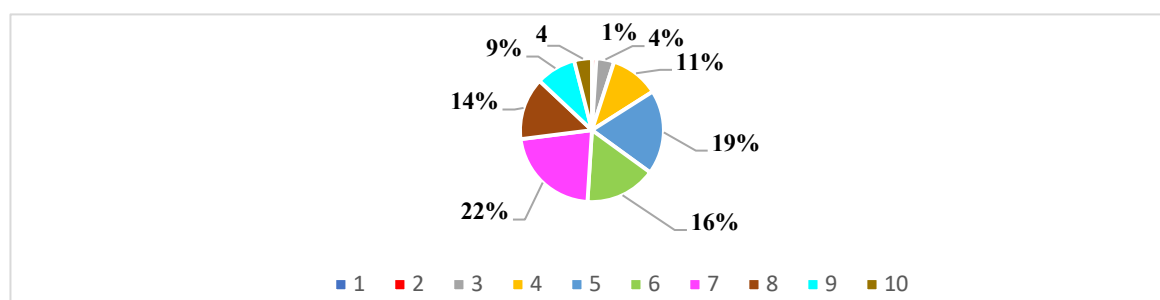
Druhou výraznou skupinou, kterou respondenti omezovali nejčastěji je kultura a rekreace, ať už jsou to výlety po tuzemsku anebo do zahraničí, tyto výdaje jsou pro domácnosti velkou zátěží, jelikož se jedná o poměrně velké částky v řádech tisíců, a právě toto může být důvod proč respondenti omezovali právě tuto oblast. S kategorií rekreace a kultury je velmi úzce spojená s kategorií výdajů na ubytování a stravování. Domácnosti dotázaných omezily i výdaje na alkoholické nápoje a potraviny a nealkoholické nápoje. Výdaje na potraviny domácnosti omezili i z důvodů, že ceny potravin vzrostly díky zvýšení nepřímých daní ale i důvod, že domácnosti nechtěly plýtvat potravinami.

Otázka č. 14: Vyjádřete pomocí stupnice 1 až 10 svůj vlastní názor na budoucí ekonomickou situaci v ČR v období následujících 5 let (1- nejhorší, 10- nejlepší)

V otázce č. 14 měli respondenti vyjádřit svá očekávání ohledem budoucího ekonomického vývoje ČR, výsledky jsou zobrazeny v následujícím grafu č. 30. Respondenti hodnotí budoucí ekonomický vývoj spíše kladně. Více než polovina, konkrétně 65 % respondentů označilo, že budoucí ekonomický vývoj hodnotí kladně, takže na stupnici 6 až 10. Záporně vidí budoucí ekonomickou situaci 35 % respondentů. Z toho většina respondentů ohodnotila,

budoucí ekonomickou situaci na stupnici 5 a to konkrétně 19 %, 11 % označilo na stupnici bod 4, 1 respondent ohodnotil že budoucí ekonomická situace se zhorší a označil bod na stupnici 2. I přes četná negativní převažují vyjádření pozitivní na budoucí vývoj ekonomické situace.

Graf 30 Posuzování budoucího ekonomického vývoje v ČR

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 15: Plánujete v příštích 12 měsících více šetřit?

V tabulce č. 32 jsou zachyceny odpovědi respondentů ohledem úmyslu, zda plánují v následujícím roce více spořit. Z výsledků zachycených v tabulce vyplývá, že až 73 % respondentů plánuje v nejbližších 12 měsících více spořit, což nasvědčuje tomu, že domácnosti jsou ještě opatrné při výdajích a chtějí si udržet své úspory.

Spořit nebude přibližně 14 % a hlavním důvodem bude, že nemají z čeho úspory vytvářet, což bylo už zjištěno i v předcházejících otázkách. Přibližně 13 % odpovědělo „nevím“.

Tabulka 32 Plánování vytváření úspor v následujících 12 měsících

Odpověď	Počet odpovědí	%
Ano	78	73
Ne	15	14
Nevím	14	13
Celkově	107	100

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 16: Plánujete v následujících 12 měsících větší investici (koupě auta, bytu, domu)?

Na následující otázku většina respondentů odpověděla, že nebude investovat své finanční prostředky do koupě auta, domu či bytu, konkrétně 49 %. Následně 39 % dotázaných uvedlo,

že chtějí v následujících 12 měsících investovat do nákupu domu či bytu. 12 % respondentů odpovědělo, že zatím neví, zda budou moct investovat větší obnos peněz v následujících 12 měsících.

Tabulka 33 Plány respondentů investovat větší obnos finančních prostředků v následujícím roce

Odpověď	Počet odpovědí	%
Ano	41	39
Ne	53	49
Nevím	13	12
Celkově	107	100

Zdroj: vlastní zpracování

Otázka č. 17: Jestliže, o investici neuvažujete, ztotožňujete se s následujícím výrokem? „Neuvažuji o investici z důvodů obavy o vlastní ekonomickou situaci.“

Na předcházející dotaz odpovědělo 53 respondentů, že větší investici v následujícím roce nebudou realizovat, proto následující otázka byla zaměřená na to, zda domácnosti neuvažují o investici v důsledku obavy o svojí ekonomickou situaci. Z tabulky č. 34 vyplývá, že pouze 28 % respondentů neuvažuje o investici z důvodů obavy o vlastní ekonomickou situaci. Pravděpodobně předpokládají, že se jejich finanční situace v nejbližších měsících zhorší, anebo mohou mít obavu ze ztráty zaměstnání. Na druhé straně 72 % dotázaných neuvažuje o investici z jiného důvodů. Důvodem může být nedostatek finančních prostředků anebo se domácnosti nechtějí zadlužovat půjčkami.

Tabulka 34 Ztotožnění se s výrokem o obavě vlastní ekonomické situace v následujícím roce.

Odpověď	Počet odpovědí	%
Ne	38	72
Ano	15	28
Celkově	53	100

Zdroj: vlastní zpracování

6.4 Zhodnocení dotazníkového šetření

Cílem dotazníkového šetření bylo konstatovat jaké je subjektivní cítění domácností respondentů ve Středočeském kraji na ekonomický vývoj země nebo spotřební chování domácností ale i jejich životní úroveň. Na základě výsledků bude v následující podkapitole zhodnoceno dotazníkové šetření v souladu s jeho cílem. Na základě závěrů dotazníkového šetření budou rovněž vyhodnoceny i výzkumné hypotézy stanovené před vyhotovením výzkumu.

Z výsledků, které vyplývají z otázky č. 2 zaměřené na hodnocení životní úrovně dotázaných se zjistilo, že domácnosti respondentů hodnotí svojí životní úroveň spíše kladně, konkrétně 55 % uvedlo, že jejich úroveň je spíše dobrá a 20 % uvedlo, že jejich úroveň je velmi dobrá. Domácnosti inklinovaly i k neutrální odpovědi, která vyjadřovala, že jejich životní úroveň je průměrná, tuto odpověď uvedlo 21 % respondentů.

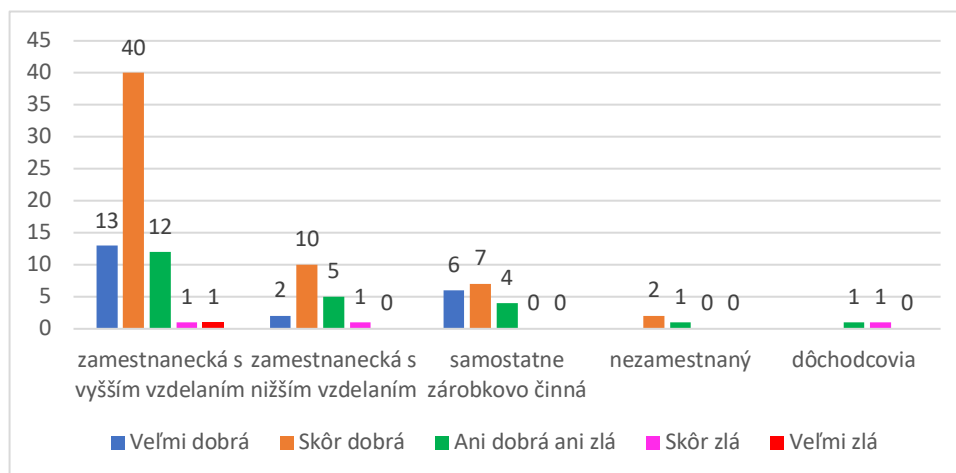
V následujícím grafu č. 31 jsou zhodnoceny životní úrovně dle osoby v čele domácnosti. Mezi nejspokojenější domácnosti so svojí životní úrovni jsou domácnosti zaměstnanců s vyšším vzděláním. Právě tato skupina domácností hodnotila svojí úroveň jako dobrou, konkrétně 40 respondentů a 13 respondentů uvedlo, že jejich úroveň je velmi dobrá, 12 respondentů se vyjádřilo, že jejich životní úroveň je průměrná, ani dobrá ani zlá. Jeden respondent s vyšším vzděláním uvedl, že jeho úroveň je spíše zlá a jeden uvedl, že je velmi zlá.

U osob samostatně výdělečně činných je spokojenost so svojí životní úrovni dobrá, konkrétně 6 respondentů uvedlo, že jejich životní úroveň je velmi dobrá, 7 respondentů uvedlo, že je dobrá a 6 respondentů zhodnotilo, že jejich životná úroveň je průměrná. Ani jeden respondent neuvedl, že by jejich životní úroveň byla velmi zlá anebo zlá.

U zaměstnanců s nižším vzděláním je spokojenost so svou životní úrovni spíše dobrá, tuto možnost vybralo konkrétně 10 respondentů a 5 respondentů tvrdí, že jejich životní úroveň je průměrná. Pouze dva respondenti označili, že jejich životní úroveň je velmi dobrá. Naopak jeden respondent se svou životní úrovni není velmi spokojen a značil odpověď „spíše zlá“.

Skupiny domácností, které hodnotily svojí životní úroveň průměrně anebo spíše špatně byly především domácnosti nezaměstnaných anebo důchodci.

Graf 31 Zhodnocení životní úrovně dle osoby v čele domácnosti

Zdroj: vlastní zpracování

Hypotéza H1 byla na základě výsledků dotazníkového šetření potvrzena.

Jak vyplývá s předcházejícího grafu č 31 největší spokojenost so svou životní úrovní vyjádřily domácnosti zaměstnanců s vyšším vzděláním a domácnosti osob samostatně výdělečně činných. Proto bolo dále analyzováno, jaké nejvyšší získané vzdělání měli respondenti, kteří dotazník vyplnili.

Z výsledků dotazníku bylo zjištěno, že největší spokojenost se svou životní úrovni uvedli respondenti s vysokoškolským vzděláním až 82 % a zbylých 18 % respondentů byly převážně osoby s ukončeným středoškolským vzděláním s maturitou, tyto osoby měly převážně v čele své domácnosti osoby samostatně výdělečně činné. Na základě šetření, z něhož vyplynulo, že životní úroveň vedle výšky příjmů úzce souvisí i s úrovní vzdělání domácností.

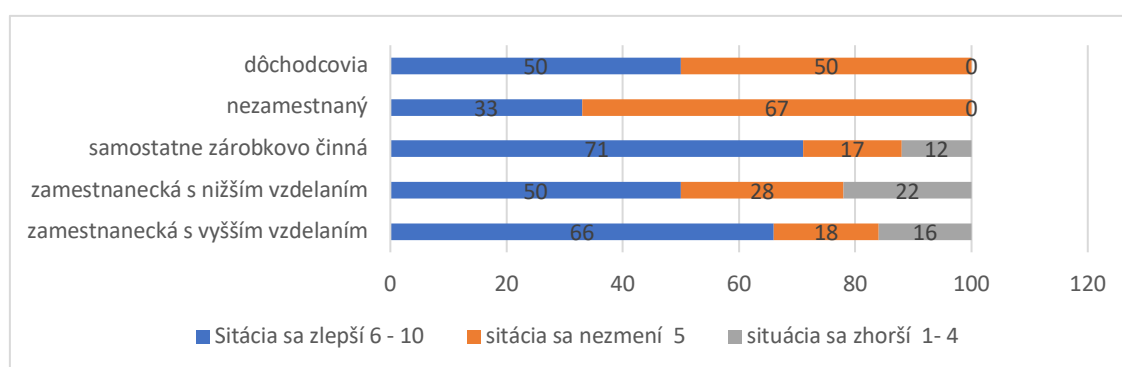
V otázce č. 1 se měli respondenti vyjádřit k subjektivnímu citění ohledem vývoje ekonomické situace země a na základě výsledků bylo zjištěno, že respondenti posuzují současnou ekonomickou situaci ČR spíše pozitivně než negativně. Následně s touto otázkou souvisela otázka č. 14, která se ptala na očekávání do budoucna. Respondenti ve Středočeském kraji na tuto otázku odpovídali, že čekají v nejbližších letech zlepšení ekonomiky země.

Jak ukázalo z vyhodnocení hypotézy H1, nejvíce spokojeni jsou se svou životní úrovní právě domácnosti osob samostatně výdělečně činných a domácností s vyšším vzděláním, právě

tyto domácnosti jsou optimističtější i v ohledu na budoucí ekonomický vývoj země, což ukazuje i graf. č 32.

Domácnosti s vyšším vzděláním si myslí, že se ekonomická situace v nejbližších letech zlepší, konkrétně 66 % a pouze 16 % dotázaných si myslí, že se hospodářský vývoj zhorší. Optimističtější výhled do budoucnosti ekonomického vývoje mají domácnosti samostatně výdělečně činné, kde si 71 % respondentů myslí, že se hospodářský vývoj zlepší a 12 % se domnívá, že se zhorší.

Graf 32 Hodnocení budoucího vývoje ekonomické situace ČR dle osoby v čele domácnosti

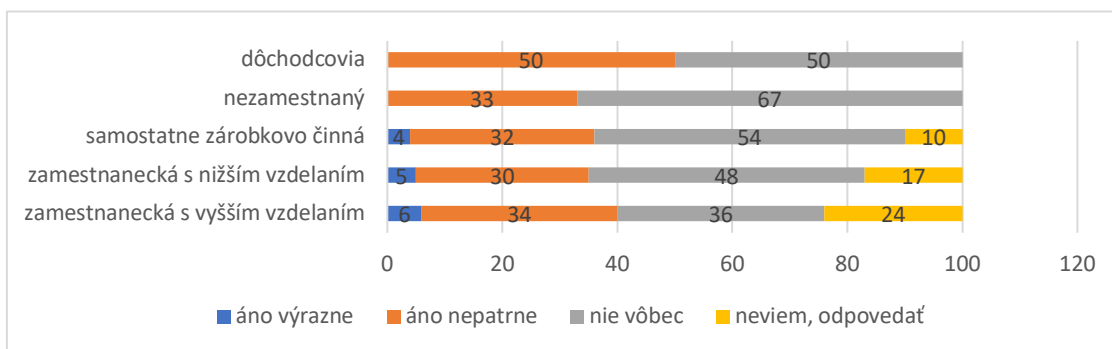
Zdroj: vlastní zpracování

Domácnosti nezaměstnaných ohodnotily budoucí ekonomický vývoj země nejhůře, důvodem může být i vyšší míra nezaměstnanosti ve Středočeském kraji (v roce 2017 byla 3, 17 %), přičemž není nejvyšší z ostatních krajů, ale není ani nejnižší, což může v domácnostech způsobovat, že čekají zhoršení ekonomické situace.

Hypotéza H2 je na základě vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření potvrzena pouze z části, a to u domácnosti zaměstnanců s vyšším vzděláním.

Na změny spotřebních návyků domácností respondentů, které nastaly v důsledku ekonomické krize byly vymezeny v dotazníku otázky č. 8–11. Z výsledků dotazníku na tyto otázky můžeme konstatovat, že změnu spotřebního chování v důsledku krize uvedlo 36 % dotázaných a 22 % na tuto otázku neumělo odpovědět. Vliv ekonomické krize na jednotlivé kategorie domácností vykazoval přibližně podobné rysy. V následujícím grafu č. 33 je vidět, že změna spotřebního chování se u domácností pohybuje v rozmezí od 35 % až do 50 %. V průměru 36 % označilo změnu spotřebních návyků odpovědí „ano, nepatrně“.

Graf 33 Typy domácností a jejich změny spotřebních návyků v reakci na krizi

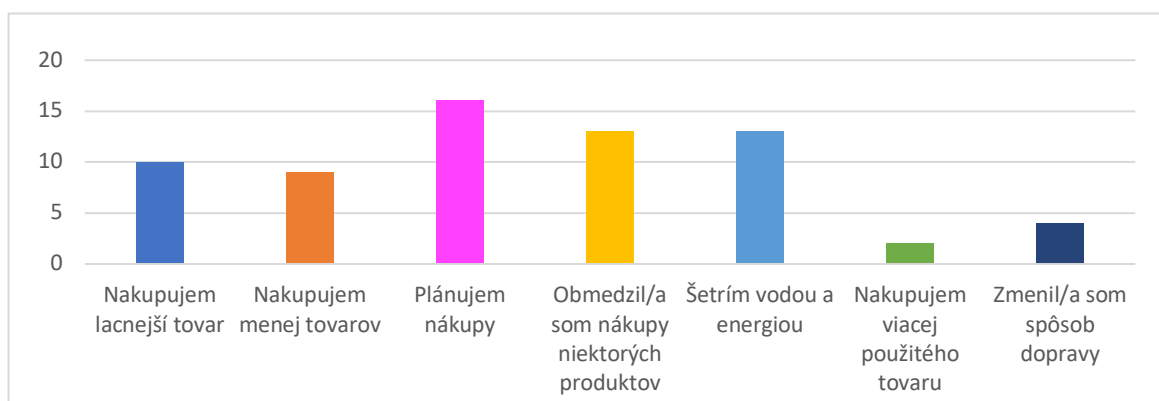

Zdroj: vlastní zpracování

Respondenti domácností osob samostatně výdělečně činných a důchodců a nezaměstnaných svoje spotřební návyky v reakci na krizi neměnili vůbec, konkrétně se jednalo o přibližně 50 % dotázaných. U ostatních dvou skupin domácností se tato odpověď pohybovala v rozmezí od 48–33 %. Na základě grafu č. 33 nejméně ovlivněnými krizí v závislosti na změnu spotřebních návyků byli respondenti domácností osob samostatně výdělečně činných.

Domácnosti zaměstnanců krize ovlivnila nejvíc. V následujícím grafu č. 34 jsou zobrazeny položky, které nejčastěji tato kategorie domácností v reakci na krizi měnila. Domácnosti zaměstnanců nejvíce změnily způsob nakupování a začaly více plánovat a nakupovat pouze to co opravdu potřebovaly v daném čase a s tím je spojená i odpověď domácnosti začaly nakupovat i lacinější produkty a zboží. Dále domácnosti zredukovaly a omezily nákupy některých produktů a snažily se šetřit na vodě a energiích.

Graf 34 Domácnosti zaměstnanců a jejich změna spotřebního chování vlivem krize

Zdroj: vlastní zpracování

Jak vyplynulo z vyhodnocení výsledků domácnosti zaměstnanců, byly nejvíce ovlivněny v době krize a musely měnit svoje spotřební zvyky a tím byla hypotéza H3 potvrzena.

7 Závěr

Hlavním cílem této práce bol rozbor dat a vyhodnocení vývoje spotřeby a spotřebitelského chování v České republice v období let 2004 až 2017 se záměrem identifikace nejvýznamnějších faktorů, které ovlivňují úroveň spotřeby a dále identifikovat faktory způsobující změny ve spotřebitelském chování domácností.

Na základě souboru empirických dat byla vyhotovená přímková regrese, která zjišťovala a následně i potvrzovala, zda jsou shodné předpoklady ekonomických teorií s vykonanou praxí. Statistickými analýzami bylo prokázáno, že v období let 2004 až 2017 výdaje na konečnou spotřebu domácností byly silně závislé na čistém bohatství domácností, objemech úvěrů poskytovaných domácnostem, a hlavně na hrubém disponibilním důchodu.

U všech uvedených determinantů se jednalo o silnou přímou závislost. Dále bylo zjištěno, že výdaje na finální spotřebu domácností sledují stejný směr vývoje jako uvedené determinanty. Výdaje na konečnou spotřebu domácností se zvyšovaly s růstem čistého bohatství domácností s disponibilním důchodem i s objemem úvěrů poskytnutých domácnostem. Jeden z determinantů, který výrazně neovlivňoval výdaje na finální spotřebu domácností

byly úrokové sazby z vkladů domácností. V tomto případě je důležité brát v úvahu, že spotřeba domácností není ovlivňovaná pouze jedním pozorovaným determinantem samostatně,

ale současně na ní působí více faktorů, avšak některé faktory působí nikoli v tak těsném vyjádření, jak by se dalo očekávat z teoretických poznatků.

Prostřednictvím ekonomických ukazovatelů byly zkoumány celkové výdaje, především tedy s vývojem hrubého domácího produktu. V průběhu zkoumaného období od roku 2004 do roku 2017 bylo zjištěno, že výdaje na konečnou spotřebu rostly a významným způsobem podporovaly ekonomický růst až do roku 2008. I přesto, že v roce 2009 ekonomická krize oslabil vliv na HDP u výdajů na konečnou spotřebu domácností byl meziroční nárůst o 0,2 %. V období hospodářské recese výdaje na konečnou spotřebu domácností vzrostla a k tomuto jevu dopomohla hlavně stagnace spotřebitelských cen. Z důvodů nejistoty v ekonomicky nepříznivém období domácnosti začaly tvořit úspory a tím následně byl zaznamenán i pokles podílu spotřebních výdajů.

Na základě jednotlivých kategorií výdajů dle směru užití, které respektují klasifikaci COICOP byla analyzována data získána z Českého statistického úřadu pomocí indexní analýzy a následně byly zjištěny i vlivy působení výdajů. Indexní analýzou bylo zkoumáno působení různých vlivů, konkrétně se jednalo hlavně o vývoj cen, deregulaci nájemného, zvyšování daňového zatížení, zdravotní poplatky, snížení exportu a importu v rámci EU, technologický vývoj ale i rozvoj zahraničních internetových obchodů. Projev recese světové ekonomiky byl zaznamenán u všech cen komodit a tím následně zlevnění cen výstupů. V závislosti na tuto skutečnost v roce 2009 byl zaznamenán výrazný meziroční pokles spotřebních výdajů v jednotlivých kategoriích ale hlavně u výdajů na potraviny a nealkoholické nápoje. Kategorie výdajů na bydlení a energie byla nejvíce ovlivněna inflací, kde byl zaznamenán rovněž výrazný pokles. V ostatních kategoriích spotřebních výdajů jako jsou oblečení a obuv, kulturní představení a rekreace, bytové vybavení ale i ostatní zboží a služby nastal meziroční pokles rovněž ale z jiného důvodu, než je příznivá cenová hladina. Hlavním důvodem u těchto kategorií bylo omezení nákupů v období recese. Výdaje na dopravu domácnosti musely rovněž v období ekonomické krize omezit anebo odložit nákup dražších nebo luxusnějších statků na jiné ekonomicky příznivější období.

Ze základního souboru domácností sledovaných Statistikou rodinných účtů byly vyhotoveny analýzy spotřebních výdajů za sledované období od roku 2006 do roku 2016. Z analýzy vyplývá, že hospodářská krize v roce 2009 byla více krizová pro českou ekonomiku, ale všechny kategorie domácností se s krizí vyrovnaly mnohem lépe a výdaje domácností na spotřebu se výrazně neomezily. V krizovém období příjmy domácností měly sice nízký přírůstek a nerostly obvyklým tempem ale ani při jedné kategorii domácností meziročně neklesly. Domácnosti zaměstnanců svůj nízký přírůstek čistých příjmů většinou vyrovnávaly především ušetřenými penězi v předcházejících letech. Domácnostem neaktivních důchodců se jejich příjem během krizového období zvýšil především díky valorizaci a domácnostem nezaměstnaných, jak bylo už řečeno výše byli podporováni hlavně formou zvýšení sociálních příjmů. Ze strany státu byly domácnosti osob výdělečně činných podporovány poskytováním daňových výhod, kdy se čistý příjem neodlišoval od hrubého tak výrazně. U všech typů domácností nejobjemnější položkou byly právě výdaje na bydlení, jehož ceny rostly v čase rychleji a tento sektor byl i zdrojem inflace a jejich podíl rostl především i na úkor zbytečných služeb a zboží.

V závěru analytické práce byl vyhotoven kvantitativní výzkum u domácností Středočeského kraje, který byl propojen s výsledky analýzy výdajů a příjmů domácností, který mohl buď potvrdit anebo vyvrátit konstatování změny ve spotřebních výdajích domácností. Z výsledků kvantitativního výzkumu bylo vyhodnoceno, že většina domácností respondentů Středočeského kraje byla ekonomickým úpadkem ovlivněná ve svých spotřebitelských návycích. Strategii, kterou domácnosti nejčastěji zvolily, bylo snižování spotřeby energií, a omezování nákupů některých druhů produktů ale i plánování nákupů, aby zbytečně nekupovaly zbytečné zboží či služby. V souvislosti s touto skutečností bylo zjištěno, že rozhodujícím faktorem při nákupu zboží se stala cena na rozdíl od kvality kupovaného zboží. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že až 73 % dotázaných plánuje v následujícím roce více spořit, aby v případě nečekaných situací měli dostatečně množství finančních prostředků k uspokojení životných potřeb. Většina respondentů však vyjádřila naději, že budoucí ekonomická situace se v nejbližších letech bude zlepšovat.

Literatura

ARLT, J, ARLTOVÁ, M. *Ekonomické časové řady*. Praha: Professional Publishing, 2009. ISBN isbn: 978-80-86946-85-6.

BRČÁK, J. - SEKERKA, B. *Makroekonomie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 292 s. ISBN 978-80-7380-245-5.

DANZIGER S., GAAG J., SMOLENSKY E. & TAUSSING M. (2015) The Life-Cycle Hypothesis and the Consumption Behavior of the Elderly, *Journal of Post Keynesian Economics*, 5:2, 208-227, DOI: [10.1080/01603477.1982.11489357](https://doi.org/10.1080/01603477.1982.11489357)

DVOŘÁKOVÁ, Z. - SMRČKA, L. *Finanční vzdělávání pro střední školy*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2011. 312 s. ISBN 978-80-7400-008-9.

FUCHS, K, TULEJA, P. *Makroekonomie I*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN isbn80-210-3073-9.

HAWKINS, D. I. – MOTHERSBAUGH, D. L – BEST, R. J. *Consumer behavior: Building Marketing Strategy*. 12th ed. McGraw - Hill / Irwin, 2012. 790 p. ISBN 978- 00-7764-555-7

HELÍSEK, M. *Makroekonomie. Základní kurs*. 2. vydání. Slaný: Melandrium, 2002. 326 s. ISBN 80-86175-25-1.

HINDLS, R, HRONOVÁ, S, SEGER, J. *Statistika pro ekonomy*. 6. vyd. Praha: Professional Publishing, c2006. ISBN isbn80-86419-99-1.

HINDLS, R. *Statistika pro ekonomy*. 8. vyd. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-43-6.

HINDLS, R, ARLTOVÁ, M, HRONOVÁ, S, MALÁ, I, MAREK, L, PECÁKOVÁ, I, ŘEZANKOVÁ, H. *Statistika v ekonomii*. Průhonice: Professional Publishing, 2018. ISBN 978-80-88260-09-7.

HOLMAN, R. *Makroekonomie: středně pokročilý kurz*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-541-1.

HOLMAN, R. *Mikroekonomie: středně pokročilý kurz*. 3. aktualizované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN isbn:978-80-7400-397-4.

- HOLMAN, R. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2005. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 80-7179-380-9.
- HŘEBÍK, F. *Obecná ekonomie*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN isbn978-80-7380-249-3.
- HUŠEK, R. *Aplikovaná ekonometrie: teorie a praxe*. Praha: Oeconomica, 2009. ISBN isbn:978-80-245-1623-3.
- JANSSON-BOYD, C. V. *Consumer psychology*. Maidenhead: McGraw-Hill, 2010. ISBN isbn978-0-33-522928-4.
- JUREČKA, V. *Mikroekonomie*. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2018. Expert (Grada). ISBN isbn:978-80-271-0146-7.
- JOHNOVÁ, R. *Marketing kulturního dědictví a umění: art marketing v praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 284 s. ISBN 978-80-247-2724-0
- KÁBA, B. - SVATOŠOVÁ, L. *Statistické metody II*. 1. vyd., 3. dotisk. Praha: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2008. 105 s. ISBN 978-80-213- 1736-9
- KAŇOKOVÁ J, HINDLS, R.,NOVÁK, I. *Metody statistické analýzy pro ekonomy*. Praha: Management Press, 1997. ISBN 80-85943-44-1.
- KOTLER, P. *Moderní marketing: 4. evropské vydání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 1041 s. ISBN 978-80-247-1545-2.
- KOZEL, R. - MYNÁŘOVÁ, L. - SVOBODOVÁ, H. *Moderní metody a techniky marketingového výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 304 s. ISBN 978-80-247-3527-6.
- KUŠKOVÁ, P. *Češi ve spotřebitelském ráji (!?): vývoj spotřeby českých domácností v posledních dvaceti letech = Czechs in a consumer paradise (!?) : trends in consumption of Czech households over the past twenty years*. Praha: CENIA ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí, 2009. ISBN 978-80-85087-70-3.
- KOUDELKA, J. *Spotřebitelé a marketing*. Praha: C. H. Beck, 2018. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-693-7.
- MACINNIS, D. - FOLKES, V. *The Disciplinary Status of Consumer Behavior: A Sociology of science Perspective on Key Controversies*. Journal of consumer research, 2010. roč. 36, č. 6, DOI 10.1086/644610

MACHKOVÁ, H. Mezinárodní marketing: nové trendy a reflexe změn ve světě. 3. aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2009. 196 s. ISBN 978-80-247-2986-2

MAREK, L. *Statistika pro ekonomy: aplikace*. Praha: Professional Publishing, 2005. ISBN 80-86419-68-1.

MRHÁLKOVÁ, I. TIKOVÁ, O. SEKAVOVÁ, H. *Vývoj spotřeby potravin a analýza základních faktorů, které ji ovlivňují*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2004. ISBN 80-86671-13-5.

SAMUELSON, P, a NORDHAUS, W. *Ekonomie: 19. vydání*. Praha: NS Svoboda, 2013. ISBN isbn:978-80-205-0629-0.

SOUKUP, J, POŠTA, V, NESET P, PAVELKA, P., *Makroekonomie*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Management Press, 2018. ISBN isbn:978-80-7261-537-7.

SYNEK, M, KOPKÁNĚ, H, KUBÁLKOVÁ, M. *Manažerské výpočty a ekonomická analýza*. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-154-3.

TVRDOŇ, J. *Ekonometrie*. 5. vyd. Praha: ČZU PEF Praha, 2014. 228 s. ISBN 978-80- 213-0819-0.

VLČEK, J. *Ekonomie pro neekonomy*. Vyd. 1. Praha: Codex, 2000. 372 s. ISBN 80-85963-66-3.

VLČEK, J.. *Ekonomie a ekonomika*. 3. vyd. Praha: ASPI, 2005. ISBN 807357103x.

VYSEKALOVÁ, J. *Chování zákazníka: jak odkrýt tajemství "černé skříňky"*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 356 s. ISBN 978-80-247-3528-3

Internetové odkazy:

Statistika rodinných účtů [Online]. Dostupné z https://www.czso.cz/csu/vykazy/statistika_rodinnych_uctu [cit. 2019-11-15].

Statistika rodinných účtů [Online]. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/statistika-rodinnych-uctu-metodika> [cit. 2019-11-15].

Klasifikace individuální spotřeby (CZ-COICOP) dostupné z https://www.czso.cz/csu/czso/opatreni_cesko [cit. 2019-11-15].

Výběrové šetření příjmů a životních podmínek domácností (SILC) [Online] dostupné z

https://www.czso.cz/csu/vykazy/vyberove_setreni_prijmu_a_zivotnich_podminek_domacnosti [cit. 2019-11-15].

Výběrové šetření příjmů a životních podmínek domácností (EU-SILC) [Online] dostupné z

https://www.czso.cz/csu/xl/vyberove_setreni_prijmu_a_zivotnich_podminek_domacnosti_eu_silc [cit. 2019-11-15].

Evropská environmentální agentura EEA [Online] dostupné z

<https://www.eea.europa.eu/downloads/e0d15eb3e8c28734cb83736cf8840b2c/1472736175/intro.pdf> [cit.2019-08-19].

Národní banka Slovenska [Online] dostupné z

<https://www.vse.cz/polek/537> [cit. 2019-08-22].

Ministerstvo práce a sociálních věcí [Online] dostupné z

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/225504/Vývoj+vybraných+ukazatelů+v+letech+1993-2018.pdf/1a99d35b-a5c3-17b4-f5cc-ff57bc90e758> [cit. 2019-08-22].

Faktory ovlivňující chování spotřebitele při nákupu potravin [Online] dostupné z http://www.agris.cz/Content/files/main_files/74/152708/091Stavkova.pdf [cit. 2019-11-28].

ČR – revize HDP za 1Q prohloubila pokles o dalších 0,3 % na – 1,1 % m/m [Online] dostupné z

<https://www.kurzy.cz/zpravy/352490-cr-revize-hdp-za-1q-prohloubila-pokles-o-dalsich-0-3-na-1-1-m-m/> [cit. 2020-02-05].

Přílohy

Příloha 1 Vývoj výdajů na konečnou spotřebu domácností a vybrané determinanty, které ovlivňují výšku spotřeby v období let 2004 až 2017

ROK	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Hrubý disponibilní důchod domácností (v mld. Kč, b.c.)	1473,9	1551,3	1771,3	1890,9	2025,4	2168,2	2179,1	2184,2	2205,8	2207,7	2284,6	2383,3	2474,4	2575,9
Výdaje na konečnou spotřebu domácností (v mld. Kč, b.c.)	1477,7	1540,4	1625,6	1743,1	1879,9	1883,7	1912,8	1952,0	1970,4	1974,8	2044,3	2125,0	2213,1	2361,3
Bohatství domácností (v mld. Kč, b.c.)	5839,4	5961,9	6201,6	6627,8	7404,5	7960,8	7938,7	8307,8	8571,2	8812,4	8957,8	9426,0	9941,1	10419,0
Úroková sazba z vkladů domácností (v % p.a.)	1,33	1,24	1,22	1,29	1,54	1,38	1,25	1,2	1,18	1,01	0,84	0,65	0,46	0,36
Objem úverů poskytnutých domácnostem (v mld. Kč, b.c.)	313,7	414,9	536,4	720,1	873,4	974,7	1044,1	1098,2	1134,5	1182,8	1230,4	1323,7	1419,9	1529,9

zdroj: vlastní zpracování ČSÚ ARAD, ministerstvo financí

Zdroj: ČSÚ, ARAD, vlastní zpracování

Příloha 2 Vývoj skupin spotřebních výdajů domácností dle směru užití v období let 2004 až 2017, v mil. Kč b. c.

ROK	POTRAVINY, NEALKOHOLICKÉ NÁPOJE	ALKOHOLICKÉ NÁPOJE, TABÁK	ODÍVÁNÍ A OBUV	BYDLENÍ, VODA, ENERGIE, PALIVA	BYTOVÉ VYBAVENÍ, ZAŘÍZENÍ DOMÁCNOSTÍ	ZDRAVÍ	DOPRAVA	POŠTY A TELEKOMUNIKACE	REKREACE, KULTURA A SPORT	VZDĚLÁVÁNÍ	STRAVOVACÍ, UBYTOVACÍ SLUŽBY	OSTATNÍ ZBOŽÍ A SLUŽBY
2004	233844	115228	66772	374096	88333	22264	144653	51253	161939	8919	96307	114063
2005	235275	116320	67430	394229	91213	25002	156211	51871	166567	10181	97879	128213
2006	244489	119668	68203	424144	94491	28742	165140	60980	168959	10465	102600	137708
2007	262171	130438	70377	455747	99765	35666	172964	63065	173563	12742	112519	154053
2008	283291	139995	72127	497304	108340	45334	180332	64357	188223	13384	118031	169150
2009	274862	154027	66122	537170	102245	42864	172720	62985	180255	12422	117326	160656
2010	277827	159545	64882	552908	105420	42704	171976	62027	177716	12681	118151	166929
2011	296322	166987	63881	555842	107285	44028	182600	61796	177677	12076	120788	162681
2012	313573	168948	63319	561862	103606	44242	183155	60271	173007	11562	124321	162523
2013	323613	171615	66576	567309	103711	43466	182422	59943	173489	10520	126109	167879
2014	343198	176098	70474	555239	108851	46491	196219	61058	177293	10869	131675	166818
2015	352585	185535	75354	574003	113931	49358	203465	62249	183267	11022	137192	177067
2016	366444	190909	81611	592428	119738	51415	214125	64489	198456	11404	145671	176386
2017	396326	197688	92114	625697	126196	54051	237450	66639	212903	11598	159817	180863

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Příloha 3 Hodnoty pro testování významnosti (hrubý disponibilní důchod)

	Součet čtverců	df	Střední kvadrát
Regrese	778156	1	778156
Reziduum	24998,3	12	2083,19
Total	803154	13	61781,1
$R^2 = 778156 / 803154 = 0,968875$			
$F(1, 12) = 778156 / 2083,19 = 373,54$ [p-hodnota 2,08e-10]			

Zdroj: Gretl, vlastní zpracování

Příloha 4 Hodnoty pro testování významnosti (úrokové sazby z vkladů domácností)

	Součet čtverců	df	Střední kvadrát
Regrese	483800	1	483800
Reziduum	319354	12	26612,8
Total	803154	13	61781,1
$R^2 = 483800 / 803154 = 0,602375$			
$F(1, 12) = 483800 / 26612,8 = 18,1792$ [p-hodnota 0,0011]			

Zdroj: Gretl, vlastní zpracování

Příloha 5 Hodnoty pro testování významnosti (objem úvěrů poskytnutých domácnostem)

	Součet čtverců	df	Střední kvadrát
Regrese	217,995	1	217,995
Reziduum	9,50514	12	0,792095
Total	227,5	13	17,5
$R^2 = 217,995 / 227,5 = 0,958219$			
$F(1, 12) = 217,995 / 0,792095 = 275,213$ [p-hodnota 1,22e-09]			

Zdroj: Gretl, vlastní zpracování

Příloha 6 Hodnoty pro testování významnosti (bohatství domácností)

	Součet čtverců	df	Střední kvadrát
Regrese	778160	1	778160
Reziduum	24993,9	12	2028,83
Total	803154	13	61781,1
$R^2 = 778160 / 803154 = 0,968880$			
$F(1, 12) = 778160 / 2028,83 = 373,608$ [p-hodnota 2,08e-10]			

Zdroj: Gretl, vlastní zpracování

Příloha 7 Kvantitativní výzkum – dotazníkové šetření

Dobrý den, jsem studentkou 5. ročníku České zemědělské univerzity v Praze.

Vzhledem k mojí diplomové práci na téma „Analýza spotřeby a spotřebitelského chování v České republice“ bych Vás chtěla požádat o vyplnění následujícího krátkého dotazníku. Za pomoci tohoto dotazníku bych chtěla najít odpověď na otázku jakým způsobem Vás ovlivnila ekonomická situace v ČR, která byla ovlivněná především dozníváním hospodářské krize a jaký to všechno mělo a má vliv na životní úroveň a spotřební chování v českých domácnostech. Předem Vám velice děkuji za Váš čas a ochotu.

1. Vyjádřete pomocí stupnice 1 až 10 svůj názor na současnou ekonomickou situaci v ČR (1- nejhorší, 10- nejlepší):

2. Jak byste ohodnotili životní úroveň Vaší domácnosti?

- a) Velmi dobrá
- b) Spíše dobrá
- c) Ani dobrá ani zlá
- d) Spíše zlá
- e) Velmi zlá

3. Jaký je cíl Vaší domácnosti do budoucna?

- a) Zvýšit životní úroveň
- b) Udržet si životní úroveň
- c) Neplánuji do budoucna

4. V případě, že do budoucna plánujete zvýšit svojí životní úroveň, uveďte, jak toho chcete dosáhnout?

- a) Změna zaměstnání
- b) Přestěhování se do jiného města/země
- c) Více šetřit
- d) Změna životního stylu

e) Úvěr/půjčka

f) jiné

5. Jak Vaše domácnost vychází se současným příjmem?

a) Velmi lehce

b) Lehce

c) Spíše lehce

d) Spíše obtížně

e) Obtížně

f) Velmi obtížně

6. Dokáže Vaše domácnost ze současného měsíčního příjmů vytvářet úspory?

a) Rozhodne ano

b) Spíše ano

c) Spíše ne

d) Rozhodně ne

7. Změnil se Váš měsíční příjem za poslední 3 roky?

a) Nezměnil

b) Zvýšil

c) Snížil

d) Nevím

8. Změnily se Vaše spotřební návyky v reakci na hospodářskou krizi?

a) Ano, výrazně

b) Ano, nepatrně

c) Ne, vůbec

d) Nedokážu odpovědět

9. Jakým způsobem se změnilo Vaše spotřební chování? (můžete vybrat více odpovědí)

- a) Nakupuji lacinější zboží
- b) Nakupuji méně zboží
- c) Plánuji nákupy
- d) Omezil/a jsem nákupy některých produktů
- e) Šetřím vodou a energiemi
- f) Nakupuji více použitého zboží
- g) Změnil/a jsem způsob dopravy
- h) Jiné – uveďte ...

10. Omezili jste nějakým způsobem nákup pochutin, jako je káva, čokolády, chipsy?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

11. Řekli byste, že si dopřejete volnočasové aktivity stejně často jako před krizí?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

12. Máte osobní zkušenost s tzv. „utahováním opasku“?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím, co tento pojem znamená

13. Jakých oblastí ve Vaší domácnosti se „utahování opasku“ týkalo? (můžete vybrat více odpovědí)

- a) Potraviny a nealkoholické nápoje
- b) Alkoholické nápoje a tabák
- c) Oblečení a obuv
- d) Bydlení, voda, energie, paliva
- e) Bytové vybavení, zařízení domácností
- f) Zdraví
- g) Doprava
- h) Vzdělávání
- i) Kultura a rekreace
- j) Pošta a telekomunikace
- k) Stravování a ubytování
- l) Ostatních zboží a služeb

14. V stupnici od 1 až do 10 vyjádřete svůj názor na budoucí ekonomickou situaci v ČR v horizontu následujících pěti let. (1-nejhorší, 10-nejlepší)

15. Plánujete v následujících 12 měsících více spořit?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

16. Plánujete v následujících 12 měsících v rámci své domácnosti o větší investici (koupě auta, bytu, domu)?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

17. V případě, že o investici neuvažujete, ztotožňujete se s následujícím výrokem?
„Neuvažuji o investici z důvodu obavy o vlastní ekonomickou situaci.“

- a) Ano
- b) Ne

18. V jakém složení je Vaše domácnost?

- a) Jednotlivec
- b) Rodič/e s dítětem/děťmi
- c) Manželé anebo partneři žijící bez dětí (případně děti již mají vlastní domácnost)
- d) Vícegenerační domácnost
- e) Jiný typ domácností, uveďte ...

19. Vaše domácnost je dle osoby v jejím čele:

(Osobou v čele v úplných rodinách je muž, v neúplných rodič, v nerodinných domácnostech je to osoba s nejvyšším příjmem)

- a) Zaměstnanecká – s nižším vzděláním
- b) Zaměstnanecká – s vyšším vzděláním
- c) Osob samostatně výdělečně činných
- d) Nezaměstnaných
- e) Důchodců

20. Vaše pohlaví:

- a) Muž
- b) Žena

21. Váš věk je v rozmezí:

- a) 18–25
- b) 26–35
- c) 36–45

- d) 46–60
- e) 61 a více

22. Vaše bydliště se nachází:

- a) Ve městě
- b) Na vesnici
- c) Střídavě v průběhu roku

23. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

- a) Základní
- b) S výučním listem
- c) Středoškolské s maturitou
- d) Vyšší odborné
- e) Vysokoškolské

Seznam obrázků, tabulek, grafů, příloh a zkratk

Seznam obrázků

Obrázek 1 Černá skříňka spotřebitele.....	37
---	----

Seznam tabulek

Tabulka 1: Vzorce pro regresní a korelační analýzu	14
Tabulka 2 Vzorce a předpoklady k testování významnosti korelačního koeficientu	16
Tabulka 3 Vzorce pro výpočet první a druhé diference.....	17
Tabulka 4 Vzorce pro výpočet koeficientu růstu a průměrného koeficientu růstu.....	18
Tabulka 5 Indexní analýza výdajů na potraviny a nealkoholické nápoje	53
Tabulka 6 Indexní analýza výdajů na alkoholické nápoje a tabák a tabákové výrobky	54
Tabulka 7 Indexní analýza výdajů na oblečení a obuv	55
Tabulka 8 Indexní analýza výdajů na bydlení, vodu, energie a paliva	56
Tabulka 9 Indexní analýza výdajů na bytové vybavení, zařízení domácností.....	57
Tabulka 10 Indexní analýza výdajů na kategorii zdraví.....	58
Tabulka 11 Indexní analýza výdajů na dopravu	59
Tabulka 12 Indexní analýza výdajů na poštu a telekomunikační služby.....	60
Tabulka 13 Indexní analýza výdajů na rekreaci, sport a kulturu	61
Tabulka 14 Indexní analýza výdajů na vzdělávání.....	61
Tabulka 15 Indexní analýza výdajů na stravovací a ubytovací služby.....	62
Tabulka 16 Indexní analýza výdajů na ostatní zboží a služby.....	63
Tabulka 17 Pohlaví respondentů.....	77
Tabulka 18 Věk respondentů	78
Tabulka 19 Místo bydliště respondentů.....	78
Tabulka 20 Vzdělání respondentů	79

Tabulka 21 Složení domácností.....	79
Tabulka 22 Domácnosti dle osoby v jejím čele.....	80
Tabulka 23 Hodnocení životní úrovně domácností respondentů.....	81
Tabulka 24 Cíle do budoucna domácností ohledem životní úrovně.....	81
Tabulka 25 Hospodaření domácností respondentů s měsíčními příjmy.....	82
Tabulka 26 Schopnost vytvářet úspory z příjmů domácností.....	83
Tabulka 27 Změna měsíčního příjmů respondentů v horizontu posledních 3 let.....	83
Tabulka 28 Změna spotřebních návyků dotázaných v závislosti na hospodářskou krizi	84
Tabulka 29 Omezení nákupu pochutin.....	85
Tabulka 30 Volnočasové aktivity.....	86
Tabulka 31 Osobní zkušenosti respondentů s "utahováním opasku".....	86
Tabulka 32 Plánování vytváření úspor v následujících 12 měsících.....	88
Tabulka 33 Plány respondentů investovat větší obnos finančních prostředků v následujícím roce.....	89
Tabulka 34 Ztotožnění se s výrokem o obavě vlastní ekonomické situace v následujícím roce.....	89

Seznam grafů

Graf 1 Keynesiánská spotřební funkce.....	25
Graf 2 Vývoj spotřeby v průběhu života spotřebitele.....	26
Graf 3 Krátkodobá a dlouhodobá funkce hypotézy permanentního důchodu.....	28
Graf 4 Mezi časová volba spotřebitele.....	29
Graf 5 Vyvíjení hrubého disponibilního důchodu domácností s výdaji na konečnou spotřebu domácností.....	40
Graf 6 Vyvíjení úrokových sazeb domácností s výdaji na konečnou spotřebu domácností.....	42

Graf 7 Vyvíjení objemů úvěrů poskytnutých domácnostem s výdaji na spotřebu domácností	44
Graf 8 Vyvíjení bohatství domácností s výdaji na konečnou spotřebu domácností	46
Graf 9 Podíl výdajů na spotřebu domácností na hrubém domácím produktu	47
Graf 10 Meziroční změna reálného HDP a výdajů na spotřebu domácností v ČR v %	48
Graf 11 Vývoj výdajů na spotřebu domácností v mld. Kč v b. c. a v s. c. ro 2010	48
Graf 12 Meziroční změna výdajů na konečnou spotřebu domácností v %	49
Graf 13 Vývoj inflace v ČR – měření indexem spotřebitelských cen	50
Graf 14 Průměrný sklon ke spotřebě v letech 2004 až 2017	51
Graf 15 Vývoj jednotlivých výdajů na konečnou spotřebu domácností v letech 2004 a 2017	52
Graf 16 Vývoj spotřeby cigaret a alkoholu.....	54
Graf 17 Vývoj spotřebních výdajů a vývoj čistých příjmů domácností zaměstnanců s nižším vzděláním v Kč/rok/osoba	65
Graf 18 Hlavní skupiny spotřebních výdajů u domácností zaměstnanců s nižším vzděláním a jejich trendy.....	66
Graf 19 Vývoj spotřebních výdajů a čistých peněžních příjmů domácností zaměstnanců s vyšším vzděláním v Kč/rok/osoba.....	67
Graf 20 Hlavní skupiny spotřebních výdajů v domácností zaměstnanců s vyšším vzděláním a jejich vývojové trendy.....	68
Graf 21 Vývoj spotřebních výdajů domácností a čistých peněžních příjmů osob samostatně výdělečně činných.....	70
Graf 22 Hlavní skupiny spotřebních výdajů domácností osob samostatně výdělečně činných a jejich trendy.....	70
Graf 23 Vývoj spotřebních výdajů a čistého peněžního příjmu domácností nezaměstnaných	71
Graf 24 Hlavní skupiny výdajů na spotřebu domácností nezaměstnaných a jejich trendy	73
Graf 25 Vývoj výdajů na spotřebu a čistých peněžních příjmů u domácností důchodců...	74

Graf 26 Hlavní skupiny spotřebních výdajů domácností důchodců a jejich trendy	74
Graf 27 Hodnocení současné ekonomické situace v ČR	80
Graf 28 Způsob změny spotřebitelského chování respondentů v závislosti na krizi.....	85
Graf 29 Osobní zkušenost s "utahováním opasku" u konkrétních skupin výdajů	87
Graf 30 Posuzování budoucího ekonomického vývoje v ČR	88
Graf 31 Zhodnocení životní úrovně dle osoby v čele domácnosti	91
Graf 32 Hodnocení budoucího vývoje ekonomické situace ČR dle osoby v čele domácnosti	92
Graf 33 Typy domácností a jejich změny spotřebních návyků v reakci na krizi.....	93
Graf 34 Domácnosti zaměstnanců a jejich změna spotřebního chování vlivem krize	93

Seznam příloh

Příloha 1 Vývoj výdajů na konečnou spotřebu domácností a vybrané determinanty, které ovlivňují výšku spotřeby v období let 2004 až 2017	101
Příloha 2 Vývoj skupin spotřebních výdajů domácností dle směru užití v období let 2004 až 2017, v mil. Kč b. c.....	101
Příloha 3 Hodnoty pro testování významnosti (hrubý disponibilní důchod).....	101
Příloha 4 Hodnoty pro testování významnosti (úrokové sazby z vkladů domácností).....	102
Příloha 5 Hodnoty pro testování významnosti (objem úvěrů poskytnutých domácnostem)	102
Příloha 6 Hodnoty pro testování významnosti (bohatství domácností).....	102
Příloha 7 Kvantitativní výzkum – dotazníkové šetření.....	103

Seznam zkratk

ČSÚ	Český statistický úřad
ČNB	Česká národní banka
EEA	Evropská environmentální agentura

EUSILC	European Union Statistics on Income and Living Conditions
HDP	Hrubý domácí produkt
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NISD	Neziskové instituce sloužící domácnostem
SRÚ	Statistika rodinných účtů